

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

245

Jul i Nordsjælland

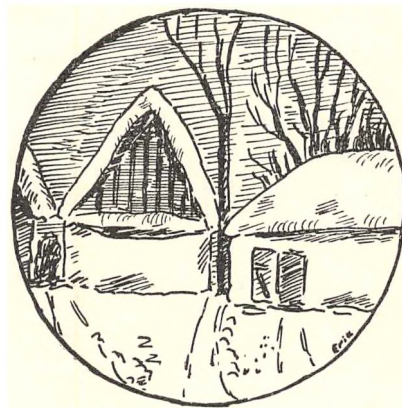
Når julemaden står for tur,
de små med tungen smækker —
for på et ANKER gaskomfur
blir maden altid lækker...

JUL I NORDSJÆLLAND

UDGIVET AF
ERLAND GRIBSØ OG ERIK GRIBSØ

1957
SYTTENDE AARGANG

HILLERØD
C. NORDLUNDES BOGTRYKKERI
OSWALD TERKELSEN

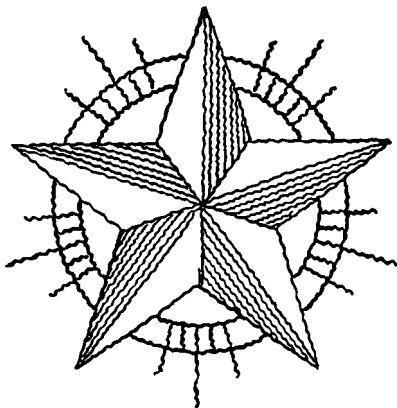
INDHOLD

›Aldrig forstummer Tonen fra Himlen...‹ Af Emus Jensen	3
Fodreise i det nordlige Sjælland. Af Ceff. G.	4
Skibe paa Slottet. Af Bene Larsen	5
Frederiksværks Apotekere gennem 100 Aar af Quercus	9
Verdens største Orgelbygger - paa Torvet i Hillerød. Af Borella-Hansen	10
Gurre - i Sagn, Digt og Virkelighed. Af Max Iversen	13
Nabo til Gribskov. Af Svend Rindholt.	16
Digteren, der blev Bonde ved Øresund. Af Eyvind Rafn	20
Hundested-Grenaa drøftedes allerede 1880. Ved Niciatus	24
Fund i en Mappe	25
Nordsjællandske Skæmtesprog	26
Brand og Bortførelse. Af Erland Gribsø.	27
Nordsjællands Karroffeltyskere. Af Niels Friis	30
Dyrepsykologen i Frederikssund. Af H. C. Nielsen	33
Set fra Bænken i Gilleje	36
International Kromand i Nordsjælland. Af Viggo Jensen	39
Julenissens Avislæsning	42
Nordsjællandsk Mølle for fulde Sejl. Af John Hartmann	43
Gavebrevet. Af Agnes Christensen	46
Det var midt i Julenat 1811. Af Per B. Andersen	48

★

*Forsidebillede: Skenkelsø Mølle,
foto af John Hartmann*

Eftertryk af Artikler i *Jul i Nordsjælland* kun tilladt i Uddrag og mod Kildeangivelse

„Aldrig forstummer Tonen fra Himlen . . .“

*F*lere af de Stjerner, vi skimter i Nathimlens Dybder, er døde forlængst, men Lyset fra dem er endnu paa Vej mod den Jord, hvorfra vi ser dem, og ikke mange tænker paa, at Stjernens Skær kun er Mindet om en Virkelighed, der er udbrændt og ikke længere eksisterer.

Men med Hensyn til Julens Stjerne er denne Visshed gaaet op for mange. Stjernen er slukket, og Englenes Hilsen om Fred paa Jorden er svundet ind til en smuk Ønskedrøm. Thi har der nogensinde været Fred paa nogen Del af Jorden, hvor der har været Mennesker?

Men mærkeligt nok: Tonen fra Himlen kan aldrig forstumme, men klinger stadig som et inciterende Tema i Menneskehedens Pilgrimskor, trods Realitetssans, trods Skuffelser og personlige Saar. Thi nøgternt betragtet: Tonen fra Himlen taler jo ikke om et Fata Morgana, — om en Jord, der er rensed for Strid og Ufred. Men den siger, at midt i en Verden, hvor Livet har vanskelige Kaar, og hvor det saa at sige er umuligt at leve op til Idealet, — i en saadan Verden er der dog eet Sted, hvor der er Fred, fordi Livet har naaet Fuldkommenheden. Det saa Lyset i Bethlehemsstalden, og Stjernen sprang ud paa det mørke Firmament som Himlens Smil til ham, i hvem Spændingen mellem ondt og godt ikke findes; i hvem vi møder den fuldeste Respekt for Livet ned til de allermindste Enkeltheder; i hvem Selvet totalt er slettet ud, — saa totalt, at hverken Kors eller Død kunde ændre hans Vej. Derfor blev hans Liv en eneste stor Sejr over alle de Kræfter, der ellers lægger Livet i Graven for os alle.

Vi faar alle at mærke, at Livet er vanskeligt at leve, naar det skal leves ret, og intet andet Menneske kan sige os det forløsende Ord, thi de ligner os selv for meget i enhver Retning, baade paa godt og ondt. Men tænk saa: Midt i en saadan afmægtig Menneskehed dukker Menneskelivet paa en Gang frem i sin fulde Storhed og Skønhed, og Verden faar at se, hvordan Livet skal leves, naar det leves heltud i Samklang med Livets Vilje.

De, der har set det og anet den himmelvide Forskel paa dem selv og ham, blev betaget af den dragende Magt, der udgaar fra hans Skikkelse. De syntes, at naar de lyttede til ham og fulgte ham, blev deres Liv nyt, og Freden løste Spændingen af, fordi de med eet var kommet i Samklang med Livets Grundmagt. Det var ikke mere en Drøm, men en reel Virkelighed.

Derfor er Tonen fra Himlen ikke forstummet, men ligger stadig som det egentlige og livgivende Moment i Sjælenes glade Pilgrimssang.

EMUS JENSEN

FODREISE

I DET NORDLIGE SJÆLLAND

Af CEFF. G.

En ung Toldassistent var for et Aarhundrede siden paa en tredages »Fodtour« i Nordsjælland —. Hvad han oplevede, betroede han sin Dugbøg, og her bringer »Jul i Nordsjælland« et Uddrag af hans sjældne Dagbog, som netop i Aar fylder 100 Aar.

Den 29. Juli 1857 begyndte en ung Mand i København at skrive Dagbog. Han fyldte 21 den Dag og fandt, det var en passende Anledning. Han brugte et Stilehefte og skrev det fuldt paa nøjagtig syv Aar. Det sidste Punktum sættes paa hans 28 Aars Fødselsdag i 1864 — d. v. s. det er et Spørgsmaalstegn, for han mediterer over Krigens Gru, som netop det Aar vældede ind over Landet, og den allersidste Sætning er: »Hvad skal Enden blive?«

Paa en af Bogens første Sider fortæller han, at han har »bestuttet at holde den aldeles hemmelig, saa at ei noget Menneske erfarer der eksisterer en slig Dagbog; den kan da — forsaavidt jeg ikke forinden tilintetgør den — kun tænkes at komme i Andres Hænder ved min Død...«

Det er det, der er sket. Bogen blev fundet paa et Loft i det gamle, nu sanerede Borgergade-Kvarter. Der mangler kun Omslaget — og Dagbogsskribentens Navn. Det kan maaske opklares, men der er næppe Tale om nogen kendt Mand. Ganske vist taler han om at blive Digter, men de Prøver, han giver paa sin Kunst, tyder ikke paa, at det nogen Sinde skulde lykkes for ham. Det er et saare udigterisk Menneske, som lever i Bogen, en lidt ensom ung Mand, der søger Lykken i Hovedstaden — og bliver Toldassistent.

★

Et af de længste Notater, han har gjort, er fra Torsdag den 4. August 1859. Han har en Ven, cand. theol. Trane, og med ham »har jeg i disse Dage gjort en smuk og interessant Fodtour paa 3 Dage i det nordlige Sjælland fra Løverdags Efterm.: c 30. Juli til Tirsdag c 2. Aug. incl. —«

Han fortæller, at de efter en behagelig Dampskibsfart kommer til Helsingør og med stort Besvær faar skaffet sig et Værelse paa Hotel »Øresund«. Saa gaar de paa Kronborg og videre til Badeanstalten Marienlyst »og tilbragte der Aftenen med at spadsere saavel nordpaa langs Kysten som i den skønne, men lille Have der egentlig udgjør Badeanstaltens Terrain og i hvis Midte det lille Slot ligger.«

»Næste Morgen marcherede vi med fuld Oppakning — Reisetasker og Overfrakke — ud af Byen gennem Marienlyst, med Haab om en særdeles behagelig Dag, da Vejret tegnede udmærket. — Den første Miil fra Helsingør kan heller ikke findes smukkere. — Beständig Afvexling af Høje og Dale, fordømte bedækkede med den frodigste Bøgeskov og med det stolte blaa Øresund under vore Fødder, der altid vrimler af stolte Sejlere, der liig Svaner majestætisk vugger sig paa Bølgen; ... Endnu nogle faa Skridt og det smilende Hellebæk ligger for os med sine røde Tage og store Fabriksbygninger. — Geværskud lyde uophørligt, da vi nærmede os: var det Salut til vor Ære? eller for at lade os høre, vi befandt os ved en Gevær-Fabrik, der i flere Retninger, nemlig hvad Soliditet angaaer, staaer meget høit. —«

De to Venner spiser Frokost paa Kroen, fortsætter Rejsen til Odinshøj, en kvart Mil derfra. Fra Toppen kan de se Sverige,

og det er herligt. De maa absolut prøve det salte Kattegat »og vi gik ud fra Kysten og svømmede af Hjertens Lyst omkring; det var noget andet end det kjøbenhavnske Vand!« I Hornbæk spiser de Tykmælk....

★

»Gilleleje! — Ja endnu bagefter naar jeg tænker tilbage paa Opholdet her, er det uvilkaarligt de gode Senge, gode Spisevarer og den snakkesalige Vært, der rinder mig i Hu! Som en Oase i Ørkenen var Kroen...«

Sommervejret er tvivlsomt, men da de næste Formiddag kommer til Søborg, skinner Solen. De møder en Bekendt af Trane, Provst Raaschous Søn, og drikker Kaffe hos Familien. Bagefter kigger de paa Søborg Slotsruin, »midt i den nu udtørrede Søborg Sø«, og fortsætter saa mod Esrum. Paa Vejen bliver de overrasket af en Tordenbyge — »tæt udenfor Landsbyen Esbønderup gik der Hul paa Skyen, og Regn og Hagl strømmede ned. Vi maatte krybe i Læ under et levende Hegn i en tør Grøft; slog en Parapluie op, tændte en Cigar og krøb sammen som Pindsviin i vor Grøft, mens Torden og Lyn, Regn og Storm foer hen over vore Hoveder.«

Esrum blev den ukendte Dagbogsskriver meget betaget af. Han maler Naturen med brede Ord, er bare ked af det daarlige Vejr: — alle Veie vare ufremkommelige og vi maatte derfor indskrænke os til at see Klosterbygningen, der nu bruges af Amtsforvalteren som Embedsbolig, og Krohaven. Paa Kroen spiser de Middag — »Det var den Dag min Søster Hannes Fødselsdag, og hendes Skaal blev naturligviis tømt, vistnok for første Gang i Esrum!«

Vandrerne gaar videre til Nødebo langs Esrum Sø, bliver om Aftenen færgt over til Fredensborg. Mens de sidder paa Anløbsbroen og venter paa Baaden, »lyder pludseligt Aftenklokken i Nødeboe til Aftensang og toner... med al den Fred og Høitidelighed som Aftenklokken paa Landet indgyder her, paa dette Sted tusindfold fordoblet. Indtrykket var gribende og ophøiet!«

»Næste Formiddag tilbragtes i Fredensborg Have, som er meget stor, meget gammeldags, minder om de store engelske Parker, men er for overfyldt af Billedstøtter, Trophæer og Statuer, som tilhobe, idetmindste nu, ere blottede for enhver kunstnerisk Betydning. — Nordmandsdalen er dog ret eiendommelig og karakteristisk. — Slottet er forfaldent og bruges deels til Boliger for de her stationerede Officerer, deels til almindelig Udleje! —«

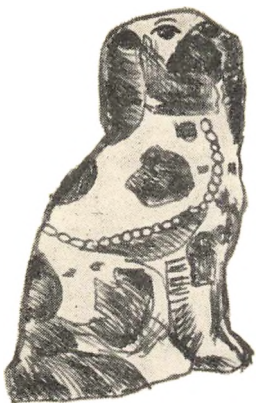
Tranes Bror var Vinhandler i Hillerød. Ham opsøgte de nu og besaa sammen med ham »hvad Fremmede kunne faae at see af det deilige og imponerende Frederiksborg Slot, nemlig Kirken og Riddersalen.« Begge Dele beskrives baade begejstret og kritisk, og de vilde gerne have set mere: »Hvorlidet det end saaledes er, man faaer at se af den mægtige Bygning, saa varer det dog temmelig længe, og Klokken var bleven saa mange, at jeg maatte skynde mig for at komme til Postgaarden Kl. 6. — — Efter en i Begyndelsen smuk, senere kjedelig Kjøretour i lukket Vogn ankom jeg til Kjøbenhavn Kl. 10 Tirsdag Aften.«

★

Og hør saa den unge Mands Konklusion af Fodrejsen:

»Saaledes endte den Tour, min længste Frihed for iaar og det er kun 3 Dage! Men hvad den savnede i Længde, havde den rigelig i Behagelighed, og jeg vil længe med Glæde mindes den dejlige Tour langs Sundet, de yndige Skove ved Esrum Sø, det stille melankolske Fredensborg, lutter Steder, jeg for første Gang saae. — Ja, vort Fødeland er dog skjønt! Saare skjønt! og skjønt Tanken ofte higer efter Sydens glødende Landskaber og Alpernes hvide Sneetoppe, maae man dog efter en Tour som denne uvilkaarlig udbrøde med Digteren:

Jeg troer der er skjønnest i Danmark. —«

SKIBE PAA SLOTTET

Af

BENE LARSEN

Redaktør *Bene Larsen* gaar — i Følge med Museumsinspektør cand. mag. *Henning Henningsen* — gennem Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg, og standser op ved markante Ting for at fortælle. Det er blevet til en ny Slags »Fører« over Søens Skatte i Slottets Sale og Stuer...

Som et Skib stævner Aaret mod de sidste Timer. Slut paa Sejladsen. Ind hvor det blinker. Efter Langfærden for barsk og blid en Bør lægger Anno 1957 op. Mørkt bag, men lyst for. Skæret af Julen begynder at gry bag Kimmingens Rand. —

I Helsingør, hvor nu ogsaa Aaret ebber ud, er det ikke blot Fyrenes Blink, Skibene ser, naar de en Skumrings-Eftermiddag den 24. December staar Havnen ind. De ser ogsaa Blink bag Ruderne oppe i Kirken paa Kronborg, hvor de udskaarne Stolestaders, Pulpiturernes og den sorthvide Marmor-Altartavles Konturer træder med forglemt Liv frem under Stearinlysnes Flakken. Stemningen er uvirkelig. Om et Øjeblik læner »han med det ene Øje« sig tilbage i den prunkende Kongestol for at høre et godt Guds Ord paa denne Helligaften. Han, hvis Lyst var Renæssancens ridderlige Rigdomsfærd. —

★

Det er i den gamle Søkongres og Slotsbygger-Søns Aand, at Søfartsmuseet fik til Huse paa Kronborg skraas over for Kirken. Christian Firtal har nikked Bifald den 1. August 1915, da Museet aabnedes paa Slottet. Og det er i Pagt med den gamle Øresundsbys Traditioner, at her kan Landets Fortid til Vands studeres tillige med Levn efter klingende Indtægter, Havet skyllede ind over vore Kyster. Hvert Bølgeslag har sin Historie siden Oldtiden, og som det trak sig tilbage, efterlod det en Skrift i Sandet, en Nutid hæger om og søger at tyde, før den slettes. At gaa gennem Søfartsmuseets Sale er som at vende Blade i Historiens Bog.

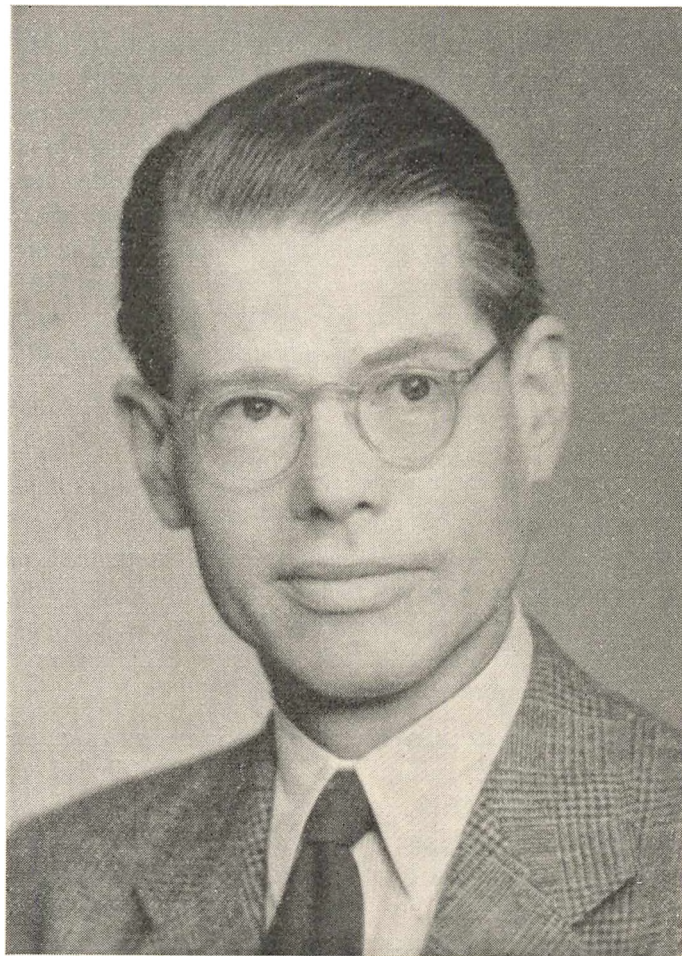
Fra en Frokostpause i det 15. Aarhundrede

Paa de første Blade fortælles om Mennesker, der udhulede Egestammer og brugte dem som Baade. Om Skibe, der allerede i Stenalderen lagde ud fra Eksporthavne for Flint fra de store Gruber i Skaane. Om an-

dre Skibe, der i Bronze- og Jernalder fører Vesterhavsrav, vor Hovedartikel, ad Floder til Sydeuropa, mens Ravet fra Østersøen, hvis Kyst vi dengang saa godt som beherskede, gaar øst paa ad Weichsel. Om Vikingeskibe, hvis Mandskab med Rette var frygtet i England og Frankrig for deres barbariske Togter. Om Gotland, det rige Handelscentrum, da Oldtiden løb ud.

Det er Museumsinspektør *Henning Henningsen*, der vender Bladene og kyndigt peger de vigtigste, de morsomste Ting ud, og dog er de saa mange, at der gaar Timer med at dykke ned i Søens Skatte. 70.000 besøgere aarligt dette Museum, men én Gang er ingen Gang Man maa komme igen og igen, her er altid noget nyt at

Museumsinspektør, cand. mag. Henning Henningsen.

opdage. Forresten ogsaa nogle Nyerhvervelser. Museet er en meget populær Institution hos Dansken, der fra Tidernes Morgen plaskede husvant til Søs.

Mens Teglstrygerne i Begyndelsen af det 15. aarhundrede paa *Erik af Pommerens* Bud opførte Karmeliter-Klosteret ved Maria Kirken, morede en af dem i Frokostpausen sig med at ridse i en af Munkestenene et Billede af, hvad han saa udenfor paa Sundet, en Karrak for Anker, hvor tydeligt ses baade Skib og Ankertov. Stenen findes paa Museet, der ogsaa ejer det ældste Flisebillede uden for Holland af en Kuf fra Chr. den IVs Tid, stammende fra Kommandørgaarden i Schagerbrug og det 17. Aarhundrede.

Griffernes udstrakte Rige.

Næste Blad. *Tyge Brahe* købte for en Daler og 4 Groschen, da han var 15 Aar og 1561 studerede i København, en Bog, der viser, at Astronom var han alle Dage bestemt paa at blive. Den ligger i en Montre og sammenfatter i eet Bind »Regiomontanus astronomiske Tabeller og Petrus Apianus Cosmographia«. En Kostbarhed ligesom det Portolanværk, Skibsreder *Wilhelie C. K. Hansen* skænkede Museet, italiensk Arbejde med Søkort og Pergament over de europæiske Kyster, hvor man ser den jyske — i noget forbavsende Form — indtegnet med Stednavne og faktisk anvendt fra Aar 1200—1600. Men Museet ejer ogsaa en Kopi af det overhovedet ældste Kort over Norden, tegnet af *Claudius Claussøn Swart*, f. 1388. Originalen befinder sig i Nancy, men paa Genparten i Helsingør ser man tydeligt Navne som *Arus*, *Halandi*, *Scarringe*, *Lundis* og *Ystad*. *Islandina* ligger som en Halvmaane i blaat Vand. *Wildhlapplandi* kan man selv oversætte, men værre er Kyststrækninger langs det nordlige Ishav, hvor der malerisk bor *pigmi maritimi*, d. v. s. Sødværge, Væsner, som er *unipedes* eller »enfodede«, og Griffene har deres udstrakte Kongerige. Kortet er taget efter Ptolemæus, og saadant kunde man før Ekspeditionernes og Flyvemaskinernes Tid sagtens bilde Folk ind.

Holberg var sin egen Forlægger.

Museumsinspektør Henningsen har som Speciale Kirkeskibe og viser en Model af en Orlogsmand fra 1650. Den er fra Holland. Senere viser han et Tempelskib fra Peking, skænket 1922 af *Sophus Blak*. Overalt synes Skibet at høre med til Gudstjenesten og have laant Kirkerummene deres Navn.

Ud for Snekkersten sank 1658 »Snarensvend«, og Vraget ligger der endnu, men reddet er et Tinfad, et Pragtstykke fra 1610, en ottekantet Delft-Tallerken, der ikke har sin Mage noget Sted, og andre Grejer. Sørgerligt nok var det Kronborg, der under Svenskekrigen maatte skyde Skibet i Sænk, for at det ikke skulde falde i Fjendens Hænder. Og mens vi er ved Delft,

Lerfigur: Superkargo Peter van Hurk (ca. 1697-1775), udført i Canton 1731. (Handels- og Søtarmsmuseet paa Kronborg.)

viser Inspektøren et Stykke Japan-Kunst fra Kommandørgaarden i Amsterdam med alle Skibstyper afbildet.

Holberg var en pengekløge Mand. Han solgte selv sine Bøger fra sin Bopæl saa langt som til Trankebar. Museet har hans Begæring om Forsikring paa 250 Rigsdaler for en Sending med »Dronning Anna Sophia«, ført af Captain *Peter Grib*. Præmien er 7 pct., og Begæringen er underskrevet 26. October 1729. Den findes i Protokollen fra *Det Kgl. Octroierede Sø-Assurance Compagnie*, der blev stiftet 1726, og hvor *Holberg* selv var Participant.

Fortidens kinesiske Kanonfotografer.

Og hermed begynder Tiden med de danske Kolonier og Handlen paa Østen at dukke op paa Museet, et af de mest maleriske Afsnit i Samlingen. Den første Ekspedition til Kina strækker sig fra 1730—32. Det er »Cronprintz Christian«, der føres af Captain *Michael Tønder* med *Pieter van Hurk* som Supercargo og *Peter Mule* som Undercargo. 3. Supercargo er *J. Bonsack* og »Oberassistent« *H. C. Ølgod*. Hvordan de saa ud, ved man nøje. Kinesiske Kunstnere i Kanton, hvortil Skibene altid gik, havde specialiseret sig i — som Kanonfotografer nu til Dags — at gøre Billeder af fremmede Søfolk. Som Nikkedukker staar de alle i et Glas-skab, van Hurk i Slaabrok, med Nathue og Tøfler. De andre i lange, sølvknappede Frakker. Mule bærer en gylden Vest, Halsbind, sorte Knæstrømper og Spændesko med firkantede Snuder. De sidder i kinesiske Stole, mens de portrætteres, og bærer løse Parykker. Saa livagtige er de fremstillet, at Tønder har faet sine Vorter paa Hage og Næse med.

Men de overtrumfes dog af den mægtige Captain *Zacharias Allweld*, Fører for *Asiatisk Kompagnis* »Kongen af Danmark« paa Kina-Togtet 1737—39. Det

er ham, der dominerer den pragtfulde Plakat, *Sikker Hansen* har tegnet som Reklame for Museet. I samme Afdeling staar et Skib nittet sammen af Kryddernelliker, en Snustobaksdaase, paa hvis Laag ses et Skib, omkring hvilket snor sig et løbende Baand med Indskrift, der fortæller om Rejsen til Whampoa 1741—42. Her staar ogsaa kinesiske Elfenbens-Husbaade, hvor der er Selskab ombord, dækket op med Kopper og Planter i Urtepotter. Bladene er gennemsigtige, Vinduerne i Baadene som Kniplinger.

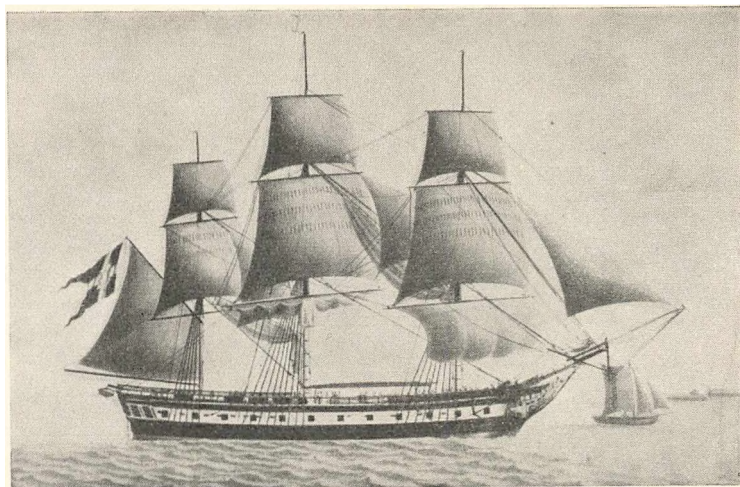
»Rosen blusser« i Helsingør

Apropos Kina rejste *Poul Martin Møller* som Skibspræst paa en saadan Tur, og Museet ejer hans gamle tarvelige Skibskiste. Deponeret er ogsaa hans Skitsebog fra Rejsen 1819—21 — bragt for Offentligheden af en af dette Hæftes Udgivere — et Udkast til Manuskriptet til »Rosen blusser«, skrevet paa denne Rejse. Begge Dele tilhører hans Sønnens Søn, Bankbogholder *Svend Møller*.

Som et af sine Klenodier betragter Museet Modellen af Kinafareren »Disco«, bygget 1777 af den kendte Fabriksmester *Henrik Gerner* paa Holmen og overdraget *Asiatisk Kompagni*, der lod den foretage 6 Rejser, før den blev hugget op 1795. Modellen er bygget af Holmens Modellerer *Werge* efter de originale Tegninger paa Rigsarkivet, og man ser Ladningen af Te og Porcelæn ligge mærket med de oprindelige Kollinumre i Kasser med DAC. Silketøjsballerne er hvide. Skibet fører Splitflag med Krone og Løve samt Chr. den VII's Navnetræk. Et lille Kunstværk.

Et andet lille Kunstværk er en Nyhed, et polychromt Flisebillede, som er ret enestaaende. Det forestiller en Kanalhavn ved Zuidersøen og er lavet 1760 i Friesland. Farverne spænder over blaat, grønt, gult og mangan. Det har tilhørt Gaardejer *Borst* i Oterlek, og har

Kinafarere opankrede paa Whampoa's Red omkring 1800.
(Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg.)

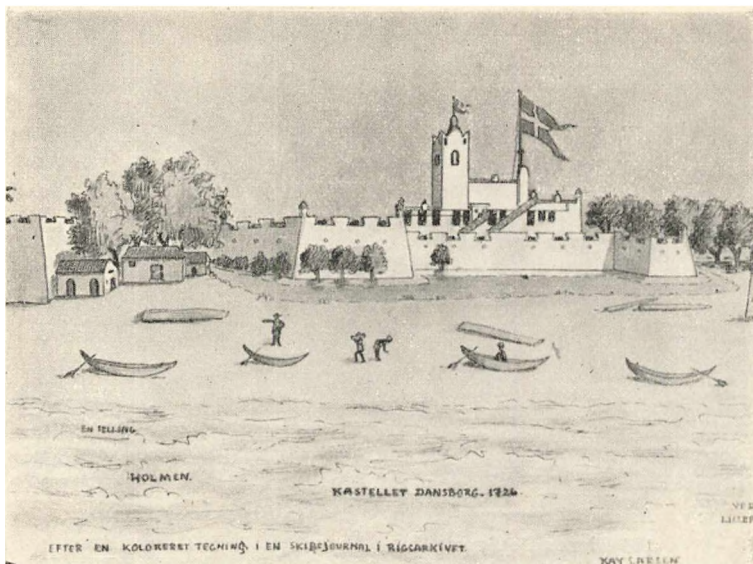
Asiatisk Kompagnis Fregat »Christianshavn«, indkøbt 1800, 113 Mands Besætning. Efter Kinarejsen 1819-21, som Præsten og Digteren *Poul Martin Møller* deltog i, blev Skibet repareret og omdøbt til »Frederik den Sjette«. Kompagniets sidste Kina-Ekspedition blev foretaget med dette Skib.
Tegning af T. E. Lønning 1805 (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg.)

hængt over hans Kamin, men da han er en god Ven af Danmark, skænkede han det til Museet.

Slavepisk og Bøddeløkse

Fra dette Sidespring tilbage til Kolonierne. Fra Trankebar et herligt Brev fra den indfødte Fyrste til den danske Guvernør *Konrad Emil Mourier* paa Castellet »Dansborg«, hvor »vor Højhed Rajasky Mararusah Sattinupady« erklærer, at »vi ere ved Helbred«, men iøvrigt meddeler, at »vi« har overtaget Regeringen. Brevet er overdryset med Guldstøv, lagt først i en Papirkonvolut, men udenom denne en rød Silkekonvolut med Guldblomster.

Et ikke hyggeligt Kapitel i vor Koloni-Historie hedder *Guldkysten*, hvor endnu »Christiansborg« ligger i den nye Stat *Ghana*. Her hentedes af danske Skibe Slaver, Fjender som andre havde fanget og solgte for Brændevin, Søm eller Muskedonnere. Ombord paa det danske Skib »Kongen af Assianthe« sejlede saaledes Captain *H. Meinertz* saadan en Menneskelast til de vestindiske Øer, og han var dog en velagtet Borger, der skænkede en Lysekroner til Vor Frue Kirke. Et Billede paa Museet viser et Gennemsnit af et Slaveskib med 4 Dæk, hvor de sorte maa ligge ned, da det var umuligt at staa oprejst. 15—20 pct. døde altid. Og naar de kom til Vestindien, vidner en Slavepisk af Læder, en Jernhalsring og to mægtige Bøddeløkser med slidte Skafter om, hvad der kunde vente Negrene. Handlen med Negre blev forbudt 1792, men først 1848 ved Guvernør *v. Scholtens* Proklamation blev Slaveriet ophævet paa Vestindien. Herfra er bevaret Uniformer, som har tilhørt en Guvernør — han ligner en Politimester — en Kaptajn i Gendarmeriet (hvid Tropehjelme, hvide Bukser, blaa Trøje) og en Sergent i Khaki. De slebne Romflasker fra Vestindien og Porcelænet med Moti-

Farvelagt Tegning. Kastellet Dansborg 1726, efter Original i Rigsarkivet. (Handels og Søfartsmuseet paa Kronborg.)

ver fra Sct. Thomas genkalder denne brogede, men ikke lige glørværdige Tid.

Som Vinden blæser.

En glørværdig Tid for Helsingør var derimod Øresundstoldens Periode, der først ophørte for 100 Aar siden. Denne Told blev indført af Erik af Pommern, og Skibene fik kun Lov at passere mod Sundtoldpas med Kongesegl, Kvittering for erlagt Told. Helsingør blomstrede som Sundstoldbyen. Fremmede Magter havde her deres Konsulater. Saaledes Rusland, hvis Protokol ligger i Museet, og hvor man ser noteret de forbipasserende russiske Skibe, særligt finske fra 1838—44. Protokollen er ført med den vedlagte Gaasefjer, og Sand strøet paa fra en Bøsse. Blandt de andre Minder er den daglige Liste over passerede og klarerede Baade, der altid ender med, hvordan Vinden er Morgen, Middag og Aften. Samt et Billede af Toldkammeret, der blev nedrevet 1860 for at give Plads for Havnen.

Grønlænderen, der harpunerede Ænder.

Niels Ryberg var Bondesøn fra Salling, men blev en af Danmarks Storkøbmand. Hans Miniaturer hænger paa Museet, fordi dette ogsaa er Museum for Handel. Han blev Direktør for *Asiatisk Kompagni* og *Vestindisk Handelskompagni*. Hans Søn Johan Chr. Ryberg hænger malet af Jens Juel, der ogsaa er Mester for en Miniature paa en rød Saffianspung med Guldbeslag og Diamanter. 1789 forlover han sig med *Engelke Falbe*, der som Gave maatte give sin Kæreste noget, der ligner vore Dages *Lighter*, men er et Etui med en Neglesaks, Neglerenser, Øreske og Elfenbensplade med Blyant til at skrive paa, altsammen kaldet »souvenir d'amitie«. En saadan »necessaire« er af guldindfattet Elfenben. Til Forlovelsen har de to unge ladet deres Haar tvinde sammen i Saffianspungen. Familien har ejet et Sæt Perlemors-Jetons med indgraveret R paa

Forsiden og en Rose paa Bagsiden. Fine Folk, store Tider.

Endnu et Par Kuriositeter i dette Nabolag: en Flasketod er fra Fregatten »Tre Venner«, Ostindiefareren som ejedes af Captain C. F. Boalth. Heri velvoksne Potter Rom og Genever. Et mærkeligt Billede af *Poq* og *Kiperoq*, de to Grønlændere, der 1724 kom til København for at give Opvisning i Kajakkunst og harpunerede Ænder i Frederiksholms Kanal i Mangel af Sæler, vistnok det første Grønlandsbesøg i Danmark. *Grodtschilling*, hedder Maleren. I en Montre et Krigsfangeskib af Ben, lavet af franske Fanger i den engelske »prison«, hvor der fra 1807—14 sad ca. 7000 Mand. Danske Fanger har af Træ, belagt med farvet Straa, fremstillet et smukt Syskrin, som blev skænket til Pastor *Kierulff*, London.

Fra Hjuldamper til Dieselmotor.

Saa følger man fra Sal til Sal Skibenes Udvikling: den første Aalborg-Damper »Iris«, bygget 1842, en Hjuldamper med en Salon og et Kammer — Storebælts-Sejleren »Hermod« af Korsør fra 1854, der ligner en Millionærs Lystyacht og, da den ikke kender til Jernbanevogne, endsige Biler, gør Turen 5 Minutter hurtigere end de nuværende Færger. Aabenraa-Skibene, specielt i Kina-Fart, da *Asiatisk Kompagni* har givet op, hjemførende Rigdomme og den bedste Rom i Tyskland. Et helt Rum med Smaaskibe, bygget af Museets Konservator *Chr. Nielsen*, der har berejst Danmarks Kyster, maalt de gamle Typer op, før de forsvandt, og rekonstrueret ca. 100 som Modeller. Han har ogsaa lavet det meget morsomme Panorama fra Faaborg Træskibsværft 1870, hvor alt er med indtil Detailler, som Skipperen, der viser sin Kone den nye Skonnert, »Najaden«, der er ved at blive rigget til, to Drengede der fisker fra Molen, og et Par Søfolk, som tager sig en Øl.

Fra Kongen har Museet faaet Modellen til Skoleskibet »Danmark«, men man har ogsaa Model af det sørgeligt berømte »Kjøbenhavn«, der forsvandt 1928, »Viking« og det ældste Fyrskib »Trindelen« ved Læsø samt »Selandia«, det første Dieselmotorskib, bygget 1912, samt Mærsk-Baadene.

Skipperhundene saa langt.

Og saa uendelig meget andet, at der maa sættes Punktum. Kun som Rosinen i Pølseenden endnu et Par Kuriositeter: Flasketodene, der er blevet saa populære i Amerika, og hvis Fremstillingsteknik røbes i tre Tempi. De engelske Skipperhundene, venstre- og højrehunden, der kigede langt ud ad Vinduet, naar Manden var paa Vandet, men blev vendt, naar han var hjemme, og nu en dyr Antikvitet, samt Krus med pudsig Fyndeord:

— *Life is like a ship in constant motion,
Sometimes high and sometimes low . . .*

Men endnu bedre:

— *Women make men love.
Love makes them sad.
Sadness makes them drink,
and drinking makes them mad.*

Fri Oversættelse af Redaktionen:

*Livet er som Skibet stadig i Bevægelse.
Stundom gaar det op og stundom ned.*

og:

*Kvinder lokker Mænd til Elskov.
Elskov gør dem trist til Mode.
Tristhed faar dem til at drikke.
Drikkeri gi'r kuldret Ho'de.*

— — —
Der var alle Dage Fest omkring Søens Folk. Derfor er det ogsaa et festligt Museum, Søfartsmuseet paa Kronborg. Og skønnere Ramme kunde det ikke faa end Slottet ud mod de Bølger, der altid var »De Danskes Vej til Ros og Magt, sortladne Hav —«

Frederiksværks Apotekere

gennem 100 Aar

Af QUERCUS

Den 11. December 1957 er det 100 Aar, siden Frederiksværk fik sin selvstændige Apoteker.

Oprindelig oprettedes Apoteket i Henhold til en Bevilling af 27. Maj 1842, men som Filial af Hillerød Apotek, hvis Indehaver hed Herman Edvard Ludvig Hasselriis. I 1855 solgte Hasselriis begge Apotekerne til Peter Gerhard Baagø, som den 11. August 1857 fik Tilladelse til at afhænde Frederiksværk Apotek som selvstændigt. Baagø overdrog Apoteket i Frederiksværk til Ludvig Ferdinand Wilhelm Johne, som havde været Bestyrer af det siden 1844.

Johne, der var født i København den 12. December 1812 og blev Kandidat i 1835, var Frederiksværks første selvstændige Apoteker.

Kommunalbestyrelsen skulde dog først sige sin Mening om, hvorvidt der var Udsigt til, at Apoteket kunde klare sig uden at have Hillerød-Apoteket i Ryggen. Det mente man nok kunde lade sig gøre — og saa kom Papirerne i Orden til Terminen 1857.

★

Frederiksværk Apotek havde oprindelig til Huse i en Ejendom i Strandgade ud mod Aaen, der hidtil

havde været brugt af den kendte Købmand K. A. Larssen som Pakhus. Det er det nuværende Hotel »Strandborg«.

I ikke mindre end 78 Aar laa Apoteket i Strandgade, indtil det i 1920 blev flyttet op i Nørregade, hvor det nu er.

Det viste sig imidlertid, at det Skøn, som Kommunalbestyrelsen afgav i Sommeren 1857 angaaende Apotekets Selvstændighed, ikke kunde holde Stik. Købmands-Monopolet paa Frederiksværk hindrede Johne i at handle med en Række Varer, som andre Apoteker ellers solgte. Selve Medicinalget var ikke overvældende, og det gik yderligere ned, da der kom Læge til Helsingør, og han tog sine Medikamenter i Hillerød eller Esbønderup. Saa solgte Johne Apoteket i 1864 og købte derefter Esbønderup Apotek i 1869. Han døde den 6. April 1871 efter en Kørselsulykke.

Siden ændredes Forholdene i Frederiksværk, og de efterfølgende Apotekere fik samme Vilkaar at arbejde under, som man havde andre Steder.

Manden, som Johne solgte Frederiksværk Apotek til i 1864, hed Gustav Peter Nicolaj Jespersen. Han var født den 19. Februar 1838 paa Beldringe i Præstø Amt og blev Kandidat i 1860. Prisen, han

gav for Apoteket, var 24.000 Rigsdaler, Jespersen, der var Medlem af Direktionen for Sparekassen for Frederiksværk og Omegn en kort Tid — fra 10. Maj 1867 til 3. August 1868 — udvandrede til Amerika, og saa kom James Ogilvie *Thisted*.

Apoteker *Thisted* var født i Aalborg den 29. Maj 1831, blev Kandidat i 1854, og var Indehaver af Apoteket i Stege fra 1856 til 1857, da han overtog Gram Apotek i Sønderjylland. Fra Gram kom han saa i 1868 til Frederiksværk. Prisen paa Frederiksværk-Apoteket var nu steget til 29.000 Rigsdaler.

Thisted var Medlem af Kommunalbestyrelsen i 8 Aar, og i 20 Aar sad han som Formand for Ligningskommissionen og for »den frie Fattigkasse«. Den 22. December 1893 døde han, men Enken, Johanne *Gjedding*, drev Apoteket videre indtil sin Død den 19. Marts 1900.

Samme Aar den 1. November blev Apoteket for 130.000 Kr. overtaget af Hans Clausen *Schultz*. Han var Sønderjyde, født den 27. Januar 1868 paa Aakjær ved Gram og Kandidat fra 1892. *Schultz* var i Frederiksværk til 1903, da han blev Apoteker paa Samsø. Siden kom han til Kerteminde, hvis Apotek han havde

i 30 Aar. *Schultz* døde i København i 1955, hvor han havde boet siden 1947.

★

Som ny Ejer kom til Juni Termin 1903 Alfred H. *Nielsen*. Han var født den 29. Juni 1869 i Jyderup i Vestsjælland og blev Kandidat i 1901. Oprindelig begyndte han som Købmand, idet han fra 1894, til han kom til Frederiksværk, drev Materialhandel i København. Kun et Aarstid var han i Frederiksværk. Allerede 1904 rejste han til Bornholm, hvor han fik Apoteket i Rønne.

Den 24 April 1904 overtog Hans *Kruse-Blinkenberg* Frederiksværk Apotek. Han stammede fra Svendborg, hvor han var født den 24. Maj 1874. *Kruse-Blinkenberg* var Kandidat fra 1897 og stod derefter som Secondløjtnant ved 10. Bataillon indtil 8. Oktober 1899.

Som nævnt flyttedes Apoteket i 1920 fra Strandgade til Nørregade. Kort efter Flytningen blev det overtaget af Axel *Krumhardt*, Apotekets nuværende Ejer. Apoteker *Krumhardt*, der fyldte 70 Aar Juledag 1956, havde tidligere haft sin Virksomhed i Rønne, Store Hedinge og Præstø, hvorfra han kom til Frederiksværk.

Mandehovederne i drevet Sølv paa Compenius-Orgelet, —
der udløser Basstemmerne, der betjenes med Fodklaviaturet, og som er med Elfenbensbeklædning.

VERDENS STØRSTE ORGELBYGGER - PAA TORVET I HILLERØD

Af BORELLA-HANSEN

Snart fylder det berømte Compenius-Organ i Frederiksborg Slotskirke 350 Aar. Faa ved, at dets geniale Skaber ligger begravet paa Torvet i Hillerød, — her fortæller Borella-Hansen om Orgelet og foreslaar, at Hillerød By lader udføre et Mindesmærke i Raadhushaven for Orgelbyggerkunstens Mester.

Hvis man vilde lade foretage et Rundspørge om, hvilken af Frederiksborg Slotskirkes Inventar-Perler man ansaa for den kosteligste, vilde vel Flertallet vælge Alteret eller Prædikestolen med al den rige

Skulptur i drevet Sølv og mesterlig Udførelse, medens andre maaske vilde vælge Bedestolen med Chr. IV's Husalter i det vidunderligt fine Augsburgarbejde, men det kunde ogsaa tænkes, at adskillige vilde pege paa *Compenius-Orgelet* og ubetinget lade dette indtage Førstepladsen blandt alle Kirkens uerstattelige Sjældenheder.

De, der traf paa dette Valg, vilde i hvert Fald efter mit Skøn have valgt fornuftigt.

★

Oppe paa Slotskirkens Galleri, paa Endevæggen, hvor de kongeliges og Elefantriddernes Vaabenskjold hænger, har Compeniusorgelet sin Plads. Det er saaledes kommet i fint Selskab, men ikke mere end fortjent, for blandt alle Verdens Orgeler regnes det for at være et saa komplet Unikum, at det overhovedet ikke kan vurderes højt nok.

Som det staar dér, imellem de to høje Kirkevinduer med Glasmalerierne, ligner det nærmest et stort Barokskab med de vaabenbærende, kraftigt skaarne Sidehermer, men idet Slotsorganisten aabner de to Fløjdøre, afsløres den pragtfuldt opbyggede, og rigt ornamenterede Orgelfacade, der i sig selv er et Kunstværk af Rang.

Saa entrer Slotsorganist *Jens Laumann* den høje Orgelbænk. Han sidder stille et Øjeblik, som for at indrikke det skønne Syn, men saa paa en Gang begynder Tonerne at vælde frem under de følsomme Fingre, og hele Kirkerummet fyldes med en Vellyd af næsten overjordisk Skønhed, og man forstaar, hvorfor Alverdens berømte Orgelspillere valfarter til Hillerød for at høre — eller selv faa Lov at spille paa Compenius-Orgelet.

Det forekommer næsten utroligt, at det forholdsvis lille Instrument kan rumme alle de Variationsmuligheder, som afsløres under Spillet, men næsten lige saa utroligt er det, at et Menneske er i Stand til at fremtrylle en saadan Tonepragt og naa til en saadan Virtuositet i Betjeningen af de indviklede Registre og Klaviaturer, der betjenes med baade Hænder og Fødder.

Det er nu heller ikke noget, man kommer sovende til, eller i det hele taget kan tilegne sig, uden at føle den hellige Flamme brændende i sig, men i *Laumann* brænder den for fuldt Blus, naar det gælder om at fralukke det elskede Instrument alle de Hemmeligheder og Skønhedsaaftenbaringer, der bor i det.

Det er lidt svært at sætte den iltre Slotsorganist i Forbindelse med noget saa sjældent og ærværdigt som et 50 Aarsjubilæum, men ikke desmindre maa man jo bøje sig for den Kendsgerning, at det i Aar er et halvt Aarhundrede siden, at den 17-aarige *Jens Laumann* første Gang fungerede som Slotskirkens Organist, idet han assisterede daværende Slotsorganist *Brandt*, hvis Embede han senere overtog, og altsaa nu har røgtet i de mange Aar med en Ildhu og en Dygtighed, der har skaffet ham velfortjent Anerkendelse baade fra Ind- og Udland, og fra højeste Sted.

For et Par Aar siden udsendte *Laumann* en fin, lille Bog, hvori han gør rede for Compenius-Orgelets Historie og alle dets tekniske Finesser, og det siger sig selv, at den er en Lækkerbidsk for alle Orgelspillere; men ogsaa for almindelige dødelige rummer Bogen mange interessante Oplysninger, navnlig i de historiske Afsnit.

Der berettes saaledes om Orgelets Bygmester *Esajas Compenius*, at han var anden Generation af en berømt

Den pragtfuldt opbyggede og ornamenterede Façade paa Compenius-Orgelet. Piberne er beklædt med Elfenben.

sachsisk Orgelbygger-slægt, og at i ham kulminerede det 17. Aarhundredes Orgelbyggerkunst.

Slotskirkens Orgel, som er hans Hovedværk, er udført paa Bestilling til Hertug *Heinrich Julius* af *Braunschweig*, i hvis Tjeneste *Esajas Compenius* var fra 1606 og til Hertugens Død i 1613.

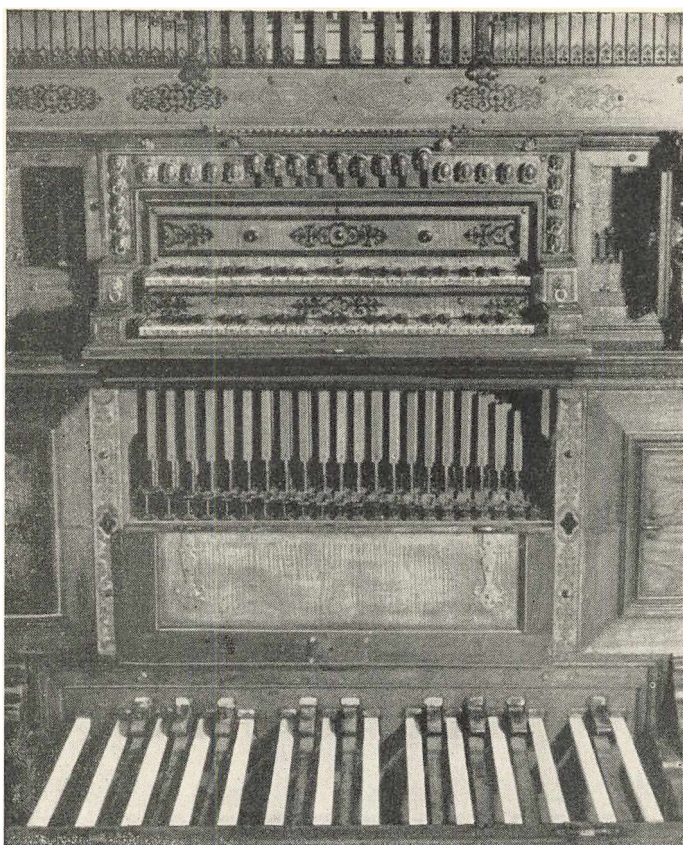
Det tog fem Aar at udføre dette Orgel, og i Betragtning af, at det rummer ikke mindre end 1001 Piber, alle firkantede, og af Træ, og nogle endda beklædt med Elfenben i den lækreste Udførelse, maa det nærmest siges, at fem Aar er en forbløffende kort Fremstillingstid.

Hver eneste lille Detaille er udført med stor haandværksmæssig Dygtighed, og Valget af Materiale er fantastisk fint og omhyggeligt.

Antagelig har *Compenius* kendt en eller anden Form for Præparering af Træet, for i hele det komplicerede Spilleværk findes ikke Antydning af Ormeangreb.

De forskellige Piber er udført i de Træsarter, som Mesteren igennem taalmodig Experimentering har fundet bedst egnede til at give Tonen netop den Klangfarve, som han ønskede.

Saaledes findes der en Serie Blommetræspiber, der giver Toner af en Sødme og Renhed, som intet andet Instrument er i Stand til at præstere, men der findes ogsaa Piber i Ahorn, Enebær, Valnød og Eg, der hver især giver deres karakteristiske Bidrag til, at Orgelet er blevet et Unikum af højeste Karat.

Orgelet aabnet, — saa man ser Piberne, der hver især er udført i den Træsart, som giver den fineste Klangfarve.

Slotskirken og er faldet i Forundring over det sjældne Instrument. Han rimer herom:

»Nu Messen endt er, jeg højere opstiger
at see det første Loft *), hvor Konsten ingen viger.
Her paa dets Omgangs Væg, er alting dyrebart,
Og hvad til Prydelse kand ske, er intet spart,
Først ses et Orgelværk af ott og 20 Stemmer
Med de Pedaler hos, som Musicam forfremmer.
Dets Piber er af Træ og Ibenholdt hver een.
De største Piber er af hvidest Elfenben.
Det er saa artigt gjort, og det saa lifligt klinger
Som var det gjort af Sølf, naar kun en konstig Finger
Claveret rører an, thi af hver Pibes Bryst
Kand hørís saadan Lyd, som den var E n g l e s R ø s t
Registrene af Sølf paa begge Sider pryder
Det samme Orgelværk, at Organisten fryder
Sig, naar han lege skal; thi alting er saa nett
aot Konsten icke har her nogen Ting forgiæt.
Men som foruden Bug ej Legemet kand trivís,
Og som foruden Vind og Skibets Sejl kan drivís;
Saa uden Bælge-Blæst ej Værket hørís kand.
Thi Bælgen eene er hver Pibes Lif og Aand.
De Bælger ovenpaa (som er i Tallet fire)
Har derís Vaanested, de bruger icke tiere
End paa hver Høitidsdag, og ellers noget sært
Forhaanden er, at det da kand blive kand begiært —«

*) Det første Loft = Balkonen i Slotskirken.

I 1616 blev det skænket Chr. IV af Hertug Friedrich Ulrich og overført til Frederiksborg Slot under Bygmesterens personlige Opsigt.

Udfra Branunschweig — Wolfenbüttels Historie har Prof. Hammerich søgt at klarlægge Aarsagen til, at den unge Hertug skænkede Chr. IV denne kostbare Gave.

Hertug Friederichs Mor var Søster til Chr. IV, og ved flere Lejligheder havde denne ydet Hertugen meget værdifuld Hjælp i kritiske Anliggender, og man formoder, at han har foræret sin musikalske Morbror Instrumentet som en Tak for Hjælpen.

Han har vidst, at Kongen havde Forudsætninger for at vurdere Gaven efter Fortjeneste!

Det blev overdraget Esajas Compenius at drage Om-sorg for, at Orgelet kom til Frederiksborg i uskadt Stand og stillet paa Plads og afprøvet. De gamle Rentemesterregnskaber udviser, at der til dette Formaal er udbetalt ham 50 Daler d. 3. April 1617, og d. 9. yderligere 20. Han gennemførte Opgaven, og fik sit Orgel stillet paa Plads paa Slottet, men det blev hans sidste Bedrift i denne Verden!

Under Opholdet i Hillerød blev han syg og døde, og blev begravet paa den gamle Kirkegaard, som laa dér, hvor Raadhuset og det øverste af Torvet ligger i Dag.

At hans Værk ogsaa af Datiden har været betragtet som et Unikum, derom vidner et lidt senere Digt af Præsten Henrik Gerner fra Birkerød, der har besøgt

Slotsorganist Laumann ved Compenius-Orgelet, som han har betjent i 50 Aar.

I al deres knudrede Kuriositet giver disse Rimerier en højst livfuld Beskrivelse af Compenius Orgelet, da det endnu var nyt og straalende.

Ved et mærkeligt Spil af Skæbnen undgik Orgelet at blive beskadiget ved Slottets Brand, idet det paa dette Tidspunkt var overført til Frederiksberg Slot. Igenem mange Aar var Orgelets Existens nærmest glemt, og det blev højst betragtet som et sjældent Stykke Kunsthaandværk.

Laumann fortæller, hvordan det efter lange Tiders Snakken frem og tilbage blev sat i Stand af Orgelbyggeren Reinburg m. fl., og efter Istandsættelsen anbragt paa sin gamle Plads i Slotskirken.

I Dag betragtes det af Kendere som ganske enestaaende i sin Art, og som Verdens fornemste Instrument indenfor Orgelfamilien, i samme Rangklasse som Stradivarius-Violinerne.

★

Som nævnt blev dets Bygmester begravet i 1617 paa Hillerød gamle Kirkegaard, og naar jeg igennem Tider-

ne har set, hvordan gamle Ben og Kranier er kommet for Dagens Lys under forskellige Regulerings- og Kloakeringsarbejder omkring Raadhuset, har jeg ofte tænkt, at det kunde være Compenius' jordiske Rester, der trillede hen ad Brostenene. — —

I Cremona i Italien har man hædret Mindet om Stradivarius ved at anbringe en stor smuk Flise med hans Data i en Plæne i en af Byens Parker paa et Sted, hvor der ogsaa i gammel Tid har været Kirkegaard.

Hvad om Hillerød gjorde noget lignende, naar Compenius' Mesterværk om et Par Aar fylder 350 Aar?

Paa det skraa Hjørne af Raadhushaven ud mod Torvet lod noget saadant sig nemt arrangere, og det vilde ikke være nogen ringe Ting, at Byen gjorde tilrejsende opmærksom paa, at h e r paa dette Sted blev Orgelbyggerkunstens Stormester stedt til Hvile i Aaret 1617. —

Samtidig med Afsløringen af et saadant Mindesmærke skulde der naturligvis afholdes en Musikdag (eller Uge), hvor Orgelet fik Lov til at afsløre alle sine fantastiske Evner og Muligheder, og denne Koncert skulde helt og holdent være Laumanns!

GURRE

I SAGN - DIGT OG VIRKELIGHED

Af MAX IVERSEN

*Der findes ej Sagn over Danmarks Land
med Toner saa smeltende bløde,
der findes ej Fryd mellem Kvinde og Mand
som Volmers og Tovelils Møde,
Der findes ej Sø paa den danske Jord,
hvori saa usigelig Vemod gror
med Vandlilien op fra de Døde.*

*Kender du Volmers den sjunkne Borg,
kender du nogen saa hvilende Sorg,
som den over Egnen ved Gurre,
hvor Volmers Tovelil døde —?*

Drachmann, »Gurre«.

Ved Nattetid jager han gennem Gurrevang som Straf for sine formastelige Ord om, at Gud gerne maatte beholde sit Himmerig, naar han blot havde Gurre.

Jo, Sagnet har haft travlt med Kong Valdemar. Det lader ham som bekendt fare hvileløs gennem Nordsjællands Skove: Naar Blæsten rusker i Trækronerne, naar Regnen strømmer ned og Tordenen brager, saa er det Volmer, der paa sin stejle Hingst farer gennem Luften.

★

Denne »Kong Volmer«, som Sagnet har beskæftiget sig saa meget med, er jo som vi alle véd *Valdemar Atterdag*. Ikke alene beretter det om hans Kærlighed til Tovelille og om, hvorledes Dronningen i sin Skinsyge lader hende lide Døden i den overophedede Badstue, men det fortæller ogsaa om begravede Skatte i Slotsruinen og om den sælsomme, hemmelighedsfulde Ring, der skal ligge paa Gurresøens Bund: *Toves Tryllering*.

Naar hun bar den, var hun altid sikker paa Kongens Kærlighed, og Ringens Magt var saa stor, at den selv efter hendes Død tryllebandt hans Sind og Sanser. Men da en af Hofsinderne fjernede Ringen fra Toves

I de lave Enge ved Gurresø, halvt skjult mellem Buske og Træer, ligger Ruinen af Gurreslot, som Sagnet har gjort til Skueplads for Valdemar Atterdags og Toves Kærlighedstragedie.

Kender man Gurre, forstaar man godt, at Sagn og Legender har kunnet opstaa paa dette Sted med dets udsigelige drømmende Skønhed: Skovens Poesi, den nordsjællandske Naturs Forening af Kraft og Ynde, den lyse Nats perlende Vemod . . . har man som ung besøgt Gurre, vil man altid senere vende tilbage; det bliver ens tabte Paradis, saadan som det var Kong Volmers.

Midttaarnet med Brønd ved Gurre Slotsruin.

døde Legeme og kastede den i Guresø, overførtes Kongens Kærlighed til den dejlige, stille Sø med en saadan Styrke, at han aldrig mere formaaede at løsrive sig fra Stedet ...

*

Hele den rige Sagskat, der knytter sig til Gurre, lever endnu, skønt Historien ikke mere anerkender den som hørende til Valdemar Atterdags Tid. Ved nyere Undersøgelser er det som bekendt fastslaaet, at den gamle Folkevisen om en dansk Konges Kærlighed til en Kvinde ved Navn Tove, angaar Valdemar Atterdags tip-tip-oldefader *Valdemar den Store*. Om Folkevisens Tove vides ikke stort andet end, at hun var den historisk kendte Moder til Valdemar I's Søn Kristoffer.

Tovesagnet har udviklet sig paa højst pudsig Maade. Ved en Misforstaaelse henførte Arild Huitfeldt omkr. 1600 Sagnet til Valdemar Atterdags Tid. I sin Danmarkskrønike fortæller han, at Tove stammede fra Rügen: »... Waldemar holt Venskaff met een heed Tofue Lille, fød paa Lante Rygen oc afflede i Løndom Børn met hende ... derfaare maatte han føye lide Dronning Heluig ...«

Andre gamle Historikere og Krønikeskrivere fulgte i Arild Huitfeldts Fodspor og kaldte Dronningen for

Helvig, der jo var Navnet paa Valdemar Atterdags Dronning, og efterhaanden accepteredes den urigtige Henlæggelse af Tovesagnet til Valdemar Atterdags Tid. Man dannede sig de urimeligste Hypoteser for at faa Sagnet tilpasset Historien, og i Tidens Løb er Valdemar I altsaa ved Misforstaaelser og Forvanskninger blevet til Valdemar IV, Tove, der er dansk, bliver først gjort til en rügisk Kvinde, dernæst til et Medlem af Slægten Lille; Valdemar I's Dronning Sofie til Valdemar IV's Helvig og denne Helvig atter forvekslet med en svensk Dronning af samme Navn.

Om der er et historisk Grundlag for Folkevisens Beretning om Toves Død i den gloende Badstue er vanskeligt at afgøre, men det er ikke helt usandsynligt, at den er udsprunget af en virkelig Begivenhed.

*

Der tales om skjulte Skatte i Gurre Slotsruin: »... endnu kan Folk i klare Nætter se blaa Lys hoppe paa Ruinerne af Slottet,« hedder det i en Beretning fra 1840; paa Klammerhøj i Udkanten af Krogenberg Hegn, dansede Elverpigerne ved Midnatstid, og der gaar Sagn om en underjordisk Gang, som fra denne Høj skal føre ud til Gurre Slot.

Ogsaa paa Søens Bund ligger der Skatte — foruden Toves Tryllering, skat der ogsaa være et Par prægtige

Kobberporte fra den gamle Borg: »... naar Vejret er stille og Solen skinner, kan man se, at Vandet er kobberet«.

Og saa er der jo det bedst kendte af Gurre-Sagnene — dét, der handler om »Kong Volmers vilde Jagt«, den i Natten jagende Rytter. Sagnet kendes i en Mængde Versioner: *Kongen kan ikke hvile i sin Grav, derfor jager han i Skovene med sorte Hunde, hvis gloende Tunger hænger dem ud af Halsen ... sommetider sidder den høje Mand paa en hvid Ganger, til andre paa en kulsort; i mørke Uvejrsnætter var der dem, der havde set ham paa en ottebenet Hest, mens atter andre havde set ham med Hovedet under Armen — og fulgt af kulsorte Svende.*

I flere Gaarde kunde Porten aldrig staa lukket, fordi Kong Valdemar paa sin vilde Jagt om Natten skulde igennem — ikke mindst Juleaften huserede han, naar Uret paa Kirketaarnet slog tolv ...

*

Gurresagnene har været Inspirationskilde for mange af vore dejligste Digte, men i Almindelighed tænker man vist ikke paa, hvor mange danske Digtere, der har udnyttet Sagnstoffet.

Der er længst glemte Folk som den snurrige Barokpoet *Wadskiær* og *Vedel Simonsen*, der i 1830 skrev et Digt betitlet »Kongens Kærlighed stærkere end Døden«; der er *Ingemann*, som 1816 skrev »Kong Valdemars vilde Jagt« med den smukke Begyndelseslinie »Paa Sjølund's fagre Sletter —«, og senere optog Tovesagnet i den historiske Roman »Prins Otto af Danmark«; i »Fyensreisen« har *Oehlenschläger* digtet »Valdemar Atterdags Grav«, *Heiberg* skrev sin »Syv-

soverdag«, *Chr. Winther* »Kong Volmer paa Reisen«, *Hauch* et stort Digtcyklus, *H. C. Andersen* sin »Gurresang«, *J. P. Jacobsen* sine »Gurresange«, *Ludvig Holstein* et stort lyrisk Drama og *Drachmann* Aaret efter, i 1899, sit pragtfulde Drama »Gurre« ...

Mon nogen anden dansk Egn kan rose sig af at have inspireret et saadant Opbud af dansk Digttekunsts største Navne —?

*

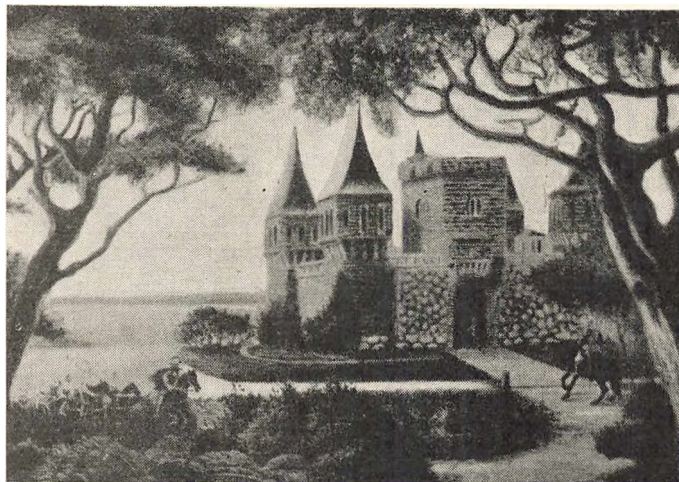
Det centrale i det hele er den gamle Borgruin, der til trods for sin Uanselighed alligevel udstråler en saa mindesvanger Atmosfære ... i Midten Hovedtaarnet med dets Mure af raa Kamp, udenom Grønsværen i de forlængst tilgroede Grave, Resterne af den røde Teglmur med sine fire Hjørnetaarne ...

Engang blev her afholdt mangfoldige vigtige Møder, hvis Udfald fik Betydning for Land og Rige; flere danske Herskere har boet her, og selv efter at Kong Valdemar døde paa Gurre en Oktoberdag i 1375, fortsatte Slottets Glansperiode. Under Erik af Pommern var her endog Møntsted — og Gurre er den eneste danske Borg, foruden København, hvor der er slaet kongelig Mønt.

I *Drachmann's* Gurredrama siger Kong Volmer ved Gensynet med de kendte, kære Steder:

*Alene, endelig engang —
en Sommernat ved Gurrevang
ved Søen, hvor en Fisk som sprang
kun bryder Drømme-Ro i Bølgetoner blide.*

Hvor mange har ikke som Kong Volmer holdt Stæv-
nemøde med sin Længsel paa denne Plet —?

Rekonstruktion af Gurre Slot ...

NABO TIL GRIBSKOV

ET OG ANDET OM MALEREN ANDREAS FRIIS

Af SVEND RINDHOLT

Kunstkritikeren, Redaktør Svend Rinholdt, fortæller her om den nordsjællandske Maler Andreas Friis og foretager en Analyse af de Bestræbelser, Synspunkter og de Linier, der gaar gennem Kunstnerens Livsværk.

Vængehuset, Pilevej, Gadevang. Saadan er Adressen.

Manden i Huset hedder *Andreas Friis*. Han er Kunstner. Og han er en af de stille i Landet.

Hvad egentlig dermed menes er lidt uvist. Men betegner det et Menneske, der gaar i den Grad op i sin Gerning, og er i den Grad optaget af, hvad der for ham er væsentligt, at der ikke bliver Tid til stort andet, passer det i al Fald paa *Andreas Friis*.

Han slider i det, er en flittig og samvittighedsfuld Kunstner. Men han arbejder bedst i Ubemærkethed. Han er ogsaa et Menneske med andre Interesser og med Tanker for andet. Men han er det i al Stilfærdighed. Man kan næsten sige: *inden fire Vægge*. Og det er sikkert en af Grundene til, at han bor, som han gør - ikke netop ved Alfarvej. Derimod som Nabo til Grib Skov. Her kan hans Naturglæde udfolde sig frit. Og hans Trang til at levendegøre i Farver eller paa anden kunstnerisk Vis, hvad han samler af Indtryk, bliver ikke idelig forstyrret af uvedkommende Ting. Frem for andet ikke af Tidens Uro og Jag, dens Haardhed og Mekanik.

★

Naboskabet med Grib Skov er dog næppe valgt for simpelthen at have Motiver ved Haanden. Ganske vist har *Andreas Friis* malet adskillige Skovinteriører, og har ogsaa gennem andre Emner følt sig knyttet til Eggen. Men han er ingenlunde Hjemmemenneske i sin Gerning. Han er tværtimod vidt berejst og har glædet sig over Naturen, og malet den, ogsaa under fjerne Himmelstrøg.

Adressen er dog ligefuldt: *Vængehuset, Pilevej, Gadevang*. Og det har den været i mere end 20 Aar. Hér har han Rod nu. Det er herfra hans Verden gaar.

★

Ellers er *Andreas Friis* strengt taget Københavner. Han er født i Hovedstaden 1890. Men han var kun 3 Aar, da hans Far, *Johan Friis*, fik Præstegerning i Hørsholm. Siden hen formaaede København kun i kortere Perioder at fastholde Maleren. Et Par Aar gik han paa Akademiet, og senere havde han andre faa Aar sit Atelier og Hjem i et Hus paa Fuglebakken. Men ud-

Andreas Friis: Skovbillede.

over dét, havde Storbyen ingen Tilløkkelse for denne Kunstner, om hvem der er skrevet, at han altid har følt sig »fremmed og usikker i Nutidens Maskinverden«. I 35 Aar har han udstillet paa »Den fri«. Han har ogsaa passet Virksomhed som baade Kritiker og Pædagog i København. Men Besøgene var korte, og det var næsten ugerne, de blev gjort.

De yngre Aar formede sig nærmest som Vandreliv. Det begyndte med, at *Andreas Friis* sammen med en Ven, den unge hektiske Maler *Jens Adolf Jerichau*, som døde 1916 i Paris, tog til Hesselø for at finde Motiver. Derfra gik Rejsen til Christiansø, hvor Bekendtskab blev gjort med bl. a. *Edvard Weie* og Svenskeren *Karl Isakson*. Saa fulgte der to Aar med Bosættelse ved Vejle fjord. Men fremmede og fjerne Egne drog den unge Maler, og den første store Rejsefærd — i 1920 — gik til Firenze og Sorrento og kom til at strække sig over 8 Maaneder.

»Teglgaarden«, en halv Mils Vej nord for Hillerød, blev den næste Boplads, og her udfoldedes en rig kunstnerisk Virksomhed med dybtgaaende Studium af nordsjællandsk Natur. Italien var dog ikke glemt. Hvert andet Aar gik Turen sydpaa, indtil Rejsemaalet i 1928 blev Paris og siden van Goghs By, Arles, hvor det dog især var Arbejder af Cezanne, der blev gransket og set op til.

Jo, *Andreas Friis* hørte bestandig til dem, *Johannes V. Jensen* kalder: *De søgendes karske Stamme*. Ikke

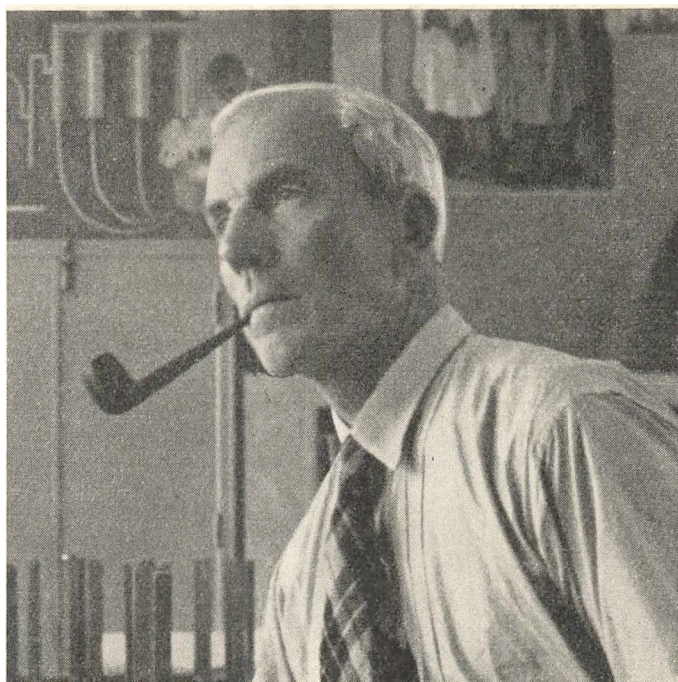
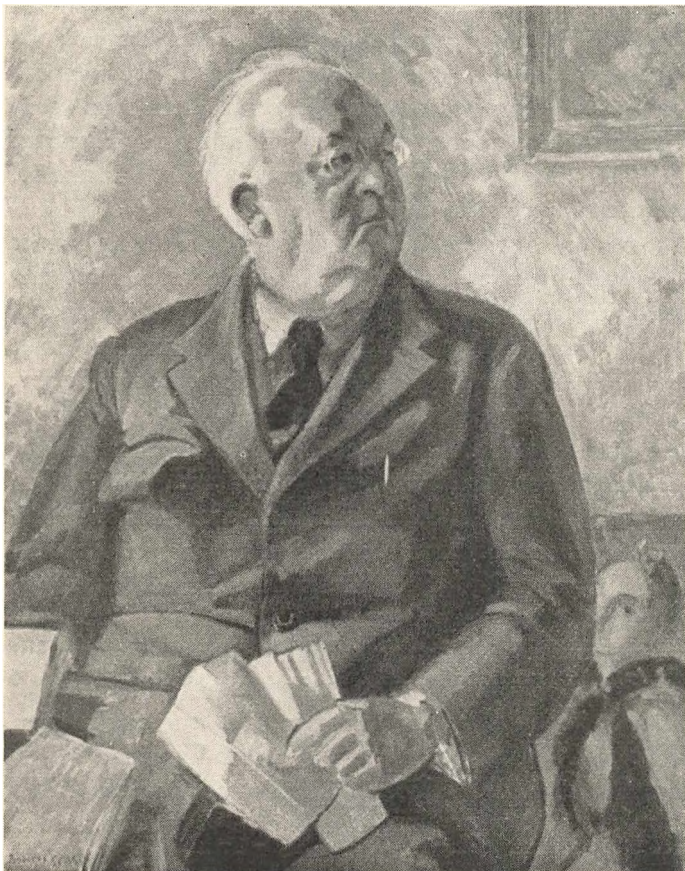
fordi han var ubestandig og havde svært ved at finde blivende Sted. Men, som han selv har sagt: — *Kunstneren er ofte en Særling. Han vaager over sin Idé.*

Hvad »Idéen« saa var for Andreas Friis, lader sig vel ikke forklare med faa Ord. Men væsentligt har det vedblivende været for ham — baade som Kunstner og Menneske — at give sig interesseret i Kast med de Muligheder, der naturligt meldte sig. Det gjaldt om at finde frem til en personlig Sandhed, en inderlig sikker Viden om Tilværelsen bag de ydre Illusioner. Der findes et dybere Begreb, der maa benævnes som »Kunstens evige Værdier«. For mange Nutidsmennesker er det blevet et tomt Ord. Men for Kunstneren — vil Andreas Friis hævde — maa det være den eneste Virkelighed. Noget andet er det saa, at det tager sin Tid og koster sin Kamp at naa saa vidt i sin Stræben, at saadanne Værdier kan skabes. Der maa søges og efterprøves, ofte i Strid med ens Omgivelser. Og kan man gøre sig klare Forestillinger om, hvad dette betyder, forstaar man ogsaa, at Andreas Friis ikke kunde og ikke vilde slaa sig til Rø og blive stedbundet i snæver Forstand. Hverken i sin Livsførelse eller i sin kunstneriske Gerning.

★

En Malers Motiver maa med en saadan Indstilling blive mangeartede. Og Andreas Friis har da ogsaa et Virke bag sig, præget af ret forskellige Bestræbelser.

Andreas Friis: Portræt af Museumsdirektør Andrup, tilh. Frederiksborgmuseet.

Maleren Andreas Friis.

Naturen som Forbillede er dog, hvad hyppigst forekommer, og det gælder saavel paa hjemlig Grund som ude i det fremmede. Vaarlige Stemninger med kølig Klarhed er et ofte benyttet Motiv. Men ogsaa Skovinteriører, malet især i *Hørsholm* eller *Grib Skov*. Paa Bornholm har Andreas Friis malet om Sommeren gennem en Aarrække, og her er det gerne Kystlandskaber med Klipper fra Egnen omkring Bølshavn. *Vængehusets Have* maa dog ikke glemmes som Hjemstedet for en Række Billeder og ellers vide Udsigter over Huse og Marker — eller over Bjerge, hvor det drejer sig om Landskaber under Sydens Sol.

Dekorative Opgaver har ogsaa lagt Beslag paa denne Kunstner. Det begyndte med en Altertavle til Staby Kirke i 1922. Senere fulgte Arbejder til *Gadevang Kirke* — en Altertavle i 1926 og 15 Aar senere to Glasmalerier. Desuden blev et Emausbillede malet i 1935 til Kleis ved Horsens.

Ind imellem, hvilket vil sige i 1931, fik Andreas Friis af Ny Carlsbergfondet og Frederiksberg Kommune til Opgave at udsmykke et Trapperum i la Courvejens Skole. Det blev til en festlig Dekoration, formet som en Urskov og udtrykt som en Slags primitiv Fortidsstemning med en paradisisk Naturudfoldelse af Planter og Dyr. En halv Snes Aar efter bestilte Frans Schwartz' Legat to Væg billeder hos Andreas Friis. De findes i det nye Universitetsbibliotek og anskueliggør Naturvidenskabens Arbejde — dels i gammel Tid, da Stjernerne blev gransket, og dels nu om Dage, da Atomforskningen er det alt dominerende. I Tilslutning hertil er malet Portrætfigurer af danske Førerskikkelser indenfor Naturvidenskab, og hermed er peget paa den Del af Kunstnerens Gerning, der har taget

Andreas Friis: Skabelse. Glasmaleri i Gadevang Kirke.

Mennesket som Motiv, hvad enten det er sket som Portræt eller i et Naturmilieu.

I denne Henseende tør det fremhæves, at Andreas Friis — ligesom paa anden Maade i sin Kunstnergering — har bestræbt sig for at skabe en egen Holdning, præget af Enkelthed og Maadehold og frem for alt fjernt fra, hvad der kan virke indsmigrende eller repræsentativt.

Billeder, hvor Figurer er malet i Samspil med et Landskab, er præget af samme Maadehold i Farve og Komposition som Portræterne. Til Gengæld kendetegnes de af en egen magtfuld Monumentalitet. I nogle Tilfælde er en enkelt eller to Kvindeskikkelser indsat i et Skovinteriør. Det er meget simpelt gjort, prunkløst og ligetil. Men det er Billeder, der indprenter sig. Mennesker og Landskab, gerne svære Træstammer, giver Indtryk af samme dybe Ro — der er paa en mærkelig harmonisk Maade givet Udtryk for to Livsformer, der smelter sammen i en stor og ren Samklang. — De ældre Billeder af »Ryttere i Skoven« — med Motiver fra

Hørsholm — er præget af samme, særegne og magtfulde Monumentalitet. Men her har Maleren aabenbart villet noget andet. Her har han villet udtrykke en vis musikalsk Spænding, har anslaaet to Akkorder, der mødes med kontrasterende Toner. Man fristes til at opfatte det som Udtryk for det evige, stillet i Forhold til det øjeblikkelige — det rodfæstede som Modsætning til det flygtige og forbigående. Skoven i sig selv staar med Stammernes ranke Søjler og Løvværkets Hvælvning som Udtryk for en Tempelstilhed, en tyst og opadstræbende Bevægelse mod Højheden, medens Rytterne paa de stejle Heste mod denne Baggrund skaber en tværgaaende Rytme, et uroligt Indslag af fremstormende Liv, en Udfoldelse af det brændende og forgængelige Nu.

Otto Gelsted skrev engang med Henblik paa denne Billedgruppe: »Man føler hos Friis en bevidst bestræbelse efter at forene et tanke- og følelsesindhold med en rent billedmæssig balance«. Og dette er helt rigtigt set. Der er, rent kunstnerisk, et Udgangspunkt at søge her for den Bestræbelse efter fast og klar Billedopbygning, som man altid har kunnet spore hos Andreas Friis. Men mon der ikke ogsaa er en vis Bekendelse med i Spillet, en Livsindstilling, en tydelig udtalt Opfattelse af, at saaledes mødes modstridende Kræfter — med paa den ene Side Naturens vældige Ro og Harmoni og paa den anden en moderne Tids voldsomme og hastige Form for Livsytring og Overskud af Kraft?

★

En Kritiker har betegnet Andreas Friis som: *omtænksom*. Hvilket passer fortrinligt. Det stemmer godt overens med det søgende i hans Natur. Det falder ogsaa i god Traad med hans Grundbestræbelse som Kunstner. Og endelig peger det mod noget væsentligt hos Friis som Menneske, Sider af hans Tilværelse, som ikke angaar det daglige Arbejde.

Han blev Student, inden han blev Maler. Og han er siden vedblevet med at drive Studier overalt, hvor noget optog ham og lagde Beslag paa dyberegaaende Interesse. Friis har gjort sig Tanker om mange Ting. Han har altid været en god og opmærksom Læser. Goethe beundrer han. Og filosofiske Problemer saavel som Spørgsmaal i Forbindelse med, hvad man kalder Livskunst, har han tumlet med al sin Tid. Fra sin Far har han desuden arvet musikalsk Begavelse, saa man har aldrig savnet Emner eller Sysler, naar f. Eks. en Vennekreds, ofte af overraskende Sammensætning, blev samlet i »Vængehuset«.

I sit Forhold til Litteratur har Andreas Friis i øvrigt ved flere Lejligheder været aktiv i den Henseende, og han har tegnet Bogillustrationer. Det var undertiden til Poesi. Men sin største Opgave som Tegner fik han dog, da det i 1935—36 blev ham betroet at udføre 160 Arbejder til Achton Friis' Værk om »Danmarks store Øer«. Det var Sjælland, Møen, Lolland, Falster og

Andreas Friis: Landskab med høje Træer, Bornholm.

Bornholm, der blev hans Virkeomraade, medens Johannes Larsen, der forud havde tegnet til »De Jyders Land«, tog sig af saavel Fyn som den store Mængde af Smaaøer.

Hvad Andreas Friis ved denne Lejlighed tegnede fra Bornholm, blev siden erhvervet af Museet i Rønne. Det kan tilføjes, at ogsaa andre Arbejder, Oliebilleder, er overgaaet til Museumseje. Kunstmuseet blev temmelig sent opmærksom paa ham. Men det skete. Desuden findes der Malerier af ham i Museerne i Randers, Vejlen og Koldinghus. Hertil kommer grafiske Blade solgt til saavel vor egen Kobberstiksamling paa Statens Museum som til Nationalmuseum i Stockholm og det finske Nationalgalleri. Andreas Friis som Grafiker er ikke noget omfattende Kapitel. Men det er ingeniunde uden Interesse. Han har skabt en Del djærve Træsnit og desuden en Række Raderinger — ofte med Bjergmotive — der, navnlig hvor de fremtræder med en saa-

kaldt Kludetones bløde, luftige Virkninger, er blevet værdsat, ikke alene af vore grafiske Foreninger, men ogsaa paa talrige Udstillinger, herhjemme som rundt i Udlandet.

★

Andreas Friis nærmer sig de 70 — der ofte benævnes som Støvets Aar. Men »støvet« er han ikke, og bliver det næppe nogen Sinde. Han vil fremdeles høre til de søgendes karske Stamme — ung, som han er, af Sind. Rig Udvikling har han gennemlevet det sidste Tiaar. Og alt tyder paa, at der fremdeles for ham vil være Værdier at finde — vil være Sten at føje til det Livsværk, som han utrætteligt og i al Stilfærdighed har bygget op, siden han i 1916 fandt Vej til Kunstnernes Efteraarsudstilling og fik sit Debutbillede solgt til den største og mest kritiske af vore Samlere, afdøde Gros-serer Tetzen Lund.

Digteren

DER BLEV BONDE VED ØRESUND

Af EYVIND RAFN

Nogle aldrig før offentliggjorte Breve fra »Høstgildet«s Forfatter, Ophavsmanden til Frihedsstøtens Indskrift, Thomas Thaarup, der flyttede fra København til Smidstrup mellem Hørsholm og Vedbæk for at blive Bonde.

Thomas Thaarup fødtes i Helsingør, den 21. August 1749. Hans Far var Jernhandler Niels Thaarup, en begavet Mand, som vist gik fallit, i alt Fald overtog et beskedent Embede som Tolder paa Læsø. Og som Følge af Hjemmets Forflyttelse dertil, tingeses vor Thomas i Kost i Helsingør og blev Student fra den derværende lærde Skole. Thomas rejste 19 Aar gl. til Universitetet, og allerede Aaret efter tog han 1769 anden Examen med næstbedste Karakter og blev boende i København, hvor han ernærede sig beskedent ved at undervise i Skoler.

Det var i disse Aar, Klublivet blomstrede, og han, der blev Medlem af flere Klubber, mødte her Tidens Litterater og Digtere og derimellem to, som fik megen Betydning for ham, Rahbek (1760—1830) og Pavels (1769—1822), som blev Hørsholms anden Sognepræst og senere Biskop i Bergen. (1761—1823). I 1781 blev Thaarup fast ansat ved Søkadetakademiet. Han kunde saaledes 32 Aar gammel begynde at skaffe sig Brødet uden alt for stort Bryderi. Resultatet blev, at han brugte end mere Tid til Klublivet og delte sine Interesser mellem literære og historiske Emner.

★

I Klubberne lærte han bl. a. den senere saa kendte Skuespiller Michael Rosing at kende. Man debatterede Tidens Bevægelser ogsaa paa det politiske Omraade. Aarene for Bondestandens Frigørelse nærmede sig. Begejstringen steg. Thaarup viste sig som en fremragende Taler, der rigtig kunde oplive. Man blev opmærksom paa ham saavel som paa hans Fædrelandssind og hans Medfølelse for Samfundets svagere stillede. Allerede i 1782 skrev han sin smukke Fædrelandssang »Du Plet af Jord, hvor Livets Stemme«. Skønt man i denne ser et Glimt af »Høstgildet«s Skaber, bliver det først hen paa Aaret 1790, Thaarup »skaar« afgørende igennem. Den 31. Juli viedes den senere Kong Frederik VI til Sofie Frederikke. Det skulde fejres den 16. September med en Festforestilling paa Det kongelige Teater, som kun havde et eneste uopført og iøvrigt trist Skuespil at byde paa. Det var Prams »Frode og Fingal«. Men Thaarup reddede Situationen. Han gik hen til Teatrets Direktør, Kammerherre von Warnstedt (1743—1817),

Efter Kobberstik af Andreas Flint (1767-1824) stukket efter Tegning af Thorvaldsen i 1799.

som straks blev grebet af, hvad Thaarup skitserede for ham som et »Syngespil i een Akt« med Titel »Høstgildet«. Von Warnstedt bad Thaarup begynde at nedskrive Stykket og uopholdelig bestille, hvad han ønskede af Dragter til Stykket alt efter som dets Udarbejdelse skred frem. Tidens kendte Tonedigter J. A. P. Schultz blev i sidste Sekund bedt om at skrive Melodierne. Ogsaa han sagde straks ja, da han hørte, at Teksterne blev folkelige. Men dog var det altsammen lige ved ikke at blive til noget. Thaarups kendte Svagheit, hans Dovenskab, var lige ved at ødelægge alt. Men Skuespilleren Rosing fik ham narret inde i et Værelse hjemme hos sig med Papir, Blæk og stærk,

stadig frisklavet Kaffe, og saaledes — skriver Frederik Nygaard i sin Skildring fra 1878 af Thaarup — »kom den yndige lille Idyl tidsnok i Stand. Da »Høstgildet« gled forbi Tilskuernes Øjne paa Det kgl. Teater, brød Jubelen ud, som om den aldrig skulde faa Ende«. Begejstringen blev endog saa levende, at Tilskuerne spændte Hestene fra de kongeliges Vogne og trak dem rundt under Befolkningens Jubel paa Hovedstadens Gader, saa de kongelige ikke kom hjem til Slottet før Kl. 2 om Natten. Aandsløftelsen var stor. »Høstgildet« staar derfor, skriver Grundtvig, »som den i det ny Europa mageløse Idyl« — og Rahbek nævner Ewald og Thaarup Side om Side!

Thaarup havde en skarp Tunge. Allerede tidligt var der blevet digtet om ham: »Hans Tale er hvas som Biens Braad, hans Sange er som dens Honning«. Vor store Digter Oehlenschläger, der som 17-aarig forsøgte sig paa Det kgl. Teater som Skuespiller, skriver: »Thaarup var meget fornem, alvorlig og hovmesterevende. Naar han havde noget at sige en af de yngre, saa vendte han ham Ryggen, og derpaa holdt han Talen til dem, der stod bagved, og som gerne gik bort, før han var færdig«. — Thaarup var altsaa ikke egnet som Direktør og af Natur jo ikke flittig og lidt mere tænsksom, end Bylivet i Almindelighed tillader, saa vi har Lov til at tro, at den Følelse, han i sin Opvækst fik for Naturen paa sine Vandringer i Omegnen af Helsingør og paa dens Havn med Aarene styrkedes, saa den har været medbestemmende, da han efter at have giftet sig den 5. Marts 1792 med den københavnske Toldkontrollør-Datter Sophie Lund (1750—1819) allerede i 1796 erhvervede den 16 Tønder Land store Bondegaard i Landsbyen Smidstrup og omhyggeligt sikrede sig en Ejendom med Udsigt over Sundet. Han opkaldte straks Gaarden efter sin Hustru, »Sophiehøj« hvorpaa han, efter at have søgt Afsked fra 2. April 1800 med Pension fra Det kgl. Teater, tog fast Ophold i Smidstrup, hvorom vi takket være Folketællingslisten paa Rigsarkivet konstaterer, at Sognets Indbyggere da var ialt 62 voksne og Børn. De var alle Landmænd undtagen Strandfogeden Capitain Darre, — som dog ogsaa drev Landbrug — og en enkelt Bondeknøs, der var »enrolleret som Matros«.

Man tør sige, at Thomas Thaarups glødende Interesse for Bønders Liv og Færden ikke fornægtede sig, tværtimod var medbestemmende for hans Køb af Landbrug. Egnen kan han meget vel have kendt længe før han købte »Sophiehøj«, fra baade Rahbek og Gutfeldt, som var saa nære Venner, at Rahbek ret ofte om Søndagen gik Turen fra København til Hørsholm for at høre Gutfeldt prædike og spise Middag hos ham bag efter i Hørsholm Præstegaard. Smidstrup er nok mere end een Gang kommet paa Tale mellem Rahbek, Gutfeldt og Thaarup, som her i Smidstrup digtede sine to Salmer til Hørsholms Menigheds Reformationsfest i 1818, »Til dig, du ene, sande Gud« og »Tak skee

Smidstrup.						184.
1/2 Familie	Thomas Thaarup	hustru	51.	Anger i	Anger i	
	Sophie Magdalene Lund	hustru	49.	1/2 Ager	1/2 Ager	
	Caroline Kruse	hustru	34.	1/2 Ager	1/2 Ager	

Mandtslisten fra 1801 over Smidstrup Sogn med de nøjagtige Oplysninger om Thaarup og Hustru samt Husbestyrerinde. Thaarup, som var barnløs, havde desuden en Pige og en Karl samt en Dreng paa Gaarden.

dig, naaderige Gud«! — Saaledes er der intet i Vejen for, at Thaarup endog har slaaet Følge med Rahbek og besøgt Gutfeldt om Søndagen i Hørsholm og lagt sin Vej gennem Smidstrup.

I 1814 udkom Thaarups Gendigtning af Voltaires Sørgespil »Mahommed«.

Samtidig skred Rahbeks Udarbejdelse af Værket indeholdende Thaarups samlede Poesier støt fremad, og som det nu viser sig af et paa Det kgl. Bibliotek opbevaret og hidtil ikke før offentliggjort Brev med Kamma Rahbek som Sekretær. Brevet er adresseret til Hr. Professor Knud Lyne Rahbek, »Bakkehuset«, men Indholdet er stilet til:

Frue Sekretær!

Modtag min forbindtligste Tak for den Ulejlighed, De har paataget Dem med at samle mine opera omnia, d. v. s. (samlede Arbejder) vidste jeg nogen Maade, paa hvilken jeg kunde gjengælde Deres Godhed, men desværre jeg er kun trængende dertil og for at overtale Dem herom er dette Indledningen til et Tiggerbrev. Altsaa beder jeg Dem ydmygt om 1 Busk dobbelte Violter, nogle Nelliker, jo mere pralende jo bedre og nogle Auriculer etc. etc. — — — Lev vel. Først i April seer jeg Dem og Knud paa Bakkehuset, min Kone lader Dem hjærteligst hilse.

Thaarup.

Thaarup flyttede hurtigt fra København efter Afskeden med Teatret. Vi ser ham kort efter i Korrespondance med Rabbeks.

Et Brev vidner smukt om Thaarups medfølelse Sind: om Indsamling i en af Københavns Klubber: P. M. (d. v. s. Pro Memoria).

Gode Rahbek

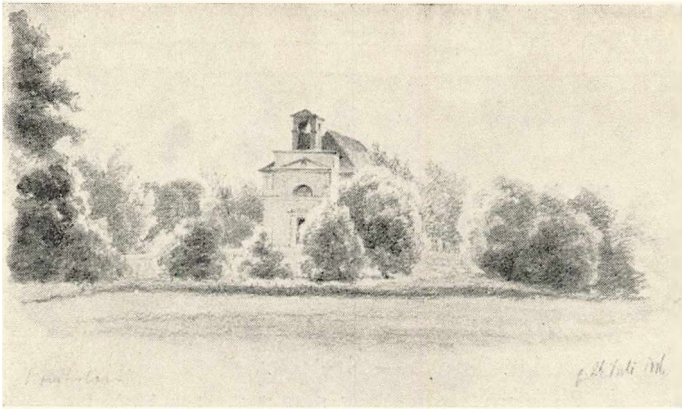
Du ved, jeg altid har været de fattiges Tolk. 3 Ulykkelige sidde Enke med 6 Børn i Rungsted. Deres Mand druknede for 16 Dage siden, da et Skib seylede deres Baad i Sænk. Kan du, saa lad vore Selskabs-Brødre tænke paa disse fattige Enker i Aften.

Din Thaarup.

den 7. August 1800.

Gode Rahbek

Tak! inderlig Tak for din skønne Sang til Kongen for det borgerlige Selskab. Den har det, en Sang bør

En smuk Sommerdag malede Litografen Otto Bentzon, født den 14. Januar 1842 paa Frederiksberg som Søn af Skolebestyrer cand. phil. Bentzon, denne Akvarel af Hørsholm Kirke. Det vil maaske interessere af den at se, at hverken Kirken eller Omgivelserne har ændret Udseende ligefra Opførelsen til vor Tid. — Billedet er dateret den 26. Juli 1876.

have: lyrisk Sving, Hjærtelighed, Sandhed, en Ære for din Forstand, og det som er mig det kæreste: for dit Hjærte. His din elskværdige og agtværdige Hustru. Naar du læser dette, ere vi i det Øjeblik et Trifolium. Jeg glæder mig saa inderligt hver Gang, jeg saaledes kan komme tilbage til dig. Jeg erkjender dit Værd, og jeg kan ikke aflade at agte og elske dig.

Din Thaarup

2. Februar 1801.

Det er interessant at læse dette Brev fra Thaarup ud fra Erindringen om, at Litteraturhistorikeren, tidligere Forstander for Frederiksborg Højskole Georg Christensen i Dansk Biografisk Leksikon netop karakteriserer Thaarup som sin egen Livsperiodes »selvskrevne Digter, naar det gjaldt ved officielle Lejligheder at tolke Folkets Følelser overfor Kongehuset.«

Til Fru Kamma Rahbek:

De havde den Godhed, bedste Frue, da jeg i Fjor havde den Fornøjelse at se Dem hos mig i Smidstrup at love mig nogle Strandengvæxter, i Særdeleshed nogle dobbelte Martsviol, Lilliumsconval og Aurikler. Tillad mig at erindre Dem om Deres gode Løfte og udbede mig den Godhed, at De vil sige min Jyde (d. v. s. mit Bud), som overbringer dette, naar han maatte afhendte, hvad Deres Godhed bestemmer mig. Min Compliment til Sieur Rahbek, som jeg haaber er i Færd med at saae Spinat, hvoraf, som De ret ved, han ikke er lidet Liebhaber.

*Deres meget forbundne
Thaarup.*

I 1864 udkom i Bergen en uanseelig lille Bog i stift, sort Bind med en Smule spinkelt Guldtryk paa Ryggen. Men den er i sin Lidenhed tiltrods et fyldigt personhistorisk Arbejde, som nu næsten ikke er til at opdrive længere. Den hedder »Claus Pavels Dagbøger udgivet i Uddrag ved Claus Pavels Riis«. I denne Bog læses bl. a.:

1796 købte Thaarup 16 Tønder Land i Landsbyen Smidstrup ved Hirschholm og flyttede derud med sin aldrende og temmelig simple og enfoldige Kone, som han i mange Aar havde været forlovet med og først nylig havde ægtet. Skjøndt han om Vinteren ei havde noget blivende Sted paa Landet, op slog han dog sin faste Bolig der, var der saa ofte og saa længe Embedsforretningerne vilde tillade ham det, og blev, saa vidt Leilighed gaves paa den Plet Jord, Landmand med Liv og Sjæl. Jeg besøgte ham tidt og morede mig altid overmaade ved hans bitre og bidende Sarcasmer, der kosteligen forlystede Aand og Øre, i hvor meget Hjertet end fjernes fra et Menneske, der finder sin høieste Nydelse i at opdynde Bitterheder. Da jeg kom til Hørsholm og han, befriet for Embedsbyrden, gjorde Smidstrup til sit bestandige Opholdssted, hævdedes naturligtvis vor Omgang aldeles. Jeg erindrer næppe at have seet ham siden den Tid mere end een Gang i Borups Selskab«. Det er saaledes ukorrekt, naar den lærde Lektor Poul Schjærff i »Hørsholms Sogns Julebog« for 1926 skriver, at Thaarup fik Besøg i Smidstrup »f. Eks. af Præsten Pavels«.

Thaarup valgtes til Kirkeværg for den gamle Slotskirke i Hørsholm og til Skolepatron, saa han har befundet sig godt paa Egnen. Landmændene, blandt hvilke han kom til at bo i over 25 Aar, var paa deres Side heller ikke utilfredse med ham.

Da han en smuk Sommerdag den 11. August 1821 havde lukket sine Øjne for stedse, bar de i Skift paa deres Skuldre seks og seks og seks Baaren gennem den smukke Egn, til Hørsholm Kirkegaard, hvor man paa den firkantede Granitsten, som ligger velholdt paa Graven læser:

Her hviler Thomas Thaarup, Ridder af Dannebrog, f. 1749, d. 1821. Hvad Religionen, Fædrelandet, Sandhed og Dyd ejede i ham som Digter og Taler, paa-skjønnede hans Fyrste, bevidnede hans taknemmelige Medborgere, vil Samtid og Fremtid enstemmig erkjende. Hans Menneskeværd glemme aldrig hans Venner. Træt af Aar, mæt af Dage satte han sig selv følgende Gravskrift:

HER NEDLAGDE JEG MIN TUNGE STAV,
HER MIN HAANDFULD STØV HAR HVILE
FUNDET.
KORS! VÆR DU ET MINDE PAA MIN GRAV,
AT JEG LED, AT JEG HAR OVERVUNDET.

Med Digterens »Nys fyldte skøn Sired« og »I Dalens Skød en Hytte laa« vil Thaarups Navn altid

Thaarups egenhændige Underskrift paa Brev fra Smidstrup.
Det kgl. Bibliotek.

Noget Billede af Thaarups længst forsvundne Gaard kendes ikke, — og alle Jorderne er udstykkede. Men Landskabsmaleren, Professor Fr. Chr. Kjærskou (1805-91) har tegnet dette ikke før gengivne Billede af Kysten ved Smidstrup, som den saa ud omtrent paa Thaarups Tid, nemlig i 1833. Den tilhører Harpenist ved Statsradiofonien Henrik Boye, Sønnensøn af Rahbeks nære Ven, Literaten A. E. Boye.

leve i Danmark ligesom gennem Frihedsstøttens Indskrift, der ogsaa formedes af ham, som saaledes er mindet baade paa Københavns mest befærdede Plads lige overfor Hovedbanegaarden og paa den stille Hørsholm Kirkegaard. —

Af et i disse Dage fremdraget Dokument, iøvrigt det sidste officielle, som kendes om Thaarup, ses, at han, hvad Lefevoden angaar, har evnet at indrette sig beskedent. Af Hørsholm Amtstues Skifteprotokol for Beboere udenfor Byen ses, at Amtsforvalter Selmer samlede nogle kendte og ansete Mænd, der sammen gjorde Thaarups timelige Bo op. Han skyldte ganske vist Smedemester Schiellerup for Arbejde gennem tre Aar over 200 Rigsdaler, hvad der var mange Penge dengang, og bedre blev det ikke af, at Etatsraad Holm, København, og Cancelliraad Lautrups Dødsbo samme Sted krævede omtrent det tilsvarende, men Gaarden indestod paa 1. Prioritet 6.792 Rbd. rede Sølv, derunder en Panteobligation paa 1000 Rbd. til Portrætmaler Lund.

Digteren maa siges at være kommet bedre gennem Statsbankerotten end mange. —

★

I 1828 udsendte Sognepræst Niels Drejer en Digt-samling »Minde-Sange«. I et Digt om Udsigten fra Bavnehøj klinger Drejers Harpe om Thaarup:

Mon han, hvis simple, ædle Toner
Henrykke Danmarks Millioner,
Mon han mod Nordhavns fjærne Zone
Vel have vundet sig den Krone,
En evig Hæder straler om?

Det er saaledes bestandig som Lyriker, Digteren Thaarup nævnes for os af baade sin Samtid og sin Efterslægt. Det var Idyl, Thaarup ikke fandt i København, men søgte og naaede ind til i Smidstrup, omgivet af tyste Skove og det friske Sund og af Tonerne fra Hørsholm Slotskirke.

Hundested-Grenaa drøftedes allerede 1880

Ved NICATIUS

Blandt gamle Papirer, der stammer fra »Kildegaarden« i Evetofte, har Sognefoged *Peder Hansen*, »Grønnehavegaard« i Karsemose, fundet en Afskrift af en Adresse, som en Række kendte Mænd paa Frederiksværkegnen i 1880 indsendte til Regering og Rigsdag med Andragende om, at Frederikssundbanen maatte blive forlænget over Frederiksværk til Hundested, og at der derfra blev etableret Færgeforbindelse til Grenaa.

I Adressen, der er forsynet med et smukt tegnet Danmarkskort, hvorpaa Afstandene mellem de forskellige Byer over hele Landet er noteret, anføres en lang Række Grunde til Støtte for Planens Gennemførelse.

Andragendet, som viser Rigtigheden af det gamle Ord om, at der intet nyt er under Solen, indledes paa denne Maade:

»Iblandt de Arbejder i Samfærdselens Interesse, som endnu staa tilbage at udføre i vort Fædreland, indtager Frederikssunds Banens Fortsættelse over Frederiksværk til Isefjordens Indløb absolut en fremtrædende Plads. Til denne Jernbanelinie hører som et nødvendigt Supplement et Havneanlæg ved Isefjordens Munding, hvortil Fiskerlejet i Hundested af alle Sagkyndige udpeges som det mest hensigtsmæssige Punkt. De forskellige Momenter, som ved dette Anlæg i sin Helhed komme i Betragtning, ere efter vor Overbevisning følgende . . .«

Der nævnes derefter fire Hovedpunkter: »1. Forbindelsen med Jylland over Grenaa«, »2. Forbindelsen Hundested-Kjøbenhavn«, »3. Hundested Havn« og »4. Landets Forsvar«.

Under Punkt 1 omtales, at siden Grenaa »ved directe Jernbane til Aarhus og Randers paa det fuldstændigste er indlemmet i det jyske Jernbanenet, er Vejen over Grenaa-Hundested (c. 10 Miil tilsøes og c. 9 Miil tillands, altsaa under usædvanlige Forhold 5 à 6 Timers Reise) den korteste Vej mellem Midt- og Nordjylland og Kjøbenhavn. Reisen vil kunne gøres saa hurtigt, at en Forretningsmand til Ex. fra Aarhus eller Randers vil kunne forlade sit Hjem om Morgen, være i Kjøbenhavn til Børstid og være tilbage i sit Hjem samme Aften. Naar dertil føjes, at Stranden udfor Hundested saa godt som aldrig tilfryser ligesaa lidt som udfor Grenaa, vil det ses, at denne Communicationsvej yder saa store Fordele, at den i vanskelige Isvintre vistnok endog vil blive søgt af de fleste Reisende mellem Jylland og Sjælland«.

Fordelen for Halsnæs ved Projektets Gennemførelse nævnes med flere Eksempler under Punkt 2. Det hedder, at der paa Halvøen bor flere Hundrede Familier, som ernærer sig af Fiskeri. »En sikker og hurtig Be-

fordring af Fisken, hvis Ankomst til Forbrugsstedet Kjøbenhavn kan nøiagtigt forudmeldes ved Telegram, vil i allerhøjeste Grad fremhjelpe og udvikle dette Fiskeri«. Derefter omtales den store Betydning, Bane og Færge vil have for Landmændene paa Halsnæs, hvis »Agerbrug producerer eet værdifuldt Næringsmiddel, Kartofler, i en saadan Rigdom, at der aarlig udskibes mange Tusinde Tønder heraf«. Endelig hedder det, at det vil være af ikke ringe Betydning, at »Fabrikbyen Frederiksværk bliver optaget i det sjællandske Jernbanenet, ligesom Banen, naar den faar en hensigtsmæssig Retning mellem Frederiksværk og Frederikssund, vil gaa igiennem en frugtbar og stærkt befolket Egn«.

Under Punkt 3 nævnes, at en Havn i Hundested er af Vigtighed for ikke at sige Nødvendighed som »Beskyttelsessted for c. 75 større og mindre Fiskerfartøjer«, og det anses for givet, at Fartøjernes Antal vil forøges, hvis Havnen kommer. »At Havnen vil kunne be-seiles hele Vinteren, vil bevirke, at den vil blive et Tilflugtssted for mange Koffardimænd, som ved Vinter-tid ere i Bekneb i det isfyldte Kattegat. Sandsynligvis vil den ogsaa blive benyttet som Udhavn for de ved Isefjordens Kyster liggende Kjøbstæder og Ladepladser. — Naar Kjøbenhavns Havn er lukket af Is, vil mangan Vareførsel (i al Fald til Jylland) utvivlsoomt søge over Hundested«.

Angaaende »Landets Forsvar« (Punkt 4) hedder det: »Endskjøndt vi i dette Spørgsmaal maa erklære os for mindre sagkyndige, kunne vi dog ikke undlade at henpege paa, at den under 1 omtalte korte Forbindelsesvei imellem Jylland og Hovedstaden imellem isfri Havne og over et Hav, der langt vanskeligere vil kunne spærres af Fjenden end de snævre Belter, tilmed da de mange grunde Steder gjør det vanskeligt for store fremmede Orlogsmænd at holde det gaaende i samme, vistnok vil være af Vigtighed i Krigstid. Naar der ved Havnens Anlæg tages de nødvendige Hensyn, kan den blive et Tilflugtssted for vore egne Orlogsmænd, større og mindre, og skulle man tillægge den en saadan Betydning, at man ved mindre Fæstningsanlæg vil sikre den fra Landsiden, yder det omliggende Terrain vistnok særdeles gunstige Forhold, ligesom det snevre Indløb til Isefjorden vistnok let kan spærres ved Torpedoer«.

Der tales derefter om, at Banen sikkert vil skaffe mange »Lystreisende«, som i Sommertiden »ville søge ud fra Hovedstaden til de maleriske Omgivelser ved Frederiksværk og til de udmærkede Bade, som Kattegat byder«.

»Hvorledes dette Anlæg vil forrente sig, driste vi os selvfølgelig ikke til at udtale nogen bestemt Mening

om paa nærværende Standpunkt«, men man har det bedste Haab og den bedste Tro til, at det sagtens vil gaa, men det bør være et Statsforetagende, hedder det til slut i Andragendet, der er affattet paa et Møde i Frederiksværk den 22. December 1880.

Det er underskrevet af »Hans Frederiksen, Gaardejer, Strø, Jørgen Jacobsen, Gaardejer, Store Hagelse, Hans Jensen, Sognefoged, Lille Hagelse, Jørgen Petersen, Sogneraadsformand, Kregome, Jørgen Jacobsen, Gaardejer, Kregome, Ole Jørgensen, Gaardejer, Brederød, Larsen, Lærer, Vinderød, Jens P. Jørgensen, Gaardejer, Kassepose, V. Larsen, Landinspecteur, Arresødal, Hagerup, Capitain, Frederiksværk, Hvalsø-Møller, Birkedommer, Frederiksværk, Anker Heegaard, Fabrikejer, Frederiksværk, S. A. Brendstrup, Fabrikejer, Frederiksværk, Jørgen Hansen, Gaardejer, Melby, Jens Jensen, Gaardejer, Melby, Bruhn, Lærer, Evetofte, H. From Hansen, Gaardejer, Evetofte, Jør-

gen Nielsen, Sognefoged, Tollerup, Hans Jørgensen, Gaardejer, Hald, Hellemann, Proprietair, Grønnese-gaard, Lehm, Controlleur, Spotsbjerg, Hundested, og Niels Hansen, Kromand, Lynæs.«

— — —
Alle disse Mænd ligger nu forlængst i deres Grave, men deres Plan, som vidner om et mærkeligt Fremsyn, er blevet realiseret. Lidt efter lidt ganske vist og ikke helt, som de tænkte sig — men dog næsten efter deres Projekt.

Banen kom i 1897, ikke over Frederikssund, men over Hillerød, og Hundested Havn er berømt. Fæstningsanlæggene har været der i mange Aar, og til sidst kom saa Færgeruten Hundested-Grenaa. At mange »Lystreisende« vilde finde Vej til de frederiksværkske Idyller og Badestederne ved Kattegat, slog jo ogsaa godt nok til.

FUND I EN MAPPE

Maleren Julius Hellesen fødtes den 17. Januar 1823 i København som Søn af Toldassistent Niels Hellesen og Hustru f. Dons, og efter at være blevet optaget paa Kunstakademiet i en ung alder vandt han almindelig Anerkendelse som Naturmaler ved i Aarene 1840 til 1860 at udstille ialt otte Gange paa Charlottenborg med elleve store Malerier. Han blev i Tidens Løb yderligere populær gennem sine smagfuldt udførte Litografier,

som udsendtes af Em. Bærentzen og Co., men det var som Tegner, han naaede det ypperste, og blandt hans bedste efterladte Arbejder er denne ukendte, aldrig før offentliggjorte Blyantstegning fra Oktober 1846 af et Par Træer i Grib Skov. Tegningen fandtes nylig i en Mappe tilhørende Dødsboet efter Kunstmaleren, Professor Wang, København, og reproduceres her med Eneret for »Jul i Nordsjælland«.

Nordsjællandske Skæntesprog

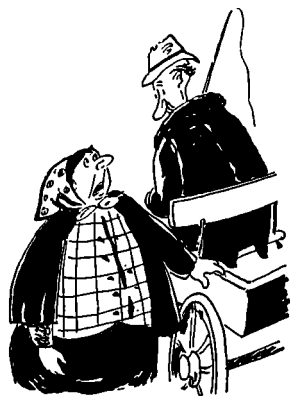
Da Skrædderinden, der int' sæel hverken røg eller brøgte Skraatobak, forklarede Ole Jensen, a' med Brøven a' Toebak fulgte gerne Brændevin og løsaevtige Frømtømmer — spurgte Ole: „Hvor ka' man køve den Slaevs Toebak?“

„En Snaps'flaske under Lukke ka' int' klukkel“ sagde Maren Pa Pees, hun gemte Pa Peesens Flaske i Læddiken.

„Landbrøv nøv aa' Landbrøv før i Tidden ded er int' it aa' ded sammel Nøv om Dæve ska' man ha' flere Strengte paa sin Fivelin! Ded gaar int' an aa' hænge alt sit Tøj paa iit Søml“ sagde Proppeterin paa Sofiehøj.

„Ja, hvor ded ligner Kesten aa' rende der aa' tjatte aa' køve halle Pund! Naar jeg køver Kaffe, saa køver jeg altidn heele Fjerringspund a' Gangen!“ sagde Skrædder-Boline.

„— Om Tobias-Topotsflaske nydder almindelig Tillid? Ja, janed! Han skylder da alle Vegnel“ sagde gamle Rikke.

Svend Staldmester sagde: „Jeg er glad for, a' jeg int' ka' fordræve Robeder! For hvis a' jeg ku' li' dom, saa vilde jeg æde alle dom, jeg kom i Nærhedden a' — aa' jeg ka' int' fordræve Robeder!“

Da Provstinden kom ing i Stuvn aa' sagde te' Provstin, a' der stod in Mand aa' sang aa' spillede paa Gittar nøre ved Hoveddøren, aa' spurgte, om han int' ku' hjælpe ham lidt, svarede Provstin: „Du veed da, a' jeg hverken ka' synge eller spille, min Engell“

„Nøv vaa'ed godt, di snart vilde kommel Man staaer jo Benene op i Maven a' aa' staae heraa' ventel“ sagde Høse-Hans, da han sammen med mange andre stod ved Vejkanten for a' se di kongelige køre forbi.

BRAND OG BORTFØRELSE

Af ERLAND GRIBSØ

— Brand! Brand! Kratmøllerens Lade brænder!

Det var Vægteren, der raabte. Rundt om i Byen vaagnede Folk, og den Gysen, der altid listede sig over Godtfolk og Skarnsfolk, naar Brandraabet lød, meldte sig overalt.

— Brand! Brand!

Alle Steder i Gader og Stræder lød nu hastige Fodtrin, og Stormklokken i Kirketaarnet ringede. Paa en lang Stang blev en tændt Lygte stukket paa skraa ud af et af Taarnets vestre Lydhuller. Det var ganske unødvendigt, for Skæret fra Laden fortalte tydeligt nok, hvor i Staden Ilden var, men Lygten *skulde* hænges ud som Vejviser, naar Stormklokken klemte. Hvor Kannikestræde og Timiansstræde mødtes og mandede ud i Byens Haver, laa Kratmøllerens Lade — lige paa Hjørnet. Hvordan Laden var kommet til at høre til Kratmøllen, som laa langt uden for Byen ved Aaen, var der ingen, der vidste, ikke engang Kratmølleren selv. Saa langt tilbage, man kunde huske, havde man kaldt den Kratmøllerens Lade, men Mølleren brugte den aldrig. Derimod gjorde alle Byens Dreng flittigt Brug af den. Ingen Steder legede man saa godt som der. Sommetider hang der Snes af Dreng paa Hanebjælkerne og Lægterne under det høje Straatag.

En tyk Røg drev ned gennem Kannikestræde og ind over Kirkegaarden. Vinden var Vesten. Skete der ikke ligefrem et Under, vilde den forplante sig til den Række straatækte Smaahuse, der laa fra Laden hen til Latinskolen.

En Vrimmel af Vandbærere med Læderspande, af Vandkørere med Ankere paa Vogne og af Folk med Brandhager og Stiger fyldte Gaderne og Haverne omkring Brandstedet. Ilden knitrede og buldrede, og Skrig og Kommandoraab, som ingen ænsede, lød overalt. — Nu brænder Jørgen Skrædders!

Fra Skrædderens Hus sprang Ilden over Gaden til Byskriverhuset, hvor Flammerne slog op fra Taget lige over Bislaget.

— Gud se i Naade til os! sagde Præsten, Søren Povlsen, der ved Pæstegaardens Port stod og tog imod Kvinder og Børn, som var revet op af Søvn og nu saa deres Hjem brænde.

Midt under Tummelen bredte det Rygte sig, at Ilden var paa-sat. Men af hvem? Kratmøller Henrik Jepsens Brodersøn, Mølleren Daniel, lod sig forlyde med, at her stak noget under, men Gud bevare hans Mund! Mennesker, der kunde gøre saa frygtelig en Ulykke, fortjente sikkerlig at komme paa Raadhuset i Bolt og Jern eller det, som værre var, men ingen skulde faa ham til at sige, hvad han troede.

Hele Kannikestræde hen til Latinskolen og Præstegaarden tog Luerne. To Gange var der Ild i Skolen, og alle Ruderne i Vestersiden sprang, men begge Gange fik man slukket.

Det var Natten mellem den 15. og 16. November 1662.

★

Dagen efter var der Forhør paa Raadhuset. Skønt Kratmølleren Daniel nødig vilde bringe nogen i Forlegenhed, fik Byfogeden ham dog til at sige, hvad han mente om Branden, og Følgen var, at der gik Bud efter Margrete Vinding, forrige Borgmester Falk Olufsens Enke, og hendes Plejedatter Anna. Byfoged

Jens Ølgod kviede sig ved det, men det var hans Pligt at forhøre de to Kvinder.

— Har I, Margrethe Vinding, eller Eders Datter været i Kratmøllerens Lade i Gaar? Ja, jeg spørger kun, fordi der er Vidner, som . . .

— Det er Aar og Dag, siden jeg sidst satte mine Ben i Laden, og Anna var i Frederiksborg i Gaar og kom først her hjem til Slingerup i Dag til Middag!

— Hvad siger Daniel Svendsen til det? spurgte Byfogeden og vendte sig til Kratmølleren Daniel.

— Jeg kan kun sige det, jeg allerede har sagt, at jeg ikke tror paa Vaadeild. Og Hylderørene? Mener Byfogeden ikke, at de er sat ind med Menneskehænder?

— Daniel Svendsen har leveret mig to Hylderør, som han har fundet indstukket gennem Væggen i Laden, sagde Byfogeden. — De sad begge to i Bagvæggen, og i det ene laa en Lunte, som havde været antændt, men var slukket igen. Det andet var tomt, men bar Spor af Ild.

— Lige indenfor Rørene laa en Bunke Halm, sagde Daniel, — og det er min Tro, at Ilden er kommet den Vej ind i Laden.

— Mener I da, at vi har haft med den Sag at skaffe, spurgte Margrethe Vinding og saa fast paa Daniel. — Fordi jeg ikke vilde have jer til at blive Annas Mand, og fordi hun heller ikke selv vil vide af jer at sige, behøver vi ikke at brænde Kratmølleren Lade af!

— Jeg siger ikke, at I har sat Hylderørene i Laden eller tændt Luntan an. Jeg siger kun, hvad jeg ved om Rørene. Men naar I har en ren Samvittighed, Margrethe Vinding, saa vil det heller ikke berøre Eder ilde at faa at vide, at Marven, som er skudt ud af Hyldegrenene, er fundet i Eders Datters Syskrin?

— I mit Syskrin? Gud forlade dig, som du lyver, Daniel! Taarerne kom frem i de blaa Øjne, og Haanden, der tørrede dem bort, rystede.

— At jeg taler sandt, kan Møllersvenden bevidne. Han og jeg var i Morges inde i Margrethe Vindings Stegers med en Sæk Mel fra min Farbror, og der stod Syskrinet aabent paa Bordet.

Byfogeden var slet ikke glad ved den Vending, Sagen havde taget. Kratmølleren var en betydende Mand, som man nødig skulde lægge sig ud med ved at beskyldte Brodersønnen for falsk Forklaring, og paa den anden Side vilde han give meget for at fri Margrethe Vinding og Anna for den Tort at blive mistænkt for Brandstiftelse.

Det var en kendt Sag, at Daniel havde haft et godt Øje til Borgmesterens Anna, og lige saa kendt var det, at Købmand Steenbechs Povl og Anna skulde have hinanden. Og hvad mere var: at de ogsaa selv vilde det.

Købmand Steenbech i Kongensgade var en af Slingerups Matadorer. Den store fornemme Købmandsgaard laa paa Hjørnet af Kongensgade og Østræde, hvor en lang Pakhuslænge med tjærede Bindingsværksstolper og med Storkerede paa Taget løb ned mod Engene. Paa Gaardspladsen gik et halvt Hundrede Ænder og Gæs fra Sanct Hansdag til Jul og skræppede op imellem Købmandsgaardens kørende Gæster og deres Vogne.

Povl Steenbech havde nu været hjemmefra i flere Aar. Han var Læge og havde studeret baade i Padua og Leyden, og under Svenskekrigen havde han gjort Tjeneste som Regimentskirurg og Feltapoteker. For Tiden var han i Prag, men ventedes hjem i Begyndelsen af det nye Aar.

Byfogeden havde siddet i sine egne Tanker og set ud gennem Vinduet ned mod Købmandsgaarden. Han lod nu Øjnene løbe hen over Rækken af Vidner fra Daniel til Gert Pottemager, der var krøbet helt op i Krogen ved Vinduet.

Det var en kedelig Sag, den Ildebrandshistorie, men han fandt vel paa Raad. Vidnerne og de tilsagte fik Lov at gaa, og Byfogeden gik ind hos sig selv.

Der skete imidlertid noget, som Byfogeden ikke havde ventet. Stadens Beboere, og navnlig de brandlidte, krævede at faa op-

klaret, hvordan Ilden i Kratmøllerens Lade var opstaaet, og der blev — først i Krogene og siden helt aabenlyst — talt om, at Borgmesterens Anna ved Heksekunster havde faaet Laden til at brænde.

Forhørene maatte genoptages, og ved Juletid blev Anna arresteret og kom til at sidde i Raadhuskælderen, hvor Mordbrændere og Tyve før havde siddet.

★

Hellig tre Kongers Aften kom Povl Steenbech hjem. Aldrig saa snart havde han hørt, hvordan Sagerne stod, før han gik op til den gamle Byfoged, der sad i en Halmstol foran Kaminen. Skæret fra Ilden lagde et rødt Lys over Byfogedens hvide Halskrave, der gik ham midt ned paa Brystet over den sorte Klædeskofte og endte i to Kvaster.

Povl Steenbech var i en helt ny Rejsevams af violet Fløj med Graaværk i Halsen og ved Hænderne, og paa Fødderne havde han lange Kravestøvler. Han behøvede ikke at give mange Ord til Forklaring. Byfogeden kunde tænke sig hans Ærinde.

Ak, ja, Byfogeden vilde saa inderlig gerne staa baade ham og Anna bi, men det var rent fortvivlet altsammen, og han kunde ingen Redning se. Povl Steenbech vidste jo selv, hvor streng Loven var i Ildebrandstilfælde. De talte længe, meget længe sammen, og da Povl Steenbech gik hjem til den gamle Købmandsgaard paa Hjørnet, var han klar over, at det eneste, der var at gøre, var at ... Syss, der kom Vægteren gaende.

★

Der gik en Ugestid. Saa skete der noget en Nat. Kirkeuret havde slaet sine tolv Malmslag ud over Byen, og Vægteren havde sunget sin Midnatssang. Det var stille Frostvejr, og paa den mørke Vinterhimmel blinkede Stjernerne over den sovende Stad.

Da blev der pludselig Uro paa Hestetorvet. Ved Bybrønden var nogle Natteravne kommet i Mundhuggeri, og snart var der et hidsigt Slagsmaal i Gang. Vægteren drejede ind paa Torvet, men hans Tilsynkomst skræmmede ikke Sviregasterne. Tværtimod gik de ind paa Livet af ham, og skønt han brugte sin Morgenstjerne flittigt, blev han slaet i Jorden. En af Urostifterne tog Vægterens Fløjte og lod de tre Toner, som Vægterne gav Signal med, naar de ønskede Bistand af Raadhusvagten, skingre ud over Torvet.

Vægteren fik lige Tid til at tænke, at de maatte være ganske umaadelig drukne, siden de selv hidkaldte den Hjælp, han havde behov, da hele Sværmen forsvandt. De tog Retning ud gennem Strandstræde, og Mørket bag Akciseboden slugte dem. Da Vægteren, som den Nat havde Raadhusvagten, kom løbende til, var han ganske overflødig.

— Pokker maa vide, hvad det var for Grassater! sagde Gadevægteren. — Jeg tror næppe, de var her fra Byen, for jeg kendte ingen af dem, hverken paa Udseende eller Mæle!

★

Det Slagsmaal havde Povl Steenbech baade bestilt og betalt. Saa snart Vægterpiben lød, og Raadhusvagten løb til Undsætning, slog han med en Mukkert Væggen ind til Arresten, hvor Anna sad. Det gik let nok, og i en Haandevending havde han hende ud i Gaarden. En Pelskaabe blev kastet om hende, og i et Nu blev hun sat op paa en Hest. Povl Steenbech sprang i Sadeln ved hendes Side. Hesten stejlede for Sporerne, saa Gnisternerne føg fra den toppede Stenbro, og som et Lyn for de ud paa Gaden.

Nørreport stod paa vid Væg, alt gik som det skulde, og i skarpt Trav red Povl Steenbech med Anna i sin Favn Nord paa ud i Natten.

Da Maanen stod op, naaede de Grib Skov, og længe før Dagen gryede, var de i Sikkerhed i Stenholt Mølle. Foreløbig Sikkerhed i hvert Fald, men det var heller ikke Povl Steenbechs

... i et Nu blev hun sat op paa en Hest —

Agt at blive længe der. Næste Dag hen under Aften kørte han og Anna til Nøddebo Kirke, og da Præsten om Aftenen havde faaet tændt Lys, tog han Kirkebogen frem og skrev i den: »2. Sønd. eft. Hell. 3 Konger 1663 viede jeg i Nøddebo Kirke Povl Steenbech, kgl. Mayestæts Regimentschirurg, til Jomfru Anna Chathrina Werdenborg, salig Borgmester udi Slingerup Falk Olufsens Plejedatter«. I Møllerens Vogn kørte Brudeparret straks ad København til, og allerede næste Dags Formiddag var de med en lybsk Skipper paa Vej til Tyskland.

★

Ned igennem Tyskland gav de sig gode Stunder. Undertiden blev de et Par Dage og tit en hel Uge i Byerne eller paa de smaa Landevejskroer, som de kom forbi. I Lybæk købte Povl Steenbech en Karosse og et Par Heste. Han var selv Kusk, og med Anna ved sin Side kørte han ned gennem det brandenburgske, gennem Thüringen og Franken. Dagene gik den ene efter den anden, men hver med sine Oplevelser og lykkelige Timer, og en Aften sidst i Marts naaede de Nürnberg.

De tog ind i et af de gamle Gæstehuse ved Pegnitz, hvor det grønne Flodvand klukkede mod Muren under Karnapvinduerne.

Det var Bestemmelsen, at de fra Nürnberg skulde rejse til Salzburg og slaa sig ned der. Her kendte Povl Steenbech Ærkebiskoppens Medicus, og her mente han nok, han kunde skaffe sig et Levebrød. Det slog ogsaa godt nok til. En lun Foraarsaften med Blomsterduft og Fuglesang fik Povl Steenbech Ærkebiskoppen i Tale, og da han forlod ham, var han Apoteker paa Fæstningen Hohen Salzburg, Ærkebiskoppens Residens.

★

Højt over Byen, paa en Bjergtop, ligger Fæstningsslottet, Skoven følger Bjergsiden helt op til Fæstningens første Terrasse, Udenværket, hvor Kanonerne staar. Bag de stejle Fæstningsmure med Vinrankerne krybende ind gennem Skydeskaarene hæver Slottet sig uindtageligt paa Tinden. Svære Taarne med jernbeslaaede Porte forneden og Udkigsglamhuller foroven veksler med blidere udseende blyndfattede Ruder i Slottets mange Fløje.

Her fik Povl Steenbech og Anna deres første Hjem. I øverste Stokværk i et af Taarnene laa Apotekerens Beboelse med Udsigt til alle Sider. Dybt, dybt nede gled Salzachfloden gennem

Byen. Mellem Hustage og grønne Trækroner hævdede sig Spir og Taarne fra Salzburgs mange Kirker med Domkirkens Kupler som Midtpunkt, og mod Nord,ovre paa den anden Flodbred, laa Kapucinerbjergget med Munkeklosteret. Lige uden for Vinduerne, i Vest og i Syd, gnistrende sneklædte Bjergtoppe. Naar Morgensolen glødede paa Untersbergs Snemasser, skete det tit, at Povl og Anna med hinanden under Armen stod og faldt hen i Drømme over Synet.

★

Tiden gik, Ugerne blev til Maaneder, og Maanederne til Aar. Snart fire Aar var gaaet, siden Povl Steenbech var blevet Apoteker paa Hohen Salzburg, og han og Anna var nu ikke længer alene i Taarnboet. En Dreng og en Pige havde de faaet, og de var groet saa fast, at den Tanke at rejse derfra aldrig meldte sig hos dem.

En Sensommeraften, Vinen paa Fæstningen lignede Kobber, der hist og her var spættet med Ir, sad Povl Steenbech i sin Stue sammen med Anna efter en travl Dag i Apotekets Laboratorium. Da bankede det paa Døren, og en Mand af Vagtmandskabet traadte ind. Povl Steenbech spurgte ham, hvad han vilde.

— Er Apotekeren ikke fra Danmark? spurgte han uden Indledning.

— Jo, det er jeg!

— Fra Slingerup?

— Ja, men sig mig...

— Jeg tænkte det nok, afbrød Soldaten ham... paa Dansk... og uden at høre, hvad Povl Steenbech vilde sige, fortsatte han: Jeg kan fortælle Apotekeren og Fruen Nyheder hjemmefra. Inden jeg kom i Tjeneste her, var jeg Bryggerkarl i Rothenburg oppe i Franken. Der tjente jeg i Gaarde med en Karl fra Slingerup... jeg er selv fra Helsingør... og han fortalte mig en Historie om en Ildebrand i Slingerup for nogle Aar siden!

— Den kender jeg godt, sagde Povl Steenbech afvisende. Anna var rykket hen til ham som for at søge Beskyttelse.

— Det gør Apotekeren maaske nok, men ikke hele Historien. Af den Grund, at Apotekeren rejste pludselig!

— Hvad er det for Tidender, du har da?

— Ja, jeg indestaar ikke for dem, men jeg kan give dem for, hvad jeg selv har faaet dem for. Den Karl fra Slingerup, jeg nys talte om, hedder Lars Jensen, og han har fortalt, at Brandstifteren, den virkelige Brandstifter vil jeg sige, er fundet. Han meldte sig selv. Det var nok en Karl, der hed Daniel. Han kom for nær til Mølleværket i Møllen, hvor han havde hjemme, og blev malet ihjel. Men inden han døde, tilstod han, mens Præsten og Mølleren hørte paa det, at det var ham, der havde stukket Ild paa, med nogle Rør, eller hvordan det var. Da jeg kom her og hørte, hvad Apotekeren hed, kom jeg i Tanker om, hvad jeg vidste, og nu har jeg ladet det gaa videre!

★

Der var kommet noget rastløst over baade Povl og Anne siden den Aften. Ingen af dem havde Ro paa sig noget Sted, og en Ugestid efter bestemte de sig til at rejse hjem, Men først vilde de i Rothenburg opsøge den Karl fra Slingerup, der vidste Besked med Daniel Svendsens Død, og faa ham til at bekræfte, hvad de havde hørt.

Et Par Dage søgte de forgæves Byen igennem paa Kryds og tværs og havde allerede givet op, da de tilfældigvis fandt den, de søgte, i Gæstgivergaarden »Goldenes Lamm« paa Raadhus-torvet, hvor de selv boede.

Jo, han kunde i et og alt bekræfte, hvad Povl Steenbech havde hørt.

Om Aftenen stod Poul og Anna paa Rothenburgs gamle Borgplads og saa ned i Tauberdalen, hvor et Møllehjul drejede rundt i Flodvandet. Maanen skinnede, og Skummet foran Stigbordet lyste som Sne. Inde i Byen blinkede Lysene i Gadelyg-

terne, der hist og her hang i Kæder over Kørebanen fra Hus til Hus. Hverken Povl eller Anna sagde noget, men de tænkte begge de samme Tanker og var lykkelige.

De gik ned ad Bjergskraaningen til Vandmøllen. Her førte en Bro over Tauberfloden, og langs Flodens anden Bred gik de Arm i Arm hjem til Børnene, der laa og sov.

Den næste Dag rejste de videre mod Nord.

I det nye Aar, det var 1668, indtraf der lige efter Høst to Begivenheder i Slingerup: der kom baade ny Præst og ny Borgmester, og begge var de af Byens egne Børn.

Præsten var *Thomas Kingo*, Borgmesteren hed *Povl Steenbech*.

Han havde overtaget Købmandsgaarden, og gamle Steenbech saa man nu kun i Butikken en sjælden Gang, navnlig naar der kom en af hans gamle Bekendte fra de unge Dage.

Thomas Kingos Navn lever endnu, derimod er der ikke mange, der husker Povl Steenbechs. Et Sted i Nordsjælland har man dog jævnligt baade hans og Annas Navne for Øje den Dag i Dag.

Det er i Nøddebo Kirke.

Da Povl Steenbech var blevet Borgmester i sin Fødeby, skænkede han og Anna en Prædikestol til den Kirke, som de fem Aar i Forvejen var blevet viet i hin uforglemmelige Dag, da de flygtede ud af Landet.

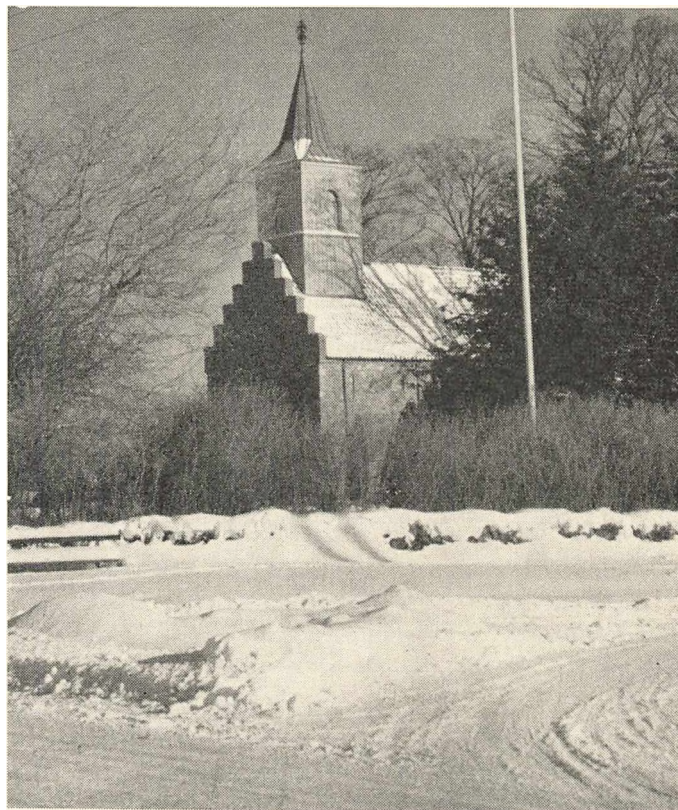
Paa Prædikestolen staar:

Gud til Ære og hans Huus til Prydelse. Ærlig og Velvise Mand Povl Steenbech, Borgmester i Slingerup, med hans Kjære Hustru Anna Chathrina Werdenborg bekostet denne Prædikestol Anno 1668.

Folk i Nøddebo og mange af de fremmede, som om Sommeren gæster den idylliske By mellem de store Skove og den blanke Sø, har vel nok somme Tider tænkt over, hvordan det egentlig er gaaet til, at en Borgmester i Slingerup har givet den lille Landsbykirke saa stor en Gave.

Nu ved de det, for nu er det fortalt her:

Nøddebo Kirkes Prædikestol er i dobbelt Forstand en *Kærlighedsgave*.

Nøddebo Kirke.

NORDSJÆLLANDS KARTOFFELTYSKERE

En Foregangsmands Beretning, om hvordan
Kartofflen holdt sit Indtog i Nordsjælland

Af NIELS FRIIS

Historikeren, Redaktor *Niels Friis* fortæller her om Bonden *Niels Olsen* i *Nystrup*, den »første af Landets egne Børn«, der begyndte at dyrke Kartofler, og som fik By-mændene i *Nystrup* med paa det nye.

Kartofler — det var da noget mærkeligt trivielt noget at sætte sig til at læse om ved Juletid. Saadan vil maaske mere end een Læser tænke i første Omgang, og det er naturligvis ogsaa rigtigt, at Kartofflen nu er en højst uromantisk og dagligdags Detalje i Tilværelsen. Men saadan har det ikke altid været: for 200 Aar siden kendtes denne klassiske Nytteplante overhovedet ikke herhjemme, eller den var i hvert Fald en stor Sjældenhed. Men da den snart efter for Alvor kom til Danmark, var *Nordsjælland* et af de Steder, hvor den fik sit Gennembrud — og derfor er det, vi vil kaste et Blik tilbage over dens første Historie her paa Egnen.

★

Langt Syd paa i *Tikøb Sogn*, ved *Rerstrup*, ligger en Gaard, som den Dag i Dag hedder *Tyskergaarden*. Det er et Minde om de Tider, da Kartofflen holdt sit Indtog, for det var jo — det kommer vi ikke uden om — Tyskere, der bragte den til Danmark. Ordet *Kartoffeltysker*, der ikke som adskillige tror, er en haanlig Betegnelse eller et Øgenavn, men i hvert Fald i lige saa høj Grad er Udtryk for en Realitet, rinder os i Hu. Det har Relation først og fremmest til den jyske Hedes Opdyrkning i 1700 Tallet, men som det her skal vises i høj Grad ogsaa til Kartoffeldyrkningen i *Nordsjælland*. Ved *Rerstrup* voksede ganske utvivlsomt i

sin Tid, dyrket af indkaldte Tyskere, de første danske Kartofler Øst for *Storebælt*.

Det har, ifølge gamle Beretninger, været i Begyndelsen af 1760'erne, at to Brødre fra *Kur-Pfalz*, *Marcus May* og hans Søn *Philip May* ved »Regeringens viise Foranstaltning og paa dens Bekostning« blev etablerede paa *Brunmark*, i hine Tider en *Lyngmark* imellem *Rerstrup* i *Tikøb Sogn* og *Søholm* i *Asminderød Sogn*, med det Formaal at forsøge Kartoffelavl. Det har sikkert været under primitive Forhold, de begyndte — men nok ikke helt saa primitive som de Vilkaar, der blev budt deres Frænder paa den jyske *Alhede*. Thi de maa være kommet til Landet omtrent samtidig med netop disse berømte *Kartoffeltyskere*.

De fleste af disse kom til *Jylland* i 1759—60; det var *Smaa-Landbrugere* fra *Rhinlandene* og ikke mindst netop fra *Kur-Pfalz*, der tog den lange Rejse Nord paa for at søge Lykken her — desværre i stor Udstrækning lokket af udsendte danske Agenters overdrevne Løfter. Grunden til, at de gjorde den store Forandring, var den, at deres Hjemland saa ofte var hærget af Krig og Markerne ødelagt. Om de to *May'er*, Fader og Søn — Navnene træffes ogsaa paa den jyske *Alhede* — oprindeligt har haft til Hensigt som de øvrige Tyskere at begynde i *Jylland* og saa senere er draget til *Sjælland*, eller de er indkaldt ved Regeringsforanstaltning direkte til *Tikøb Sogn*, vides ikke. Nok er det, at deres Pionergerning er blevet af afgørende Betydning.

De to »Kolonister«, som de kaldtes paa Egnen, sy-

nes ikke at have holdt ud paa Brunmark ved Rerstrup saa forfærdelig længe. Allerede omkring 25 Aar efter deres Ankomst, ved Folketællingen 1787, sad der andre Folk paa »Colonigaardene«: den 44-aarige Johan Wandel May — en Søn af den ældre? — og en Mand ved Navn Henrik Würz; det sidste Navn er ogsaa et udpræget Kartoffeltysker-Navn fra den jydsk Alhede, og iøvrigt stadig levende i Jylland. Men allerede da saas klart Frugten af de gamles flittige Virke, og deres Forbillede: Befolkningen havde fulgt deres Eksempel. Vi kan lade en meget autentisk Beretning fra 1806 tale herom:

— En endnu levende Mand i Nyrup ved Navn *Niels Olsen* var, hedder det, den første, som af Landets egne Børn begyndte at dyrke Kartoffler, først i sin Have og siden i sit Vænge. Samme *Niels Olsen* blev siden efter Gaardmand i Nyrup, hvor han foreslog de andre By-mænd paa fælles Mark — Udskiftningen var dengang ikke foretaget — at indføre et Stykke Jord til denne Avl. Dette skete, og hver Mand dyrkede nu Kartoffler i et Stykke Jord paa den indfredede Lod. Det gik med Kartoffelavl i Begyndelsen som med alt, hvad der er nyt og fremmed — den var forbundet med meget Besvær og megen Umage. Man gravede Jorden og gjorde derpaa med en Spade eller en Hakke et Hul, hvori man lagde Kartofflen, og siden hyppede man med Hakken Jorden omkring dem. Men dette varede kun et Par Aar, saa pløjede man Jorden, og efter Ploven lagde man Kartofflerne i Rade. Atter efter nogle Aars Forløb blev Kartoffel-Ploven opfundet, og nu gik det baade let og bekvemt med Dyrkningen. Alle andre Byer i Sognet fulgte snart Nyrup Bys Eksempel, indfredede et Stykke Jord, hver ved sin Gaard, og Dyrkningen var almindelig endog før Udskiftningen.

★

Til denne Beretning kan føjes, at man med de angivne Tidspunkter — med Udskiftningen som centralt Sigte — nøje kan følge Udviklingens Forløb. Nordsjælland, med alt det meget Krongods, var jo det Sted i Landet, hvor de store Landboreformer skred hurtigst frem, og allerede i Slutningen af 1780'erne var man færdig her. Det vil sige, at Kartoffelavl, i hvert Fald i Tikøb Sogn, var forholdsvis almindelig i Begyndelsen af 1780'erne. Dens danske Pioner paa Stedet, Bonden, senere Gaardmand *Niels Olsen* i Nyrup, saa altsaa blomstrende Frugter af sin Pioner-Indsats. Han var et højt agtet Medlem af det lille Landsbysamfund i Nyrup. Han var født 1729, levede som sagt endnu i 1806 og blev saaledes en meget gammel Mand — maa-ske holdt ung af de tre Ægteskaber!

Selvom Kartoffelavl — hvilket jo ogsaa var Meningen — bredte sig ud over hele Nordsjælland, og derfra videre, vedblev Tikøb Sogn at være en Slags Centrum for den. Maaske netop derfor var det, at dens

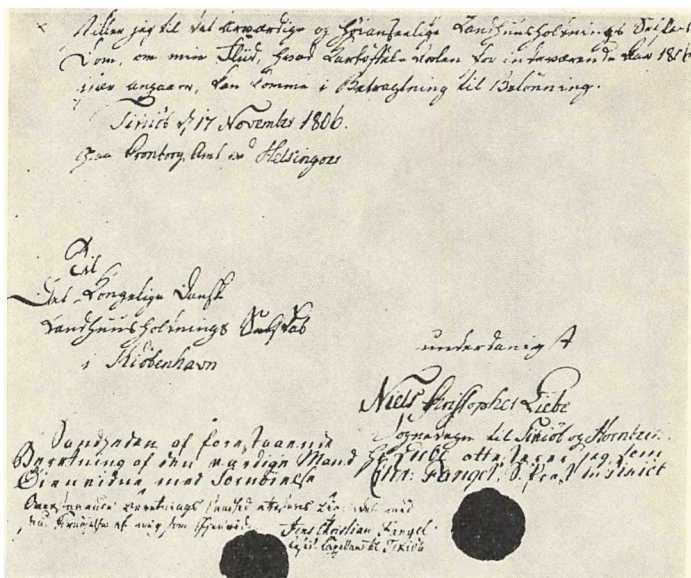

Kartoffeltyskerne i Nordsjælland er afløst af gode Dannekvinder, — som det ses her og i denne Artikels Overskrift.

Mænd her paa et vist Tidspunkt syntes, at den var ved at gaa i Staa, eller i hvert Fald ikke gjorde de bestandige Fremskridt, man havde ventet. Maaske var *Niels Olsen* i sin høje Alderdom tilfreds, men de nye Folk, der efterhaanden kom til, var det ikke. En af dem, vi her vil nævne med ganske særlig Hæder, Sog-nedegnen *Niels Christopher Liebe* i Tikøb, den Mand, som vi først og fremmest skylder vort Kendskab til den nordsjællandske Kartoffelavl's Historie.

Niels Christopher Liebe var Fynbo, født i Odense, og tog Studentereksamen i København i 1775. Utvivlsomt har han været en Slags »forulykket Student«, for i 1785 blev han Lærer, uden at have taget nogen Embedseksamen. Paa det grevelige Schimmelmansske Fideikom-mis' Vegne kaldedes han i December 1785 til Lærer og Kirkesanger i Tikøb og aflagde en Maaned's Tid senere Ed for Biskop Balle, hvorefter han tog Degneboligen i Tikøb i Besiddelse. I Sognet kom han, jævnsides med de to Præster Fangel, Fader og Søn, til at spille en fremtrædende Rolle, fortrinligt støttet af sin Hustru, Inge Johanne Mørch, om hvem det mange Aar senere, da hun var død, hed, at hendes Minde i Sognet »sted-se vil blive i hellig og taknemmelig Erindring«.

N. C. Liebe blev en Foregangsmand paa Landbrugets Omraade. Til hans Bolig var henlagt 2 Skæpper og 2 Fjerdingkar ufrie Hartkorn, bestaaende af Ager (Bygland) og Eng. Halvandet Aar efter han var kommet til Embedet, engang i 1787, skete Udskiftningen. Jeg søgte straks, siger han, at indfredede min nye Lod, dels med Stengærder, dels med Jordgrøfter, og dyrkede med muligste Flid min Jord, saaledes som Skik og Brug var her i Egnen, det vil sige med Byg, Rug og Havre. Mange Aar hensvandt med samme Dyrkningsmaade, og meget sjældent svarede Høsten til mit Haab.

Kirkesanger Liebes Beretning til Det kgl. Landhusholdningsselskab.

Først et Stykke Tid ind i 1800-Tallet kom han ud af dette Dødvande, og fra 1806, da han traadte i Forbindelse med det nye Landhusholdningsselskab, har vi fra hans Haand en fuldstændig Oversigt over Dyrkningsforholdene i Almindelighed og paa hans egen beskedne Jordlod. Det gik bedst paa den sidste.

Af de mange Arter Kartoffler, der gives, avler man — siger han — især 2 Slags, Sommer- eller saakaldte tidlige Kartoffler, og smaa Vinterkartofler, for det meste af dem med hvid Blomst og gul Prik. Sommer-Kartoflerne kan man have sidst i Juli, eller først i August. Deres Avl har i de sidste Aar tiltaget, dels formedelst Misvæksten paa Rugen, da Bonden ved Hjælp af den kan spare paa Brødet, dels ogsaa for deres fordelagtige Afsætnings Skyld til Helsingør og til Skibene, da de første af dem, ligesom de første grønne Ærter i København betales meget dyrt, med 4 Mk. og undertiden mere for Skæppen. Af de smaa Vinterkartofler avles ikke alene saa mange som bruges til Spisning fra Optagelsen i Oktober Maaned til langt ud paa Vinteren, men der sælges ogsaa mange Tønder til Helsingør, Fiskerlejerne og Gevær-Fabrikken (paa Hellebæk). De er hver Mands Føde i det mindste en Gang om Dagen, nogle spiser dem to Gange daglig og den fattige til næsten alle Maaltider.

★

Men Liebe gør opmærksom paa alvorlige Hindringer. Skønt alle og enhver, siger han, fra Bonden paa den større, til Husmanden paa den mindre Jordlod avler Kartoffler, har denne Avl efter min Formening, »i et Tidsrum af nu henimod et halvt Seculum, gjort langsommere Fremskridt hos os end i fremmede Lande, og denne langsomme Fremgang tilskriver jeg dels de skadelige Svin, dels Mangel paa Lejlighed til sikkert at bevare dem om Vinteren overfor Frost. Det er henimod en Snes Aar siden, Udskiftningen er blevet fuldendt

her i Sognet, og dog avles endnu ingen paa fri Mark — Sommer-Kartofler undtagne — men kun i smaa fredede Vænger. De kan heller ikke avles paa fri Mark, da Svinene nu, ligesom før Udskiftningen, gaar omkring, hvor de vil, fra Høstens Ende om Efteraaret, til Sæden er lagt i Jorden om Foraaret. Vel har vi Forordninger, som forbyder denne skadelige Uskik. Men enhver, som kender Bondens Tænkemaade, ved ogsaa, hvor vanskeligt det er i visse Dele at faa ham til at se paa sit eget Gavn. Han maa undertiden behandles som et ufornuftigt Barn og med Magt tvinges til sit Vel! En almindelig Befaling, der til alle Tider af Aaret tilpligter enhver at holde sine Svin indesluttet, tror jeg meget vilde fremme denne nyttige Avls Udbredelse og derved tillige bringe Agerdyrkingen i større Flor, ved et forædlet og renere Sæd-Produkt.

Ogsaa Manglen paa gode og tørre Jord-Kældre er til Hinder for Kartoffelavlens Udbredelse. Af Frygt for at Kartofflerne skal forfryse om Vinteren, lægger man nu ikke flere, end man véd at kunne udsælge eller behøver i Husholdningen. Havde man sikker Lejlighed til at bevare dem fra Frost, vilde der ogsaa nu saa meget mere blive lagt flere, da man ikke alene kender deres Nytte til Brød, men ogsaa som Fodermiddel til Svin og smaa Kreaturer . . .

★

Ved den Tid, da Liebe skrev dette, kunde det siges om ham selv, at ved hans mangeaarige Flid, forenet med Eftertanke og planmæssig Fremgang, er hans af Naturen ikke begunstigede Jordlod — i hvert Fald naar man saa bort fra den forholdsvis megen Engbund — saa særdeles velopdyrket, at han kunde holde to Køer om Sommeren paa Lodden, som staldfodredes, og fodre fire om Vinteren; ved Kartoffelavl var Lodden i det hele taget sat glimrende i Stand.

Naar Kirkesanger Liebe skrev til Det kongelige Landhusholdningsselskab, og anbefalede paa det varmeste af Sognets to Præster, Fangel, Fader og Søn, samt af Forvalter Schneider paa Hellebæk, der købte de fleste af hans Kartoffler og brugte dem til Brændevins-Brænding, var det ikke alene af historisk Interesse, men ogsaa i Haab om at faa en Belønning. Dette Haab gik i Opfyldelse; han fik tildelt Selskabets Guldmedaille af 3. Størrelse. To andre af de Medailler, der uddeltes ved den Lejlighed, gik til Nabosognet Asminderød, til de to Selvejergaardmænd Niels Nielsen og Hans Sørensen i *Dageløkke*, der begge havde avlet større Kartoffelmængder, men som jo ogsaa var halvt »professionelle« Landmænd. Liebe fik, fordi hans Indberetning havde historisk Interesse, Løfte om, at den vilde blive indrykket i Selskabets Skrifter, hvilket ogsaa skete, omend først efter en halv Snes Aars Forløb.

Niels Christopher Liebe lagde sig ikke til Hvile paa sine Laurbær. I de seks Aar derefter, han endnu blev i

sit Embede, og paa sin Tjenesteboligs Jordlod, fortsatte han, som det hedder »sine personlige Bestræbelser« og gjorde adskillige Forandringer og Forbedringer paa sin Jordlod, f. Eks. den, at han kun lod sin Kløver staa i eet Aar og derefter tog Vintersæd, en Fremgangsmaade, som ogsaa hans Nabo, Ejeren af en dobbelt Bondegaard, fulgte; det havde de, sagde de, lært af »Hr. Drewsens velskrevne Bog«, hvis Vejledning Liebe stræbte efter bogstavelig at følge. Det var maaske i det hele hans Styrke, at han bedre end nogen rigtig »Landmand« paa Egnen forstod at forene Teori og Praksis, og havde Evnen til at gaa systematisk frem i alt, hvad han foretog sig paa Landbrugets Omraade.

Vi har først og fremmest kigget paa Kartoffelavlens tidligste Aar i Foregangssognet Tikøb — fra de to May'er, Fader og Søn, begyndte til Joh. Chr. Liebe holdt op. Men, omrammet af disse to Yderpunkter, har vi ogsaa faaet andet og mere: Vi har følt et lille Pust af Livet og Arbejdet i Nordsjælland i Tiden op til den Dag for ca. 150 Aar siden, da Joh. Christopher Liebe skrev sin Indberetning til Det kongelige Landhusholdningsselskab. Lokalhistorien staaer i virkelig Gæld til denne brave Mand, hvis utrættelige Indsats fik saa vidtrækkende Konsekvenser, og ikke blot i det idylliske Sogn, i hvilket han virkede, men ogsaa langt ud over dets Grænser.

DYREPSYKOLOGEN I FREDERIKSSUND

Af H. C. NIELSEN

Overdyrlæge Dr. med. vet. W. W. Petersen — en utrættelig Forsker i Naturvidenskabens mangfoldige Rige med Sidespring til Englenes Verden og Johs.' Aabenbaring.

Forord af Chefen for Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles kirurgiske Klinik, Professor A. Møller-Sørensen.

Løse Slanger i Stuerne

Der var ogsaa en Periode, hvor man gjorde klogt i at se sig vel for, inden man skred over Dørtærskelen til den foretagsomme Overdyrlæges Hjem. Der krøb

Overdyrlæge W. W. Petersen.

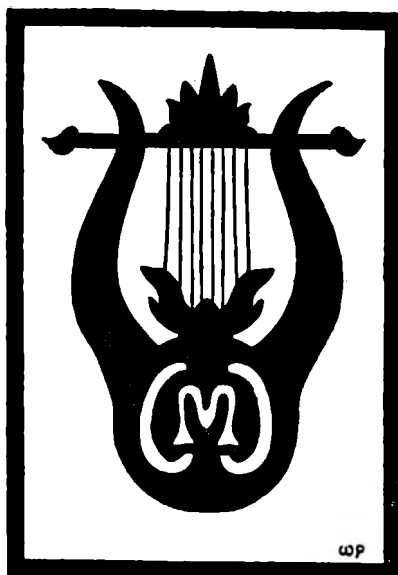

I Begyndelsen skabte Gud Himmelen og Jorden. Paa et langt senere Tidspunkt skabte han Overdyrlæge William Waldemar Petersen, som hele sit Liv i utæmmelig Forskertrang har studeret Skabelsens Værk og nedfældet sine usædvanlige Iagttagelser i en Snes Bøger af naturvidenskabelig og dyrepsykologisk Art med Sidespring til Engle og Johs.' Aabenbaring.

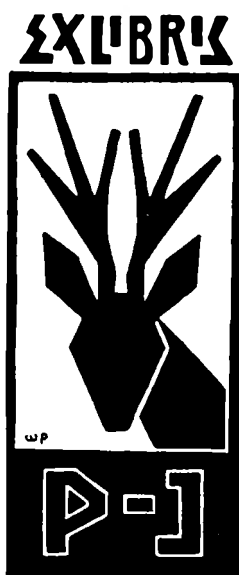
Frederikssunds Borgerskab kan bryste sig af udover Vikingerne at have en saa særpræget og vindende Personlighed i sin Midte. Hans Interesser, Ideer og Foretagsomhed spores i Spørgsmaal som disse:

- Har Dyrene et Sjæleliv?
- Har en Edderkop Moderfølelse?
- Hvorfor afbildes tre af Evangelisterne med Dyr ved Siden af sig?
- Hvad mener Job med at dø i sin Rede?
- Indtager Prædikernes Bog dyrepsykologisk en Særstilling?
- Tiltror Den hellige Skrift Dyrenes oversanselige Evner?

Det samme spores i Titlerne paa de henved 20 Bøger og Pjecer, hans flittige Forfatterskab omfatter, og hvis Emner spænder fra Ungdomsarbejdet »En populær Redegørelse over det menneskelige Temperament« over strengt faglige Spørgsmaal som »Soens og Smaagrisenes Sygdomme«, »Svinesygdomme og deres Bekæmpelse« og »Konservering af zoologiske Præparater«, videre »Livet, dets Oprindelse og dets Ytringsformer« med Forord af Professor, Dr. med. Simon Paulli, »Fra Englenes Verden« med Forord af Domprovst Ege — til »Bibelen og Dyrene« og »Overdyrlægen fortæller om Dyrene og deres Sjæleliv« med

1.

2.

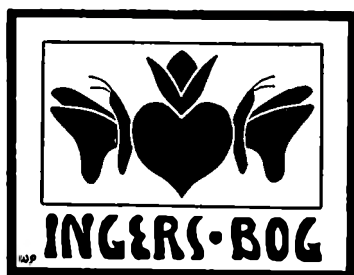
3.

4.

5.

6.

løse Slinger rundt i Stuerne, baade almindelige Snoge og Æskulapslanger, hvis Psyke var Genstand for en Forsøgsrække. Til sidst satte Overdyrlægens Frue, Damaris, født von Halle, nu en Stopper for denne Livs-udfoldelse, skønt Overdyrlægen bedyrede, at selvom »Uhyrerne« var sluppet ud af Burene, vilde de dog snarest finde Ly i hans lange Støvler, hvorfra de let kunde transporteres tilbage. Det gik derimod mere fredeligt for sig, da Overdyrlægen i lang Tid arbejdede med i den frie Natur at tæmme en Skruptudse og omsider fik den til at spise af hans Haand. Og der var hyggelige Stunder, da han stod paa Lur ved en Fuglerede, hvori der var en Gøgeunge, og hvergang Plejeforældrene kom med Mad til Gøgeungen, listede han frem og snuppede Godbiddene ud af Næbbet paa den forslugne Unge ved Hjælp af en Pincet. Derved blev det konstateret, at Gøgeungens Føde ikke udelukkende er af dyrisk Oprindelse, men ogsaa indeholder forskellige Græsarter.

Den faglige Baggrund

Det er naturligvis ikke Hensigten med den hidtidige Portrættering af dette usædvanlige Menneske at bringe det Indtryk, at hans Liv bestaar af lutter Snurpiberier. Der ligger en solid og kyndig Baggrund bag det, han foretager sig. Fra Barn var han en stor Dyreven, og det gav sig næsten af sig selv, at han skulde være Dyrslæge. I 1914 blev han kontrollerende Dyrslæge ved Andelsslakteriet i Skelskør og samtidig Reserverdyrlæge i Hæren, sidstnævnte Stilling dog kun til 1918, førstnævnte til 1932, da han blev Overdyrlæge ved Frederikssund Andelssvineslagteri. I 1930 blev han Dr. med. vet. i Bern paa en Afhandling om patologisk Anatomi. Det var paa det Tidspunkt endnu ikke muligt at tage en saadan Doktorgrad herhjemme, og det blev fire slidsomme Aar, der afsluttedes med en betydelig Afhandling paa tysk overfor ikke færre end syv Opponenten, der hver havde 20 Minutter til Hudfletning af Doktoranden. Gerningen ved Slakteriet i Frederikssund er afsluttet, men endnu optræder Dyrslægen som Censor i patologisk Anatomi ved Landbohøjskolen. Ved patologisk Anatomi forstaar man kortest sagt Læren om de sygelige Forandringer, der indtræder i Legemets Organer og Væv, og som paavises dels ved grovere Sektion, dels ved finere mikroskopiske Undersøgelser med mere.

Til Undervisningsbrug og Udstillinger fremstiller han stadig konserverede Præparater. Han var Medstifter af Naturhistoriske Samlinger i København 1923.

Præsterne burde bede for Dyrene

Men det er jo stadig det særligt usædvanlige — det afvigende — der fanger Opmærksomheden. Vi kan derfor ikke frigøre os for en vis Nysgerrighed, som aftvinges af den Interesse, hvormed Overdyrlæge W.

1. Fra 1948: Ex-Libris for Amtsforsvalter C. M. Christensen, Fr.sund.
2. LRS. Palme-Jensen, Ex-Libris fra 1946.
3. Jægerspris-Lægen, Dr. Eiler Høegs Ex-Libris, 1935.
4. Ex-Libris for Boghandler Else Hastrup-Rasmussen, Fr.sund, 1946.
5. Ex-Libris for Læge Jørgen Teibel, Herlev, 1946.
6. Ex-Libris for Frk. Inger Brix Thomsen, Oppe-Sundby, 1948.

W. Petersen — nu 72 Aar gammel og usvækket i sin Forskertrang — beskæftiger sig med Fænomener ud over de strengt faglige.

— Har Dyrene et Sjæleliv? er vel et af de Spørgsmaal, vi maa kunne faa besvaret her i den hyggelige Dyrlægegaard paa Færgevej.

Svaret er eksplosivt: — I allerhøjeste Grad! Naa, de laveststaaende Dyrearter har kun Refleksbevægelser, de laverestaaende er udpræget Instinktvesener, men de højest staaende, Pattedyrene med Chimpansen i Spidsen, er saa afgjort baade Instinkt- og Intelligensvesener. Forskellen mellem Dyrs og Menneskers Sjæleliv er i langt højere Udstrækning grads- end væsensbetonet.

— Har Dyrene da en Himmel?

— Det er straks vanskeligere at svare paa. Mange af de ældre Filosofer betragter Dyresjælen som u dødelig . . . tænk paa Sjælevandringslæren. Der er Præster, som har sagt til mig, at de gerne vilde — og ikke vilde undres, om de gjorde — træffe deres gamle Hund i Himlen.

— I Deres Bog »Bibelen og Dyrene« skriver De bl. a., at Præsterne burde indflette Dyrene i deres Bøn paa Prædikestolen . . .

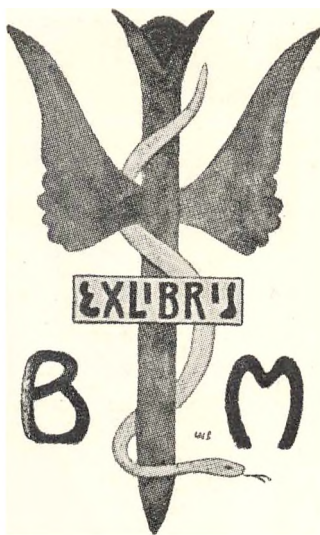
— Det vilde jeg finde ganske naturligt.

— Hvad med Engle . . . er de en Myte, og hvordan er den opstaaet . . . eller eksisterer de?

— Paa bibelsk Grundlag kan vi ikke komme udenom, at der eksisterer Engle. Engle er aandelige Væsener. Spørgsmaalet er igen om Aander kan materialisere sig. Jeg tør ikke sige det. Hele dette Omraade er jo Teori. Men der findes Mennesker — ogsaa i vor Tid — som paastaar, at de har set Engle. Jeg kender et enkelt Tilfælde, hvor et Medlem af en Menighed hævder at have set en hel Flok af lysende Engle under Gudstjenesten i en Kirke. En af Englene stod lige bag Præsten. Da vedkommende senere meddelte sin Iagttagelse til Præsten, sagde denne, at det ikke vilde forundre ham, for netop ved den paagældende Lejlighed havde han følt, at der skete noget særligt i hans Kirke, det var, som en uforklarlig Magt gav ham Impulser, næsten dikterede ham, hvad han skulde sige til Menigheden.

Skulptur og Exlibris

Endnu er to Omraader af den mangesidigt begavede Frederikssund-Dyrlæges Virksomhed uomtalt. Det ene er hans Billedhuger-Talent. Skulpturer fra hans Haand pryder bl. a. Landbohøjskolens Bibliotek, Universitetsbiblioteket og Andelsslagteriernes Fælleskontor. Hjemmet i Frederikssund har givet Plads for en endnu uafgjort Konkurrence mellem Overdyrlægen og hans lige saa kunstnerisk begavede Hustru om, hvem der skaber de smukkeste Skulpturer. Vi skal ikke dømme Ægtefællerne imellem.

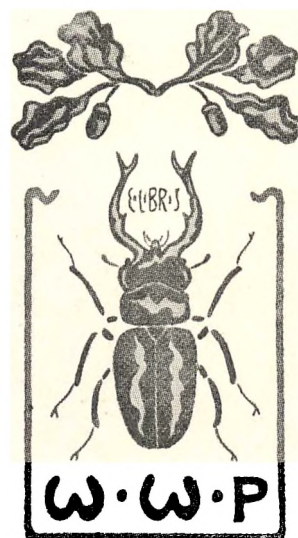
7.

8.

9.

10.

7. Slagteri-Kasserer B. Milling, Hillerød, Ex-Libris fra 1949.

8. Ex-Libris for Fru Direktør V. Jensen, Frederikssund, 1940.

9 og 10. Ex-Libris tilhørende Fru W. W. Petersen, født von Halle, og W. W. Petersens eget, benyttet til videnskabelige Bøger.

* * *

Det andet Omraade er Overdyrlæge Petersens Ex-libris. I Begyndelsen af 1920 fremstillede han et af sine første Exlibris til Damaris von Halle, som forøvrigt kort efter blev hans Hustru. Med Aarene er Produktionen steget til over 300 smukke Exlibris i overvejende Grad med Dyremotiver. Den enestaaende Samling vil gaa i Arv til Det kgl. Bibliotek, som har fremsat Ønske om at faa den testamenteret. Medens Billeder paa Væggen i Overdyrlægens Arbejdsværelse vidner om Sans for den enkle Stregs Virkning, er disse Exlibris som oftest udført i massive Flader og i stiliseret Gengivelse af Motiverne. Et af hans egne, som anvendes til videnskabelige Bøger, forestiller en Eghjort — et Vidnesbyrd om en Tid, da Studiet af Insektverdenen var hans Speciale. I Arthur G. Hassø's store Værk om »Danske Exlibris« findes gengivet flere.

Overdyrlæge W. W. Petersen og Frue, født von Halle.

Om Menneskene var lige saa trofaste ...!

Det er vel naturligt, at netop en Dyrlægges Exlibris-Hobby maa genspejles i hyppig Anvendelse af Dyr-motiver, men det er noget ganske særligt i dette Tilfælde, fordi netop *denne* Dyr læge gaar ind for Dyrene med hele sin Menneskesjæl. Herom vidner maaske tydeligst hans Gengivelse af en Iagttagelse paa Frederikssund Andels Svineslagteri:

— En Mand kom en Dag til Slagteriet med en Hest, som skulde slagtes. Han havde en dejlig skotsk Hyrdehund med paa Hestens sidste Tur. Da man ikke kunde slagte Hesten med det samme, blev den sat ind i Slagteriets Samlestald, hvorefter Hestens Ejer var parat til at tage hjem igen. Men ... det var Hunden ikke! Den gik ind i Stalden til Hesten og blev staaende ved dens Hoved. Det blev nødvendigt at lægge et Baand om Hundens Hals og trække den bort med Magt. Det var rørende at se, hvordan Hunden ligefrem maatte slæbes afsted, idet den ustandselig gjorde Modstand og Gang paa Gang vendte Hovedet i Retning af Stedet, hvor Hesten nu stod og ventede paa sin Skæbne. Jeg var meget nær ved at faa Taarer i Øjnene, og Billedet vil staa tydeligt for mit indre Øje, saa længe jeg lever. Var det underligt, at min første Tanke, da Situationsbilledet var sluttet, var den: — *Gid alle Mennesker vilde være lige saa trofaste mod hinanden!*

✱

Dette Juledigt af Overdyrlæge Will. W. Petersen er skrevet med specielt Henblik paa Besøget af »Jul i Nordsjælland«s Medarbejder:

*Lad Løftet om Guds Kærlighed
ad Stjernens Straaleveje
paa Englevinger stige ned
til Krybbens ringe Leje.*

*Saa holder Julens Budskab Vagt
og spreder Himmelglæde
til hvert et Barn, der giver Agt
paa Lysets Vej at træde.*

*Tag da med Tak mod Lysets Bud
om Freden fra det Høje,
og Glimt af Livets sande Gud
genspejles i dit Øje.*

SIET I FIRA BÆNKIEN i Gilleleje ...

Af CARL FREDERIK GARDE

Digteren og Søfartsjournalisten, den tidligere Sømand, Carl Frederik Garde (bl. a. Digtsamlingen »Regn paa mit Skib«), er i Gilleleje udenfor Badesæsonen, og hvad han ser og hører fra Bænken ved Gilleleje Havn, hvor de gamle Fiskere snakker Vejr og bytter nyt og gammelt — det bringer han her ...

Gilleleje, en Søndag uden for Sæsonen. Badegæsterne, Turisterne, Københavnerne — alle er de borte, og det er Sommeren med. Blæsten kaster det kølige Solskin ned over Havnen og Byen i løse Bundter. Havnekiosken er lukket, for Fiskerne køber hellere Skraa end Ispinde. Der ligger ingen Lystbaade ved Bolværket, men Masser af Fiskekuttere. Der er ikke noget at gøre paa Havet i det Vejr, siger Fiskerne. Det blæser en fem-seks Stykker, og saa søger Fisken i Bund.

Selv om det er Søndag, arbejder mange af dem. Det kan jo være, det bliver Fiskevejr i Morgen — saa skal Baadene være i Orden. Helligdag kan vi holde, naar Tiden er til det.

Der er ogsaa dem, der har Helligdag hver Dag. De gamle Fiskere, der har lagt op, solgt deres Baade eller ladet dem gaa videre til Sønnerne. Men Havnen kan de ikke undvære. Hver Dag maa de et Par Gange ned og sidde paa Bænken ved det lille Pakhus, tale om Vejret og Baadene og bytte Nyt. Gamle Historier smutter ogsaa med som Kommentarer til det aktuelle.

★

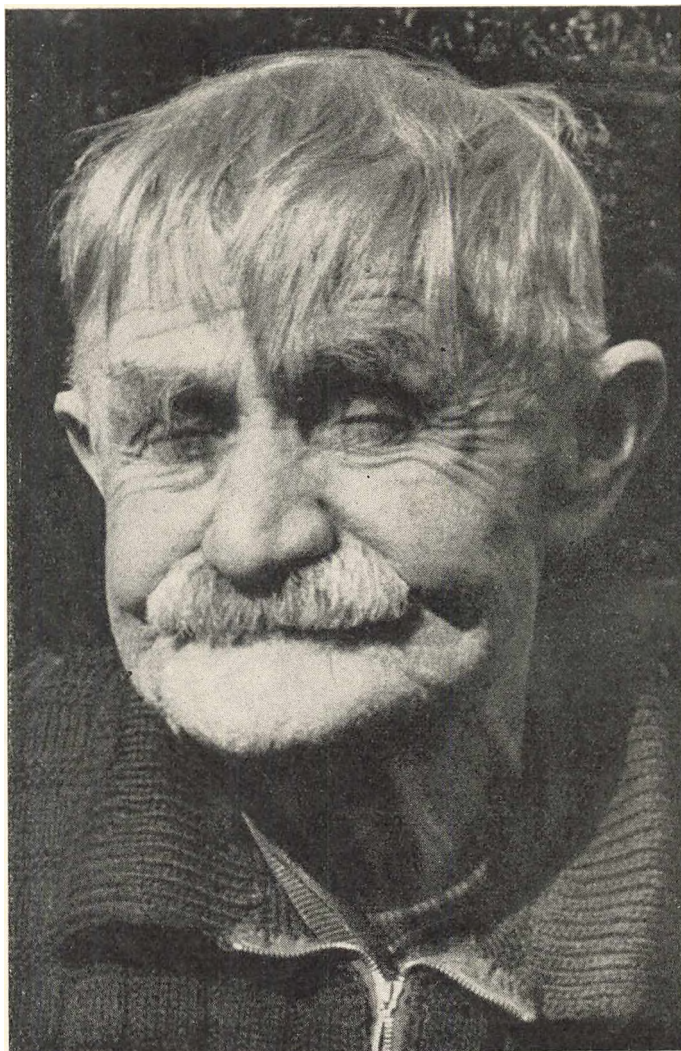
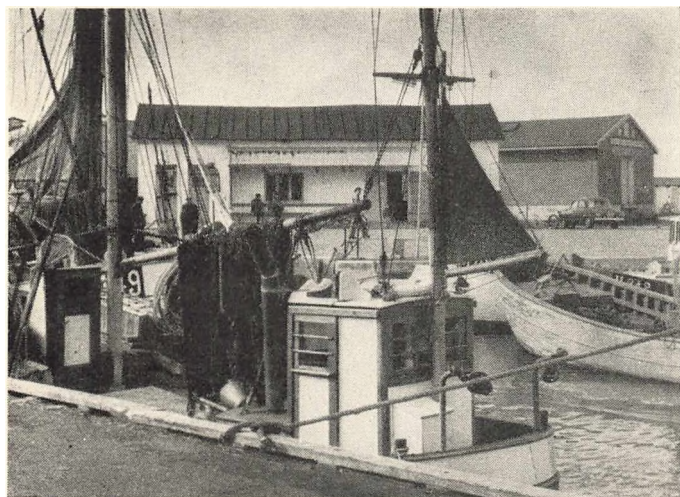
En af de ældste er *Bent Andersen*. Fylder 80 Juleaften i Aar. Bor i Skipperhuset i Store Strandstræde. Han er en af de ivrigste Gæster paa Bænken.

— Men hvad skal en gammel Mand gøre, naar Ørerne svigter? siger han. Jeg gaar Glip af meget for Tiden, for jeg kan kun høre, hvis man raaber. Og det er slemt, for det er jo alligevel paa Bænken, det foregaar.

Bent Andersen taler helst om det, der er sket for længe siden. Hans Slægt har altid boet i Gilleleje. Selv blev han Sildefisker, da han var 13.

— Der var 32 Baade i Gilleleje den Gang, og vi fiskede Sild allesammen — med Bundnæringer, som vi satte halvanden Mil ude i Retning mod Kullen. I Begyndelsen var jeg kun med i Skoleferierne. Jeg sejlede med Mads Nielsens »Dannebrog«, og der var fire Mand ombord foruden mig. De havde 10 Næringer hver — jeg havde kun 4. To af dem havde jeg endda laant af en gammel fattig Fiskerenke. Hun skulde selvfølgelig have Leje af Garnene. Men var Fangsten nogenlunde, kunde jeg redde et Par Kroner paa en Tur. Der var nok af Sildeprangere til at aftage Fangsten, men de vilde jo ikke give meget for dem. Det var haarde Hunde. — Silden koster jer jo ingenting, sagde de, I hiver den bare op af Havet! Og saa gav de os 25 øre pr. hl.

Gilleleje Havn, i Baggrunden langs Huset Bænken, hvor der udveksles nyt.

En af de gode Folk paa Bænken: Bent Andersen.

Min Far var ogsaa Fisker, men min Bedstefar var Petersborg-Lods. Dem var der tre af her i Lejet, da jeg var Barn. Ja, det var de Lodser, der førte de store italienske og amerikanske Sejlskibe til Kronstad og St. Petersborg. Skibene havde som Regel Bomuld med, og naar de var udlosset derovre, lastede de Foderkager til Hjemfarten. Saadan en Lodsning varede gerne to-tre Maaneder, for Lodsens skulde med hele Vejen og blev ikke sluppet, før Skibet kom hertil igen. Det gav gode Penge, men for Sildefiskerne var det daarlige Tider. Og saa kom Julestormen 1902. Den ødelagde alle vores Baade.

★

Det kan *Julius Sønnesen*, en anden af Gillelejes gamle Fiskere tale med om. Sønnesen er 70 og for øvrigt kendt af Fiskere over hele Landet. I mange Aar var han Medlem af Dansk Fiskeriforenings Hovedbestyrelse. Rundt om i Landet har han startet mange af de Andelsfiskeforretninger, der har givet Fiskerne større Udbytte af deres Fangster og bedre Kaar.

— Den Storm er den værste, Gilleleje-Fiskerne har oplevet, siger han. For mig var desuden sket det be-

Julius Sønnesen ved Havnen.

tydningsfulde, at jeg var blevet gift otte Dage før. Naa, saa havde vi fejret Juleaften. Alle Kutterne var i Havn, de var jo hjemme til Højtiden. Dengang havde vi kun den gamle Havn. Den ydre Vestmole var ved at blive bygget, men den var langt fra færdig.

Stormen kom fra nordvest og pressede hele Kattegat ned paa os. Julemorgen brød Søen ind over Mollerne. Hele nordre Mole blev brækket op, og Vandet steg et Par Meter over daglig Vande. Det stod langt ind over Havnepladsen. Mange af Baadene sank — trukket ned af Fortøjningerne, men de fleste af dem blev revet løs og blæst over i Havnens sydvestlige Hjørne, hvor de knustes mod hinanden. Jeg havde en Baad sammen med min Far. Den blev fuldkommen slaaet til Pindebrænde — blev aldrig til Baad igen.

Men en Guds Lykke var det, at ingen Mennesker kom noget til, selv om det var slemt nok. Økonomisk slog Stormen hele Fiskerbefolkningen ud. Men saa kom Hjælpen. Det var enestaaende. Folk fra hele Landet sendte os Penge, og der blev sat Indsamlinger i Gang rundt omkring. Holmen sendte Haandværkere herop, og fremmede Skibstørmere kom rejsende hertil og hjalp os med at bygge Flaaden op for Smaapenge. Vi fik nye Baade og kunde begynde forfra. Selv fik jeg en ny Motorbaad, en af de første i Lejet overhovedet.

★

Jeg husker en anden Storm — det var i 1918, tror jeg. Det er Harald Knudsen, der siger det. Han er en Aarsunge blandt de gamle paa Bænken, »kun« 67 og holdt først op med at fiske i Fjor. Ja, det hænder endnu, han tager en Tur ud med en Baad, hvis der er Brug for ham.

— I hvert Fald var det en December lige efter første Verdenskrig. Jeg fiskede sammen med en anden oppe paa Herthas Flak, De ved, højt oppe i Kattegat. Det var Havblik og saa taaget, at man ikke kunde se fra for til agter. Vi laa lige i Kanten af Sejlruten tæt op ad et Minefelt. Det var ikke saa heldigt. Der var hele Tiden Dampere, som tudede ganske tæt ved os, og paa den anden Side havde vi Minerne. Vi maatte jo se at komme væk.

Saa satte vi Kursen stik mod Jylland og ankrede op, da vi kom ind paa halvanden Favn Vand. Dér kom ingen Dampere, og vi kunde ligge i Fred. Naa, vi var trætte, men for en Sikkerheds Skyld maatte en af os være vaagen. Jeg tog første Vagt, og min Kammerat gik til Køjs. Jeg sad ved Bordet nede i Lukafet. Der var godt Blus paa Kakkellovnen, og jeg sad i de bare Underbukser og barberede mig.

Saa kom Stormen. Det var, som om Vinden havde staaet og presset længe paa en Port og til sidst fik den op med et Brag, saa hurtigt skete det. Storsejlet hang oppe og Baaden skavede sig rent forfærdeligt. Vi var bange for at hugge i Bunden paa det lave Vand. Min Kammerat tørnede ud og rendte i bar Skjorte ned og startede Motoren. Jeg gik til Rors. Det eneste, jeg naaede at faa paa, var Oliefrakken.

Vi kunde ikke komme længere ud. Stormen holdt os inde ved Land, og det eneste vi kunde gøre, var at forsøge at styre klar af Grunden. Jeg troede ikke, vi kom levende fra det. Himmel og Hav stod i ét.

Der er ikke saa meget andet at fortælle. Vi satte Kursen mod Skagen og havde Besvær med at holde den, for Vejret blev værre og værre. Vi naaede Skagen — det gjorde vi — men det tog os otte Timer, og i godt Vejr er der kun en halv Times Sejlads fra Stedet, hvor vi ankrede. Det var en lang Tørn. Og saa i Oliefrakken og Underbukser, saa isendes koldt som det var . . .

— — —

Fra Bænken spejdes der ud over Havn og Hav. Harald Knudsen øjner en Kutter for hjemgaende.

En Baad kommer ind. Naa, er det ham. Næh, han har vel heller ikke fanget noget. Men de vender nu ogsaa for hurtigt om, de unge. De er sgi saa bange for lidt Blæsevej. . .

Kommentarerne falder kort. Det er ellers en fin Baad, han har. Jah, men saadan er det. Kan du huske hans Far — dét var en Fisker. Jeg mindes . . . det var i 1911 . . .

Og Snakken paa Bænken fortsætter, mens Vinden synger i et halvthundrede Rigninger. Den unge Fisker dykker ned gennem den snævre Maskinkappe og standser sin Baads dumpe Hjerteslag. Det er snart Aften.

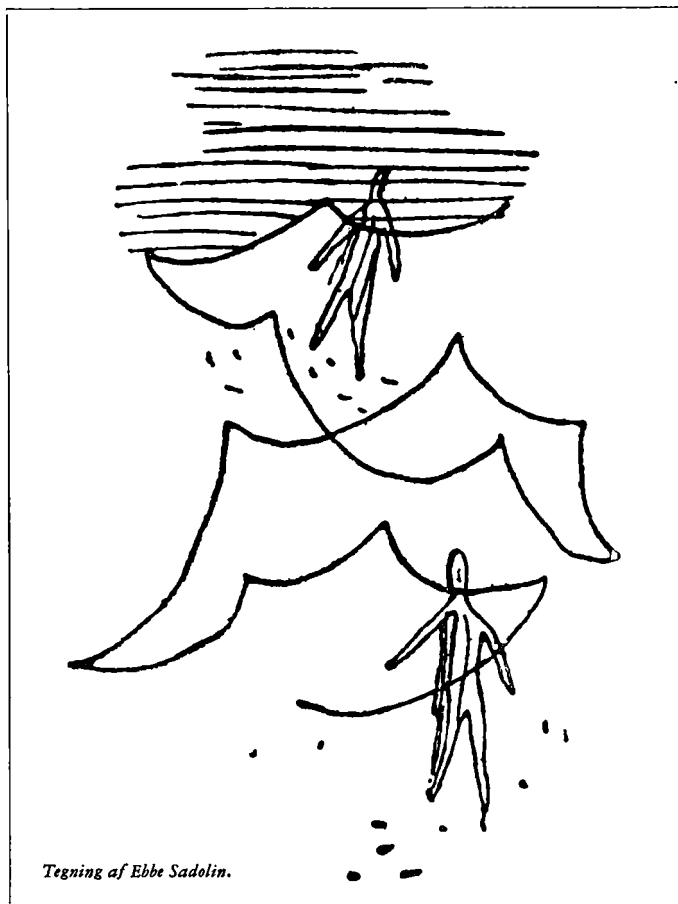
✧

AFSKED MED EN VEN

Havet lod os mødes,
tvang os til Venskab,
tavst og sejgt Venskab,
strengt som Havet selv.

Havet skiller os ad.
Maaske er det svært at forstaa,
men Havet skiller os ad,
at vort Venskab kan vare evigt.

Carl Frederik Garde.

Tegning af Ebbe Sadolin.

INTERNATIONAL KROMAND i NORDSJÆLLAND

Af VIGGO JENSEN

Redaktør, cand. theol. Viggo Jensen har haft en Samtale med den internationale Krovært i Nødebo, Poul Vejbye Johansen.

I Nødebo ligger Kroen og Præstegaarden Side om Side. Kromanden er tilfreds med sin Nabo. Det samme er Præsten. Kromanden gaar i Kirke, og Præsten gaar paa Kro. Det sker vel forøvrigt ikke hver Uge. De to Herrer er næppe det, man kalder store Kunder hos hinanden, men de er Venner, og den ene kan med god Samvittighed færdes paa den andens Ene-mærker. Der er Orden i Tingene begge Steder. Det hele gaar for sig, som det skal i velorganiserede Forretninger, hvor Værerne er førsteklases og Betjeningen saa god, som den kan gøres. Pæne Mennesker og mindre pæne Mennesker er lige velkomne — i hvert Fald i Kirken. Men det er ikke alle Syndere, der lukkes ind i Kroen.

— Naar der kommer et Par Taxavogne fra København Kl. 4 om Natten, — sagde Kromanden forleden, — og nogle muntre Mandfolk og nogle Damer, som er mere muntre, end de er Damer, stiger ud og ringer paa og ønsker Dobbeltværelser, saa be'r vi dem høfligt om at køre til Byen igen. De er kommet et forkert Sted hen. V er ikke et *maison de rendez-vous*. Vi er ikke

sidste Tankstation paa en Natklub-Turné. Turteldue: og deres Ledsagere, hvad enten de nu er fremmede eller danske, har vi ingen Brug for. Denne Kro skulde gerne ledes saadan, at Egnens Folk og vore faste Gæster og min Nabo Præsten kan være bekendt at komme her med Koner og Børn. Det er vist ogsaa gaaet op for de københavnske Natklubværter . . . Iøvrigt er der mange af mine Kolleger, der har villet give mig Raad og fortælle mig, hvordan man driver en Kro. Nogle af disse Raad har været gode. Andre har jeg ikke kunnet følge. Hvis Kroen kommer til at gaa, som jeg har tænkt mig, og udvikler den Personlighed, som *min* Kro gerne skulde have, saa vil det være fordi jeg er Amatør og sætter mine egne Ideer igennem.

★

Man har set et og andet i Aviserne om den nye Kromand i Nødebo, Poul Vejbye Johansen. Han var en fremmed paa Egnen, da han kom og betragtede og købte den hvide Kro. Han havde i mere end ti Aar været Direktør for de Forenede Nationers Informationskontorer i New York. Han havde i mange Vintre og Somre fra sen Morgen til sen Nat, i stribede Eenklæder og sort Jakke, holdt aabent Hus for Politikere, Diploma-

ter og Journalister fra fem Kontinenter, været Ven med denne Verdens Store, sagt Du til Trygve Lie og Eisenhower, drukket Vodka med Russerne, Champagne med Franskmænd, Whisky med Anthony Eden og Øl med Jens Otto Krag. Han var blevet træt. Han vilde hjem. Han søgte Fred. Og det finder man ikke i F.N. Han drog til Nødebo og slog sig ned paa Kanten af Esrum Sø, i Skyggen af Skove, som talte dansk. Han og hans blide franske Frue, der i sin Ungdom gennemgik de haarde, parisiske Hotelskoler og erhvervede en Serie af fornemme Diplomer, har i den forløbne Sommer langsomt skabt Nødebo Kro om, givet den et ændret Indre, et nyt, moderne Køkken, et andet Klientel og en ny Aand.

★

Jeg kom til Kroen en Dag i Oktober og bad om at tale med Værten, med hvem jeg har en nordjydsk Fortid fælles. Poul Vejbye Johansen var i sin Ungdom Redaktionssekretær ved »Aalborg Amtstidende«, og Jyderne omkring Limfjorden kunde lide den stilfærdige, lune Journalist, som havde Forstand paa at liste Ord ud af faamælte Folk og at skrive, hvad de sagde, saa de bagefter tænkte: »Ja, — det var netop det, vi egentlig mente«.

Nu stod denne pæne, graahaarede Mand i det mest centrale af Kroens mange Rum og sagde »Velkommen her i Huset!« Han talte med et Tonefald, der var mindre jydsk end tidligere. Og man saa paa ham og tænkte: Er han nu blevet lidt spoleret af de gloriøse Aar blandt Verdens viede eller valgte Herskere, med hvem han har løftet saa mange slebne Bægre, og som har klappet ham paa Skulderen og kaldt ham Poul? Er det gaet ham til Hovedet? Har han faaet lige saa høje Tanker om sig selv, som andre har haft om ham?

Man fandt hurtigt ud af, at Poul Vejbye Johansen hellere vilde tale om sin Kro end om sin internationale Fortid og sig selv. Han var en forlegen, stille Mand.

Vi satte os hen ved et Bord, foran et af de Vinduer, hvorfra Esrum Sø kan ses som en blaa Beroligelse i et broget Panorama

Fru Vejbye Johansen, som er franskfødt, vurderer en Vinsort fra sit »eget Distrikt« i Strassbourg.

Krofar i Nødebo, tidligere FN-Pressechef, Poul Vejbye Johansen.

af grønt og gult og graat, og Kromanden sagde til en af sine elegante Tjenere:

— Bring os nogle Snitter! Lad os faa den samme Slags, som blev stillet foran Politimesteren i Forgaars. De var smaa, men de var vistnok gode.

Jeg spurgte Vejbye Johansen, om han havde fortrudt, at han var blevet Ejer af en Kro, eller om han var tilfreds med Tilværelsen. Han sagde, at det var gaadet bedre, end han havde ventet. I de første seks Maaneder, fra Februar til August, var Omsetningen mere end det dobbelte af, hvad den var hele det foregaaende Regnskabsaar. Det havde været et dyrt Køb, naturligvis. Omkring en halv Million. Og der var indtil nu medgaaet ca. 100.000 Kr. til Modernisering. Værelser var sat i Stand. Køkkenet var blevet nyindrettet efter amerikanske Idéer, med Oliefyrys-Ildsteder. Hele Husets Opvarmning var blevet lagt om til Oliefyring. Store Køleanlæg fra Brødrene Gram i Vojens var installeret, og Restaurationslokalerne var blevet udvidede og omdekorede.

— Der er meget at gaa og sysle med, — sagde Vejbye Johansen, — men jeg har en dygtig Kone. Hun ved væsentligt mere om det hele Fag, end jeg nogen Sinde vil faa lært, og det er især hende, som har travlt. Nu har hun oven i Købet lært sig Dansk, saa hun kan tale med dem, der arbejder for os.

★

Det var den saakaldte F.N.-Stue, vi befandt os i. Det var F.N.-Stole, vi sad paa. Det var et F.N.-Bord, vi spiste ved. Der var store, dyre, dedicerede F.N.-Portrætter paa Væggene. Til Venstre stod en tung læderbetrukken Sofa og et Par svære Lænestole.

— I det ene Hjørne af denne Sofa, — sagde Kromanden eftertænksomt, — har Molotov siddet, og i Sofaens andet Hjørne

sad Eden, og i en af Stolene sad John Foster Dulles. Det var i mit Hjem i New York. Meget flinke Mennesker, alle tre. Og de kom godt ud af det med hverandre. I hvert Fald den bestemte Aften...

— Er de saa dygtige til at drikke, som man hører, de Russere? — spurgte jeg.

— De kan lide Vodka! — sagde den distingverede Mand i Stolen overfor, — men jeg har en enkelt Gang været Mellemed i en storpolitisk Affære, hvor det ikke var den skarpe Steppedrik, men den danske Snaps, der hjalp Spillet paa Gled. Jeg kom en Eftermiddag op i Baren i F.N.-Bygningen paa East River Side Drive. Der er en meget lang Bardisk i dette Lokale. Jeg tog Plads til Venstre, og nogle Meter fra mig, til Højre, sad en Mand i godt graat Tøj og skældte ud paa daarligt Engelsk. Det var Vyshinsky, Sovjetunionens Chefdelegerede (som nu er død), og det var Bartenderen, han talte med. Jeg lyttede mig til, hvad det var, han gav ondt af sig over:

— Det er maaske gaaet op for Dem, — sagde han til Bartenderen, — at Sovjetunionen ogsaa er Medlem af de Forenede Nationer. Her ved Baren kan Englænderne drikke Scotch, Franskmandene kan drikke Cognac, de sydamerikanske Herrer kan drikke Jerez, Rumænerne Tuica, Bulgarene Sliwovitz, Meksikanerne Mescal og Finnerne Jellovina, — men hvorfor F.. i h.. H... kan vi Russere ikke faa ordentlig russisk Vodka? Det Stads, De kalder Vodka her, er fabrikeret i Chicago, og det smager som Vand!

Bartenderen, der var et godhjertet Menneske, saa ulykkelig hen paa mig, og jeg sagde:

— Hvis jeg maa gøre Ministeren et Forslag —? Akvavit! Med en dansk Øl til—?

Vi fik to Glas Aalborg paa Disken samt et Par Eksportøl, og jeg sagde:

— Skaal, Hr. Minister!

Vyshinsky løftede det spinkle Glas i sine tykke Fingre, slog Snapsen ned og tænkte sig om et Øjeblik.

— Ikke daarligt! — sagde han, — to til, *Tovaritsch!*

Saa var der aabent Vand mellem os. Vi rykkede lidt hen mod hinanden, jeg fra venstre, Vyshinsky fra højre. Vi faldt i Snak om dette og hint og om Dagsordenen. I den paagældende Bygning taler man ofte om Dagsordenen.

— To til, Johnny, — sagde jeg.

Da vi havde gentaget dette Aalborg-Ritual fem Gange, var vi rykket hen paa Midten af den lange Bardisk, og Vyshinsky sagde Skoll og jeg sagde *Na vasja zdorovija!*, hvilket lyder anderledes, men betyder det samme, og Vyshinsky klappede mig paa Ryggen. Saa begyndte vi at tale alvorligt sammen.

Det var den kendte, gamle Historie: Et Forslag fra F.N.-Fler-tallet, — et russisk Veto.

— Hvorfor stiller De ikke et lille Ændringsforslag? — spurgte jeg den sovjetiske Viceudenrigsminister, — forlang en Tilføjeelse, der indeholder en Indrømmelse til Dem! Saa kommer der et positivt Resultat ud af det for alle Parter.

Det Punkt paa Dagsordenen, hvorom der var Uenighed, angik Jugoslavien. Mere skal jeg ikke sige. Men Vyshinsky syntes godt om min Idé og gik fornøjet sin Vej. Jeg aflagde et hurtigt Besøg paa rette Sted, og det russiske Ændringsforslag blev senere ved-

taget. Fem smaa Aalborg og et Par Guld-pilsnere kan gøre Gavn, paa rette Sted...

★

Vejbye Johansens 12-aarige Søn Nils samler paa Autografer. Han har mange. Til een af dem knytter der sig en særlig Historie, som hans Far fortalte:

— Vi rejste hjem med *Ile de France*, og Ernest Hemingway var blandt Skibets Passagerer. Han indfandt sig i Baren paa I Klasse hver Morgen lidt over Kl. 8 og fik sig en Opstrammer, eller som Regel flere, i Form af et Ølglas fuldt af ren Whisky. En Morgen, da Hemingway og jeg stod og talte sammen, kom min Søn farende ind med sin Autografbog. Han bad høfligt Digteren skrive sit Navn i den. Hemingway blev gnaven og sagde Nej, og Nils trak sig slukøret tilbage. Samme Nat ved 5-Tiden blev der banket voldsomt paa Døren til min Kabyt. Jeg lukkede op. Udenfor stod Hemingway i Natskjorte. Han var noget *loaded*, som Amerikanerne udtrykker sig om Folk i en vis fremrykket Tilstand.

— *Want to see Nils!* — sagde Digteren.

— Han er i Seng!

— *Wake him up!* — sagde Hemingway, — *is important!*

Jeg fik Nils ud af Køjen. Og Hemingway gav Drengen et Eksempel af »The old man and the sea«. Paa Bogens første Blad havde han skrevet: *To my friend Nils from his friend Ernest Hemingway.*

Vejbye Johansen kunde skrive Bøger om det, han har oplevet. Hvorfor gør han det ikke?

— Jeg vilde ikke kunne undgå at lægge mig ud med en Mængde Folk, — sagde han, — saafremt jeg da skulde skrive sandfærdigt om Personer og Begivenheder. Da jeg ikke ønsker

Krofar i Køkkenet.

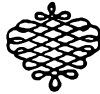

at lægge mig ud med Folk, og da jeg heller ikke ønsker at lyve, lader jeg foreløbigt være med at skrive. Men man kunde naturligvis sidde og filosofere lidt her ved Esrum Sø. Man kunde skrive nogle »Breve fra Nødebo«. Man har jo været Journalist . . .

★

Det ser ud til, at der snart høres interessant Nyt fra Nødebo. Den forhenværende Diplomat satte for et Par Maaneder siden en Brøndborer i Gang med at bore efter Vand til et privat Anlæg paa Kroen. I ca. 30 Meters Dybde

stødte Boret paa en Kilde, hvis Vand var klart og fint. En svensk Ingeniør, der undersøgte Fænomenet, erklærede, at Kilden efter hans Mening stod i Forbindelse med de svenske Ramlösa-Kilder, gennem en naturlig, underjordisk ledning under Esrum Sø og Øresund. Vejbye Johansen har sendt Prøver af sit private Kildevand til Undersøgelse og Analyse paa et kemisk Laboratorium. Hvis det viser sig, at Vandet er af samme helsebringende Art som det berømte Ramlösa-Vatten, vil det blive fyldt paa Flasker og solgt. Saa behøver man ikke længere at gaa over Sundet efter Vand.

Julenissens Avislæsning

✧ ✧ ✧

Ligesom de foegaende Aar har Julenissen holdt Øje med de Fejl, som hans Kolleger, Sætter- og Trykkernisserne ved de nordsjællandske Blade, har begaaet. Her er en lille Prøve. Julenissen har ikke nævnt Navnene paa de forskellige Blade, hvor han har gjort sine Fund, men har vedføjet Oplysninger om Egnen og Tidspunktet, hvor de Begivenheder, der omtales, er foregaaet.

✧

Ikke helt smaa.

Fredensborg, 13. Okt. 1956: »Kviekalve fra 88 Dage til 2 Mdr. med Kontroltal paa Moderen købes . . .«

Alsidig Forretning.

Frederiksværk, 5. Jan. 1957: »Bent E. Voltelen, Birthe Knudsen, Landsretssagførere . . . Rejseartikler, Paraplyer, største Udvalg.«

Osen burde fordeles.

Frederikssund, 25. Juni 1957: »Prokurist Christensen takkede for den megen Os, men fandt, at den tilkom mange andre i Udvalgene.«

Negersprog.

Hillerød, 16. Juli 1957: »Det hører ikke til de dagligdags Begivenheder, at en 24-aarig Dansker Senere begyndte jeg saa for Alvor turde være endnu mere sjældent, at den samme Unge gaar i Gang med to andre Negersprog med det Formaal at ville slaa sig ned hos en afrikansk Negerstamme . . .«

Tisvilde er stor i Slaget.

Tisvilde, 24. Juli 1957: »Forfatteren har iøvrigt iværksat andre vældige Begivenheder paa Nordkysten, herunder Kaaring af Æresturister og Perlefiskere. Desuden har han en »Spørgekrukke«, hvad det ellers er, og i Aftes holdtes en »Fuldskæggenes Feste«. Motorafgifterne figurerer som sædvanlig med meget store Beløb. Omsætningsafgiften af Motorkøretøjer indbragte 39.220.000

Kroner, hvilket er ca. 2 Mill. Kr. mere end i Fjor. Vægtafgiften steg med ca. 3 Mill. Kr. til 60.668.000 Kr., mens Benzinafgiften næsten uændret androg 51.530.000 Kr. Tillægsafgiften paa Benzin indbragte 30.212.000 kroner.«

Tørt Vand.

Helsingø, 17. Aug. 1957: »Men saa vendte Billedet sig pludseligt. Et større Dæmningsarbejde, der er i Gang paa Egnen, berørte ogsaa Svanefamiliens Boplads. Vandet i Mosen sank, og efterhaanden blev det kun til nogle tørre Vandpytter.«

Rødhuder?

Frederiksværk, 21. Aug. 1957: »Busrute til Huderød. Naar den nye Eksercerskole tages i Brug.«

Brisevejr omkring Uldtøjet.

Helsingør, 26. Aug. 1957: »Uldbriserne er stigende.«

Fuld af Tillid

Hillerød, 29. Aug. 1957: »Kun en Pris — altid Dagspris! — Gensidig Tillid) i Aage Hansen.«

Ikke to er ens —

Hillerød, 31. Aug. 1957: »Det er med Skydevaaben som med Fnigeraftryk — ikke to er ens.«

Pr. Salatfad?

Frederikssund, 11. Sept. 1957: » . . . Da han skulde anholdes, udviste han voldsom Adfærd . . . Han vedtog omgaaende en Bøde for Forsendelsen paa 200 Kr. . . .«

Bladudvalg og Forældreforening.

Hillerød, 2. Okt. 1957: »Bladudvalget for Nordsjællands Venstreblad. Schelke Andersen er Formand for Fredensborg Skoles Forældreforening, Medlem af Skolenævnet og Formand for Civilforsvarsforbundet.«

NORDSJÆLLANDSK MØLLE FOR FULDE SEJL

Af JOHN HARTMANN

Der er kun to nordsjællandske Møller, som arbejder ved Vindens Kraft. »Jul i Nordsjælland«s Medarbejder besøger den ene af dem, Skenkelsø Mølle.

Der slettes flere og flere Kryds i det danske Landskab. Den hyggelige danske Mølle med de fire store Vinger hørte engang fuldt saavel med til det danske Landsbybillede som Kirken med den takkede Gavl.

Kirken staar, men Møllerne forsvinder.

Endnu i Midten af 30-erne var der omkring 50 Vindmøller i Nordsjælland. Nu er der to tilbage, som maler Mel ved Vindens Kraft! Ganske vist er der nogle flere, som endnu har deres Vinger i Behold — men kun af Pietetshensyn — løbe rundt eller male Mel — det kan de ikke mere!

Forklaringen er ligetil: Vinden kan slet ikke hamle op med Elektriciteten, og den elektriske Kværn er ogsaa langt billigere at vedligeholde end den gammel-dags Mølle med dens store Vinger og al dens meget Træværk. Desuden har mange Gaarde nu selv egen Kværn, hvor de maler Korn til Foderskraa til Kreaturerne. Et Arbejde, som før tilkom Mølleren.

★

Vindmøller er noget, man har haft lige fra Oldtiden, tror mange — men de maa tro om igen, for det er først i det 12. Aarhundrede, man med historisk Sikkerhed kan paavise Vindmøller i Europa. At der paa gamle, fromme Malerier fra Det hellige Land figurerer Vindmøller, er intet Bevis. Da Møllerne først blev almindelige, troede man, at det var noget, man altid havde haft, og saa malede man ogsaa Vindmøller paa Billeder, der illustrerede Kristi Tid.

De kloge Hoveder er ikke helt enige om, hvorfra Vindmøllerne stammer. Det er muligt, at Korsfarerne har set dem i Østen og bragt dem med hjem til Europa.

De første Vindmøller, som blev bygget i Europa, blev iøvrigt aldeles omgaaende forbudt — af Kirken! Man ræsonnerede som saa, at Vinden kom fra Himlen, og alt hvad der havde med Himmel at gøre, sorterede under Kirken. Man kunde ikke saadan uden videre bruge den himmelske Blæst til at male sit eget Korn. Det skulde Kirken nok tage sig af, og det gjorde den ogsaa grundigt. I lange Tider var Mølleri Klostrenes Privilegium.

Efterhaanden gik der dog Hul paa Monopolet, og over hele Europa skød Vindmøllerne op. Navnlig Høllænderne var meget dygtige Møllebyggere, og de Vind-

møller, vi har igen i Danmark, er næsten alle af den hollandske Type, som afløste den gamle Stubmølle, Møllen, hvor hele Møllehuset kunde drejes om en Tap, der hvilede paa en stor Træfod af Tømmer. Af de gamle Stubmøller kan man endnu se to i Nordsjælland. Den ene staar paa Frilandsmuseet ved Sorgenfri, den anden er den gamle Pibe-Mølle syd for Helsingør.

Men Nordsjælland har stadig levende Møller, hvor Vingerne drejer, og hvor Kværnene snurrer.

Højsager Mølle i Langstrup — lidt syd for Fredensborg — bygget i 1870 — og hvor den nu 83-aarige Møller *Christian Madsen* sætter en Ære i at holde sin gamle Mølle i Gang.

Den anden er *Skenkelsø Mølle*, nord for Ølstykke Stationsby.

Skenkelsø Mølle ligger lige ud til den stærkt trafikerede Hovedvej 6, og den er derfor blevet en hel Turistattraktion, da den hyggelige og gæstfri Møller *Karl Johan Eriksen* altid er glad for at vise sin Mølle frem for Besøgende. Hans Gæstebog, som han gemmer i et melstøvet Skab paa Broloftet, rummer Navne fra hele Verden, — alle er det Turister, som fortæller om den Oplevelse, det har været for dem at se en levende Mølle, som virkelig maler Mel.

★

Skenkelsø Mølle blev bygget i 1891 til Gaardejer *Peter Petersen*. I 1905 blev den overtaget af Møller *Lars Hansen* fra Værebros Mølle, — en Mølle, som laa dér, hvor nu Drenghejmet ligger. *Lars Hansen* drev Skenkelsø Mølle lige til 1941, da den blev købt af den nuværende Ejer, Møller *Eriksen*.

I et lille hyggeligt Hus i Ølstykke Stationsby bor stadig *Lars Hansens* Døtre, *Anna* og *Laura*, og fra deres Sovekammervindue kan de se Vingerne dreje paa Møllen oppe paa Bakken, hvor de tilbragte hele deres Barndom.

— Vi gruttede Korn til Kreaturfoder, og før Højtiderne var der en Masse at lave, for Landmændene skulde jo have Foder nok til alle Helligdagene, siger *Laura*. At komme i Kirke Juleaften blev der næsten aldrig Tale om. Før arbejdede paa Møllen omtrent lige til det blev Aften, og Lysene skulde tændes.

Præsten vidste det godt, og han sagde altid: »Det skal du ikke være ked af, *Lars Hansen*, — det er ikke altid kun de bedste, som sidder i Kirken paa en Juleaften!«

★

Møller K. J. Eriksen tager Bestik af Vejr og Vind fra sin Mølle.

— Paa en Mølle drejer alt sig om Vinden. Far kunde ligge vaagen om Natten og lytte, og kom der Vind, maatte han op og sejle paa. Vinden maatte man jo bruge, naar den var der.

Lærlingen, som boede hos os, — han fik 15 Kroner om Maaneden plus Kost og Logi — skulde ogsaa kunne klare det, men Far vilde nu helst selv være med. Kun faa tænker paa, hvilken Kraft der er i Vinden, — at behandle en Mølle i stærk Blæst kræver lige saa stor Erfaring, som at føre et Skib under fulde Sejl.

Bliver Blæsten til Storm, maa Møllen bremses med Persen — en Træklods, der som Bremse trykkes mod Hjulet. Løber Møllen løbsk, kan Træet i Lejet blive saa varmt, at det tænder Ild.

Vi Pigebørn var ikke ret store, før vi kunde tage Del i Arbejdet, — fortsætter Anna. Det var lidt tungt for os at dreje Møllen i Vinden, men sejle paa og af var ingen Sag for os, og selv de tunge Sække kunde vi bakse. Det var dog meget morsommere selv at lege Rutchebane paa Sledskene, som Sækkene skulde køre ned af.

Hele Dagen gik paa Møllen, og vi kendte hver eneste Krog. Nederst var der Møllekælder, — som slet ikke er nogen Kælder — men blot det nederste Rum i Møllen. Herover ligger Broloftet, som man kommer op til ad en smal Trappe, der altid var glat af Mel. Her fyldes Sækkene med Melet eller det gruttede Korn, som gennem Trækanaler kommer ned fra Kværnene. Naar Sækkene er bundet til, sendes de ad Slidske ud af Møllen og ned til de ventende Vogne.

Paa Broloftet stod Fars Regnskabspult og Vægten, og her var ogsaa Dørene ud til Omgangen, hvorfra der var vid Udsigt over det smukke Landskab. Man skulde tage sig i Vare for de store Vinger, — der gaar mange Historier om Folk, som er blevet grebet af Vingerne, og som har kørt rundt, indtil man fik Møllen standset. Det kan ikke passe, siger Laura, for Vingerne er saa fint afbalanceret, at Far kunde holde Møllen, naar han stod paa Omgangen og holdt i en af Vingerne.

Men passe paa skulde man, for det var livsfarligt, hvis man blev ramt, og man har hørt om mange Ulykker af den Slags.

★

Ad en anden smal Trappe kom man endnu højere op — paa Kværnloftet, hvor Møllens Hovedaksel drejes af det mægtige Trætandhjul — Stjernehjulet. Her staar Kværnene indbygget i store Trækasser, som rummer Møllestenene. Den øverste — Løberen — roterer, medens den nederste — Liggeren — ligger fast. Heroppe hælder man Kornet i Kværnene — »slaa det paa« — som det hedder — efter at de fyldte Sække først er hejset tilvejs — ogsaa ved Vindens Kraft!

For fremmede er Møllens Indre et eneste Virvar af knagende og knirkende Maskineri, af Tove og Trisser i en Uendelighed og altsammen hvidpudret af Melstøv. For os Børn var det vort Hjem, hvor hvert eneste Hjul — lille eller stort — snurrede med en Lyd, som vi husker fra vor første Barndom, og som vi nu saa mange Aar efter nikker genkendende til, naar vi kommer op paa Møllen, — og det gør vi tit!

Ellers kan vi fra vort Vindue se Vingerne dreje, og det haaber vi, at de maa blive ved med, saa længe vi lever.

★

Nu er det Møller Karl Johan Eriksen, som »slaa Kornet paa« i Skelkelsø Mølle. Han er af gammel Møllerslægt — men har sejlet vidt om i Verden, — han er meget sprogkyndig og holder sine Kundskaber godt vedlige ved at snakke med de mange Turister, som besøger hans Mølle.

Fru Eriksen, — nej, — skal vi ikke hellere sige Møllerkonen, — Anna, er Møllerdatter, — fra den gamle Tibberup Mølle ved Humlebæk. Som det hører sig til, er der ogsaa to smukke, unge Møllerdøtre paa Skenkelsø Mølle, — Alice og Bitten!

Møller Eriksen tumler med de tunge Sække paa Broloftet. Han er ved at veje Korn ind, — nedenfor holder —ikke som i gamle Dage en Vogn med to flotte Frederiksborgere — men en gammel Lastbil.

Ja, Vægten spiller jo større Rolle nu end i gamle Dage, siger Mølleren. Dengang fik Mølleren sin Betaling ved at »tolde« af Kornet. Der var et gammelt Ord, som sagde, at det eneste ærlige Lem paa en Møller var Tommelfingeren, som han var nødt til at have nede i »Toldekarret«, naar han toldede! Nu betales der regulært efter Vægt. Kornet vejes ind og

det vejes ud, og Nutidens Møllere er vel lige saa ærlige som alle andre Mennesker, — det var de vel ogsaa nok dengang!

Der er nu alligevel mange Traditioner, som forsvinder med de gamle Møller.

Naar Kunderne kom til Mølle for at faa malet, stod der altid et fint dækket Bord med alle mulige gode Sager. Der var Steg, Pølse og Øl og Snaps, som man kunde gøre sig tilgode med i Ventetiden, medens Kornet blev malet. Men Bordet var vel at mærke kun for dem, der kom med Pisk i Haanden, — altsaa dem, som kom agende til Mølle.

Husmanden, som kom med sin Sæk paa en Trillebør, maatte nøjes med en Dram, mens de andre sad inde ved Bordet. Der var Standsforskel

Der fortælles for Resten om en Møller, at han havde en Klokkestreng fra Stuen og op til Møllen. Han vilde alligevel have lidt Kontrol med, hvad der blev sat til Livs, og hver Gang en Gæst tog en Dram, trak Møllerkonen i Klokkestrengen! Saa »toldede« Mølleren en Gang ekstra deroppe i Møllen, og paa den Maade blev der Balance i Tingene!

★

En af de faa Traditioner, som er bevaret, og som ingen god Møller svigter, er at passe paa Vingernes Stilling. Naar Møllen er afsejlet om Aftenen, skal Vingene stilles i »Saks« — som et Kryds. Det ene Vingepar maa aldrig staa vandret og det andet lodret. Det har ogsaa rent praktiske Grunde, da Regnen lettere løber af Vingene, naar de staa i Saks. I gamle Dage mente man ogsaa, at det beskyttede mod Lynnedslag. Naar Møllen ikke kunde male, skulde Vingene stilles saaledes, at den ene Vinge stod lidt til Siden for Møllen. Saa vidste alle, at Mølleren var ved at »bilde« sine Møllestene, og at Møllen ikke kunde arbejde.

Hvis et Ligtog passerede — eller hvis der var Begravelse paa Egnen, blev Vingene stillet i Kors, — var det derimod et Bryllupstog, som drog forbi, ønskede Mølleren tillykke ved at stille Vingene i Saks.

— Jeg haaber jo at kunne bevare Skenkelsø Mølle som Vindmølle saa længe som muligt, fortsætter Møller Eriksen. Den ene efter den anden Bil standser derude paa Vejen, og Passagererne staa ud og fotografere eller filmer.

Fra Gæstebogen tager vi i Flæng:

En fransk Læge skriver: Mon ikke vor Rejses største og mest interessante Oplevelse var det at se en virkelig gammel Mølle arbejde. En gammel Mølle, men en levende Mølle, hvis Vinger ikke staa som døde, stive Arme. En Mølle med en Sjæl, — en Mølle, hvor

der arbejdes. Alt dette game Maskineri, — de knirkende Træhjul, Sækkene, som hejses til Vejrs, Kværnene, som snurrer, de store Vinger, som faar Lyset gennem de smaa Vinduer til at flakse, som naar store Fugle flyver forbi. Og den venlige danske Møller, som viste os det altsammen. Mon man virkelig skønner paa, hvilken Oplevelse det er at se alt dette.

Gid den gamle Møllers Vinger aldrig maa standse for evigt!

★

— Ja, siger Møller Eriksen. Folk kan godt lide min Mølle.

Véd De for Resten, at i al den Tid, Skenkelsø Mølle har eksisteret, er der aldrig født nogen paa Møllen, og der er aldrig blevet gift nogen!

Den Ejendommelighed faar Skenkelsø Mølle nu nok ikke Lov at beholde saa mange Aar endnu.

Den yngste af Døtrene, Bitten, ler: »Vi har da Lov til at gøre vort bedste for at bryde Traditionen!«

En Mølle, som er paa Retur, — Ledøje paa Grænsen til Nordsjælland — dekorativ ser Møllen ud i Silhuet; men den er halvvejs ude af Sagaen: Vingene er ikke i Funktion, og rimeligvis vil den om føje Tid lide Skæbne med de fleste andre Møller, den vil forfalde som Vindmølle.

Gavebrevet

En Novelle paa historisk Grundlag om Christiern Pedersen fra Helsingø

Af

AGNES CHRISTENSEN

16. Januar 1554 kom en yngre Mand ud ad Præstegaardens Port i Helsingø. Han lod til at have Hastværk, idet han skraaede ind over den haardtrosne Pløjejord ned til Vejen, som gik langs Kirkediget. Den fulgte han et lille Stykke, drejede derpaa om ad Smøgen mellem Husene og Gadekæret.

Dagen var næsten forbi, Luften tyknede, og enkelte Snefnug var begyndt at falde. — Et Par Smaapiger stod ved Kæret og morede sig med at kaste Sten ud over den blanke Flade. Med en syngende Lyd gled de mod den anden Bred.

Christoffer Barth tænkte, at Børnene skulde tage sig i Agt. Kæret var dybt, og det havde ikke frosset længe. I det samme blev han en Kvinde var, hun stod ved Gavlen af det nederste Hus. Det gav et Sæt i ham, men før han kunde slippe bort, kom hun hen til ham.

Det var en midaldrende Kvinde med sort, krøllet Haar.

— Christoffer! Det er længe siden, I sidst var i Helsingø.

I kan da gaa med ind. Vil I forsmaa gamle Venner.

— Jeg skal hente Niels til Præstegaarden; sagde han, »desuden har jeg mit derhjemme i København, og det holder jeg mig til. Og dermed gik han.

Konen stod og saa vredt efter ham.

— Det skal du faa betalt, mumlede hun. Der var en Tid, da Gundel var god nok.

★

Christoffer skridtede hen over Toften til Engerødgaard, hvis Længer laa lige ned til Kæret. — Da han traadte ind ad Døren, kom Konen ud fra den aabne Skorsten, hvor hun allerede havde Kvældsgrøden over.

— Guds Fred, Else! Er din Mand inde? spurgte han.

— Nej, Christoffer. Han er i Loen. Men gaa ind og sid, saa kommer han vel.

— Jeg har ej Stunder. Det er ilde med Mester Christiern. Niels faar gaa med mig i Præstegaarden.

Konen fik Taarer i Øjnene: Er det saa slet med den skønne, gamle Mand? — Jeg glemmer aldrig forgangen Aar, at han kom ind og trøstede mig, da de Smaa var bleven henne af Halsygen. — Jeg husker det som i Gaar.

— Man skal tage sit Kors op, sagde han, »Og bær' man det med til Kristo, saa vil det blive en sødt og gavnligt.«

Lidt efter traadte han ind paa Loen. — Her slog Bonden og hans Dreng løs paa Kornet med Plejler. — Manden blev overrasket ved at se ham, men Christoffer fremførte hurtigt sit Ærinde:

— Jeg maa have Vidner paa, hvad han giver mig, sagde han, ellers kan jeg ikke klare mig for Bastian, den Tysker. — For lidt siden gav Mester Christiern mig Hermann Veigers Gælds-brev og bød mig det iturive. Jeg havde ellers tænkt, om jeg skulde have det. — Kommer du saa?

— Ja — ja, men gaa du i Forvejen. Jeg skal lige have banket Støvet af mig.

Christoffer gik ad Kørevejen tilbage til Præstegaarden. Han skulde ikke have noget af at komme forbi Gundel Anders Guldsmeds Hus igen. — Det var seks Aar siden, han havde boet i Byen, og den Gang havde han haft lidt rigeligt med hende at gøre. — Han havde været Medhjælper og Tjener for den gamle Magister Christiern Pedersen, som var i Pleje i Præstegaarden.

Mester Christiern havde en Aften kaldt ham for sig og sagt:

— Du har ikke faaet Løn i mange Aar. Men nu maa du rejse til København, og jeg vil give dig en Anbefaling med til Bogtrykker Hans Vingaard om at tage dig i sin Tjeneste. — Jeg kan faa Laurits Hofmands Søn her i Stedet. Senere skal jeg se, hvordan jeg kan hjælpe dig.

Saa var Christoffer rejst til Staden. — Dog fik han to Aar efter en Del af sin Løn, nemlig da Mester Christierns Størværk den første danske Bibel, var blevet trykt i 1550. — For Resten var det vist dette Arbejde, som havde staaet paa i syv Aar, der havde taget Mesterens Helbred.

★

Der var mørkt i Christiern Petersens Stue i Helsingø Præstegaard. Men Præstekonen tog tre Lys og satte dem i en Armstage paa Bordet. En Flothed, der viste, at noget usædvanligt var ved at ske.

Mester Christiern laa i en Slagbænk indenfor Vinduerne. Præsten, Peder Andersen, var ved at hjælpe ham over Ende, idet han støttede bag Ryggen.

Der stod flere Mænd og Kvinder i Stuen. Der var Christoffers Vidner, desuden et Par Naboer og nogle Koner, som havde hjulpet til i Husholdningen.

Her i denne lille Stue havde en af Reformationens Stormænd levet sine sidste Aar. — Christiern Pedersen havde som ung været Kannik ved Lund Domkirke. Nogle Aar tilbragte han i Paris, hvor han tog Magistergraden i Litteratur, og her begyndte han sin Gerning som Oversætter og Bogprenter. I 1526 maatte han gaa i Landflygtighed paa Grund af sin Sympati for Christian den Anden. Fem Aar levede han ved Hoffet i Lier. Men ogsaa her arbejdede han med sin Pen. Nu var det Reformationens Sag, han tjente. — Efter Kongens Tilfangetagelse fik han Lov at nedsætte sig som Bogtrykker i Malmø, og efter Reformationens Gennemførelse fik han sit gamle Embede i Lund, som han havde endnu i 1554. Han gjorde dog ikke Tjeneste, men arbejdede med sit Hovedværk, hele Bibelen oversat til Dansk. For som han skrev: »Hvis nogle af Apostlene havde skrevet til Danmark, havde de skrevet paa ret danske.«

Den gamle Mand sad overende i Slagbænken, støttet af noget Sengetøj.

— Christoffer! kaldte han lavt, her har du nogle Breve, som jeg har af Hans Vingaard, Bogtrykker i København, paa det som han er mig skyldig. Dem vil jeg give dig for din Tjeneste. Du kan selv se til, hvad du deraf fange kant. — Og nu, Peder, vendte han sig mod Præsten, vil I fylde Kalken hist paa Bordet, og give mig den sidste Styrkelse.

— Kære, kristne Venner, sagde han med stærkere Stemme, vi vide, at Jesus Kristus har gjort Fyldest for vore Synder, og naar han byder os at æde og drikke hans Legeme og Blod, for at hans Kraft maa bo i os, da er vi og værdige, naar vi tro disse hans Ord og gøre derefter Vi maa . . . ej . . .

Mester Christiern døde en Time efter. Dog ikke før han klart og bevidst havde modtaget Herrens Nadver.

★

Det var den 28. Februar 1555.

Christoffer boede i en kold Kælderstue i en af Københavns Smaagader. Det var ikke gaet ham godt i det sidst forløbne Aar.

Da han præsenterede Gældsbrevet, som lød paa 400 Daler, for sin Arbejdsgiver Hans Vingaard, blev han omgaaende fyret. Ganske vist kunde Manden ikke slippe for at betale, men der kunde gaa Aar, før der blev Orden paa den Sag. — Christoffer havde maattet forsørgé Familien med løst Arbejde, og det var slet betalt.

Denne Morgen sad han i sit pæne Tøj.

— Blot jeg vidste Udvej for lidt Brød, Karen, sagde han. Han havde i 3 Dage maattet arbejde for en Skipper paa det, at han frit kunde sejle med til Malmø.

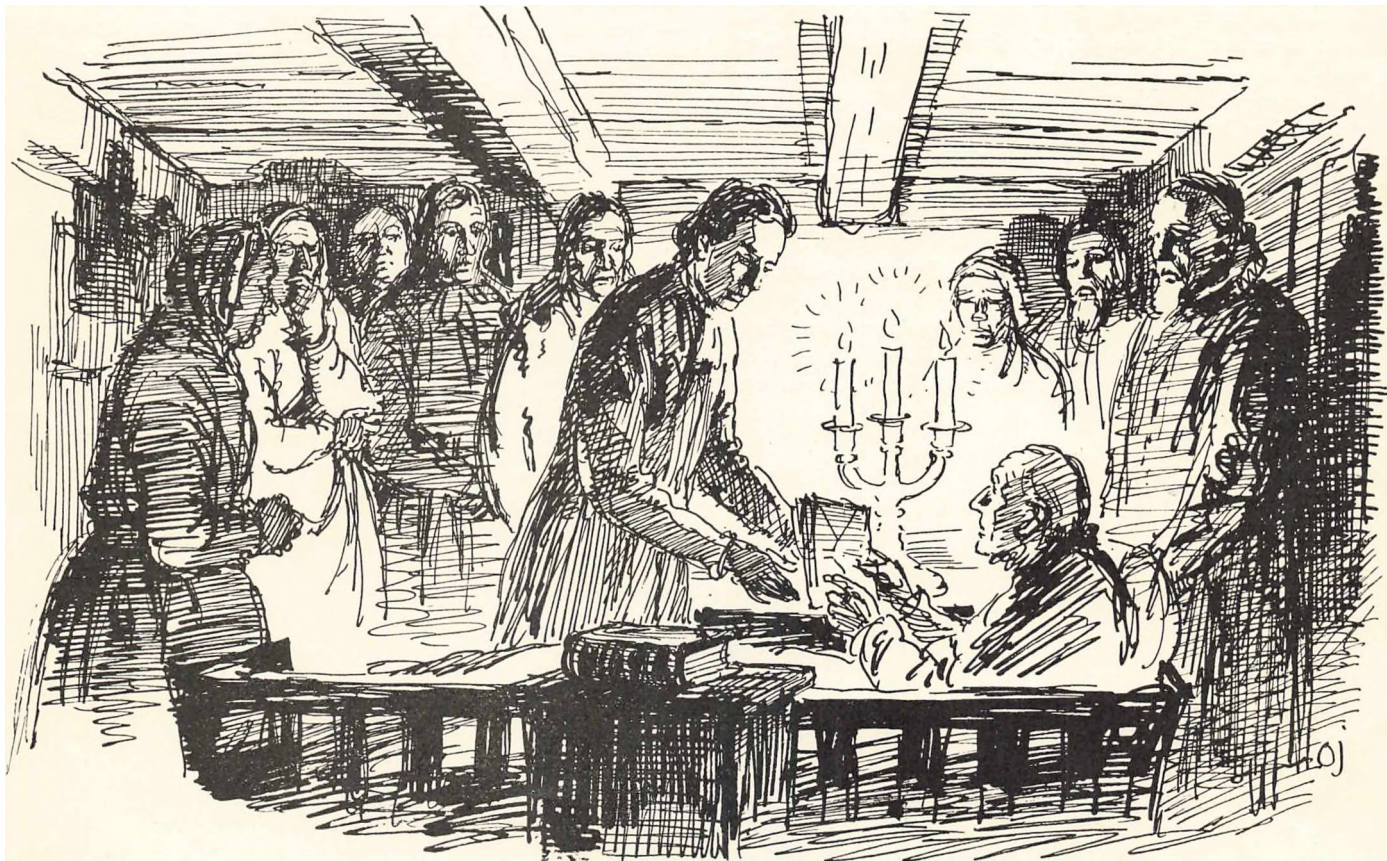
— Havde I ej faaet Løn?

Christoffer oplyste, at han havde faaet en Del af sit Tilgodehavende i 1550, men der havde ingen Aftale været om fast Aarsløn.

Da fremtog Bastian et Haandskrift, hvorefter Mester Christiern skulde betale sin Medhjælper otte Daler om Aaret, mens han skulde have 12 Daler for at arbejde i Trykkeriet.

Christoffer følte sig forvirret og trykket. Det var rigtigt, han havde løjet.

— Men nu, Christoffer, vedblev Anklageren, jeg kunne lide at

— Brevene vil jeg give dig for din Tjeneste. Du kan selv se, hvad du deraf fange kant...

— Det gaar vel ogsaa i Dag, svarede den unge Kone.

Ellers lister jeg hen til Katrine og spørger, om hun kan undvære lidt.

— Ja, Katrine! Hvor meget har du nu lovet hende, naar vi faar Penge? — Det er daarligt at være afhængig af andre. — Galt var det, før vi fik Gavebrevet. Daarligere er det blevet siden. Men en Dag maa det vel hjælpe. — Det var jo derfor, jeg rejste til Helsingø for at bede Mester Christiern om Udvej. Men jeg bad ham ej om saa stor Betaling.

Christoffer maatte ligesom berolige sin Samvittighed lidt. Bastian Hülsebrock, Christiern Pedersens Svingersøn, havde anlagt Sag imod ham, og i Dag skulde de mødes for Malmø Raad.

★

Paa Tinghuset i Malmø var Retten sat, og Borgmesteren og Raadet skulde dømme om Gaven »skulle være skjellige givne efter loven, som tilbørligt var«.

Bastian Hülsebrock førte selv Anklagen mod Christoffer Barth og spurgte: Hvem haver Brevene skreven, og hvad var Grunden for den store Gave?

— Mester Christiern kunde ej skrive den sidste Dag, han levede, svarede Christoffer, derfor har Jørgen Hofmand skrevet dem.

— Men Signetskeen laa fremme, afbrød Bastian.

faa oplyst, hvordan det forholder sig med den Sølvstob, som Præsten i Helsingø har paa sin Hylde?

Christoffer oplyste, at Stoben ikke var af Sølv, men af flamberet Kobber, og at Præsten havde faaet den af Mester Christiern for mange Aar siden.

Bastian ønskede derefter at vide, hvem der havde revet Hermann Veigers Gældsbrief itu. — Nu blev Christoffer bange, at de skulde tro, at han egenhændigt havde tilintetgjort det, og saa gjorde han endnu en Dumhed! Han løj anden Gang. Han vidste det ikke, sagde han.

Da fremførtes en Kvinde som Vidne, og Christoffer stivnede, da han saa, hvem det var: Gundel Anders Guldsmeds.

Hun gik frem og lagde Hænderne paa sit Bryst, bedende til sig Gud til Vidne, at hun selv var til Stede og havde hørt paa, at Christoffer sagde, at Mester Christiern havde befalet ham at rive det sønder.

Bastian fremstod derefter med en Paastand om, at Christiern Pedersen ikke ved sit rette Sind og Forstand havde været, fra den Tid han fik sin Syge i København og til sin Død. Og der blev fremlagt Brev og Segl som Bevis herfor.

Malmø Borgmester og Raad var tvivlrædige og forlangte en Liste af Bastian Hülsebrock over Boet. — Derefter blev Retten hævet.

Christoffer sad paa Skibet for hjemadgaaende. — Sagen stod

slet. — Hvordan skulde han skaffe til Livets Ophold for sin Familie. — Og Trykkeriet, som han havde tænkt at købe for Pengene, det forsvandt langt ude bag Horisonten.

— Faa du nogle Vidner mod ham igen! raadede Skipperen

★

Nogle Maaneder senere kom Sagen igen for Retten. — Denne Gang mødte Bastian med en Liste over Boets Effekter..

Bastian forlangte Gavebrevet fremlagt i Retten. Men Christoffer svarede:

— Det haver været fremlagt én Gang. Det staar ikke til mig at faa det til enhver Tid, da der er Inkassation paa det i København.

Men nu fremstod Anklageren og forlangte Vidner paa, at Mester Christiern havde overdraget Gavebrevet paa Sottesengen.

— Dem kan jeg skaffe, svarede Christoffer.

Saa blev Tinget hævet, og næste Møde sat til tre Dage senere.

Da Christoffer Barth kom hjem, maatte han hen til en Pengeudlaaner, og mod Haandskrift paa dobbelt Tilbagebetaling fik han en Sum.

Han lejede straks en Hest og red til Helsinge, hvor han samlede tre Mænd, som vilde rejse med ham til Malmø. — Det var Bonden Niels Pedersen, Degns Søn, Niels Jensen, og Præstens Karl, Jeppe Pedersen.

★

Anklagen blev læst op, og Sagen gennemgaaet paany. Og Bastian lagde igen Brev frem som Vidnesbyrd om Svigerfaderens Sygdom, der viste sig ved Sindsforvirring.

— Christoffer Barth har haft let ved at overtale ham, paastod han, og er Gaven virkelig given, og ikke selvtagen ved Hjælp af falsk Brev med Signetaftryk, da er det sket uden Fornuft, for hvad Grund skulde Mester Christiern give sin tidligere Trykkeriarbejder Løn for halvtreds Aar?

Nej, det kunde Raadet heller ikke forstaa, og Christoffer følte, hvordan Chancerne blev mindre. — Da vendte Borgmesteren sig mod de tre Vidner:

— Men lad os høre disse gode Folk. Træd frem og sig, hvordan det gik til, og om Mester Christiern var ved sin Fornuft.

Da gik de tre Mænd frem paa een Gang, alle med oprakte Fingre, og de svor ved Gud og deres Salighed, at de vidnede Sandhed, og at det var gaaet saaledes til, som Christoffer Barth havde opgivet — og at Mester Christiern havde været klar i den Stund.

— Nu, Bastian Hülsebrock, sagde Borgmesteren, hvad siger I til det?

Men Bastian kunde intet sige og intet gendrive.

Da fandt Raadet, at Retten var paa Christoffer Barths Side.

— Og saaledes, sagde Borgmesteren, bør han denne Gave retteligt adkomme samt nyde og beholde.

Det var en glad Christoffer, som Dagen efter rejste hjem med sine Venner. Og et Par Aar senere oprettede han et Bogtrykkeri for Pengene.

Det var MIDT I JULENAT 1811

Af PER B. ANDERSEN

Helsingør-Skipperen Christensen havde spændende nyt til Helsingør-Kaperne, da han kom hjem til Jul i 1811 — han havde set en stor engelsk Flaade samles i Kattegat. Men Kaperne fik aldrig deres Bytte. Det gjorde derimod Døden. Engelskmændene var paa Vej hjem til England med 124 Handelsskibe, da en Katastrofe ramte Konvojen, og 1318 Mand omkom i en Orkan for Øjnene af Hundreder af Danske, der stod paa Stranden . . . ude af Stand til at hjælpe i selve Julenatten.

Da Englænderne i 1807 havde røvet den danske Flaade, blev der den 1. September samme Aar givet Tilladelse til at drive Kaperkrig. Den gik i Hovedsagen ud paa, at dertil autoriserede, privat bemandede og udrustede — og i de allerfleste Tilfælde og-

saa bevæbnede Smaaskibe — gennem dristige Manøvrer opbragte fjendtlige Skibe og deres Ladning. Ved Priseretterne dømtes Byttet til Beslaglæggelse, og af Pengene ved Salget fik det opbringende Fartøjs Besætning en betydelig Del. Det kunde være store Dage langs Kysten.

Helsingør-Kaperne var de første. Medlemmerne af det berømte Færgelaug med deres Baade udgjorde en solid Grundstamme for Kaper-Armadaen. Men snart fandtes Kaperne op og ned langs Kysten — ikke mindst ved Hornbæk Bugten, hvor det ofte gik hedt til.

Som i det følgende beskrevet kunde det af og til foregaa:

En Dag kom der Ilbud ude fra Hornbæk om, at et engelsk Skib paa mistænkelig Maade laa og krydsede

lige uden for Fiskerlejet. Det var, viste det sig, et saakaldt Førselskib, en Brig, der kom fra England med Forsyninger til de talrige engelske Skibe — fortrinsvis Krigsskibe — der opererede i de danske Farvande. Fra Helsingør stak da Kaperfører *Isaac Petersen* til Søs med 14 Mand. Deres Togt gav Bonus, saa det forslog.

Efter at være blevet beskudt af det engelske Vagtskib ved Helsingborg naaede han hurtigt ud til Briggen, og faktisk inden dens Kaptajn vidste et Ord af det, laa Petersen og hans Folk paa Siden og entrede — bevæbnet til Tænderne — om Bord. Her traf de Landsmænd, Fiskere fra Gilleleje, som Briggens Kaptajn vilde tvinge til at vise Vej og lodse ham ind i Sundet. De forenede sig naturligvis straks med Kaperfolkene, og kort efter var den engelske Besætning overmandet og Dannebrog hejst.

Det var en fin Prise — en Last af Vin og Fødevarer for mindst 30.000 Rigsdaler.

*

En Helsingør-Skipper — vi ved kun, han hed *Christensen* — lagde en Dag til Bolværket efter en Tur nordpaa i Kattegat. Han kom hjem for at holde Jul — men knap havde han fortøjet, før han begyndte at fortælle, hvad han havde observeret paa sin Sejlads. Han havde, formentlig i god Afstand, iagttaget en Flaade af engelske Skibe, der samledes nær Marstrand. Han havde set en Række Linieskibe, Fregatter og mindre Krigsmænd, og mange Handelsskibe — allesammen Fjender, saa sandt som Danmark det Aar var i Krig med England. Det var 1811.

Der er Grund til at tro, at Skipperens Oplysninger interesserede i Helsingør — for i adskillige Aar havde dristige Kapere bragt kostbare Skibe og Ladninger til Bolværks i Sundbyen. Og livlig engelsk Aktivitet i Farvandene betød Chancen for Kapertogt. Dog — Engelskmændene samlede sig for langt mod Nord til, at Kaperbaadene med deres 10-20 Mands Besætning kunde faa Gevinst. Det gjaldt om at være kortest mulig Tid i rum Sø. Og ingen af de mange Skibe blev paa dette Tidspunkt Helsingør- eller Hornbæk-Kaperens Bytte.

Men nogle af dem blev Dødens.

Skipper Christensen vidste ikke, hvor den engelske Flaade kom fra, ikke heller hvor den begav sig. Men det opklaredes alt sammen i de følgende Juledage, ikke fordi Flaaden rettede et Slag mod Danmark, men fordi en Del af den udslettedes af en forrygende Storm for Øjnene af mange Hundrede Danske.

*

De mange Engelskmænd var kommet fra Østersøen, gaaet op gennem Sundet og Bæltet og samledes i Konvoy for at begive sig hjem til England. Vi ved det, for »Jul i Nordsjælland« har faaet denne og mange andre Oplysninger af Det engelske Ad-

miralitet, hvor man har hentet dem fra de gamle Arkiver. Hvad Admiralitetet ikke kunde fortælle, har vi fundet baade i datidige Avisberetninger og nyere Optegnelser, der afviger paa enkelte Punkter, men som alle er enige om, at de engelske Forlis i Julen 1811 er en af de største Skibskatastrofer, der har fundet Sted i danske Farvande. Ifølge Det engelske Admiralitets egne Lister var Tabet ved to Skibes Forlis 1318 Mand. Kun 13 blev reddet.

*

Flaaden samledes i mindre Grupper og afgik fra Østersøen, *bound for England*, i Begyndelsen af December 1811. Den kommanderedes af Admiral *Saumarez*, der havde hejst sit Flag paa Linieskibet »Victory«, 102 Kanoner, som var med ved Trafalgar. Næstkommanderende var Admiral *Robert Carthew Reynolds*, hvis Flag vajede paa Kolossen »St. George«, der bar 98 Kanoner og havde en Besætning paa 738 Mand. De andre større Krigsskibe var »Defence« med 94 Kanoner og 593 Mand under Anførsel af Kommandør *David Atkins*, »Cressy«, 74 Kanoner og med Kaptajn *Charles Dudley Pater* som Chef, desuden »Hero«, »Orion« og »Wiggo«, en Del mindre Fartøjer, nogle Brigger — og endelig den Handelsflaade, Krigsskibene skulde beskytte. Det var i alt 124 Lastskibe, som hovedsagelig hørte hjemme i London og Byerne ved Kanalen.

Flaaden var forfulgt af Uheld. Allerede i Østersøen havde Kapere Held til at erobre en Del af de langsommere Skibe ved modige Overfald, paa Turen op gennem henholdsvis Sundet og Storebælt gjordes flere Attakker — og den 15. November, da Flaaden havde ligget for Anker Syd for Lolland for at vente paa gunstig Vind, havde en Storm rejst sig, som beskadigede 17 af Skibene. Det kæmpemæssige »St. George« blev af Vinden drevet paa Grund paa Lollands Rødsand, og man fik først bragt Skibet flot, efter at det havde mistet i hvert Fald de to af Masterne og sit Ror. »St. George« blev taget paa Slæb op gennem Storebælt, hvor det ikke saa let kunde blive Kaperbytte som i Øresund, og videre til Vinga, hvor Flaaden ankrede den 16. eller 17. December. Her samledes de mange Skibe og forberedte sig paa Resten af Rejsen hjem til England.

Det var det, Skipper Christensen kunde rapportere til Helsingør-Kaperne, da han kom hjem.

*

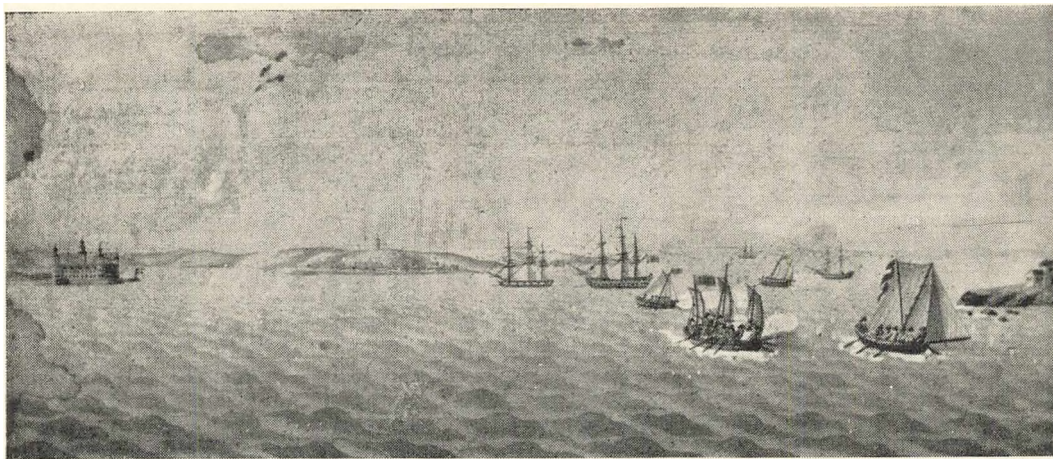
Admiral Saumarez turde ikke vente for længe med at komme af Sted. Hurtigst muligt gav han den store Konvoy Signal til Opbrud, og med god Vind satte de mange Skibe sig i Bevægelse. Men »St. George« kunde man ikke regne for sødygtigt, og Admiralen gav Linieskibet »Defence« med Kommandør *Atkins* og Fregatten »Cressy« Ordre til at blive hos »St. George«, til Admiralskibet havde faaet rigget et Par Master og et Nødror op. De tre Skibe blev liggende i Vinga nogle Dage, mens Resten af Flaaden fulgte Konvojen.

Endelig den 21. December var Admiral Reynolds klar med sit »St. George«, og ledsaget af »Defence« og »Cressy« satte han Sejl.

Kun det sidste, mindre Skib naaede nogen Sinde tilbage til England.

Lillejuleaften overraskedes de tre Skibe i Kattegat af en ny, pludselig Storm. »St. George«s svækkede Master kunde ikke bære Sejlene, og Admiral Reynolds signalerede til Kommandør *Atkins* paa »Defence« om Hjælp. »St. George« var hjælpeløs, og der var intet andet at gøre end at søge at tage Skibet paa Slæb endnu en Gang. Fra »Defence« blev en Baad sat ud, og det lykkedes virkelig, trods den oprørte Sø, at faa en Trosse om Bord i »St. George« og tage Kæmpeskibet paa Slæb. En Bedrift forekommer det.

Paa »Defence« sattes alle de Sejl, Skibet kunde bære, og man forcerede af al Magt for at redde Admiralskibet. Man kom ogsaa

Baaden »Kiek og hurtig«, ført af Christian Hansen, er kæk — men ikke hurtig nok, den omringes 1808 af to engelske armerede Barkasser og en Schlup under Hveen. (Tegning af C. Butty, Handels- og Søfartsmuseet, Kronborg.)

rundt Skagen, men i det forrygende Vejr blev begge Skibe drevet ud af Kurs, og til sidst lod Kommandør Atkins Slæbetrossen kappe for i hvert Fald at redde sit eget Skib og de næsten 600 Mand.

Men paa det Tidspunkt var det allerede for sent.

*

Ganske tidligt, mens det endnu var mørkt, stødte »Defence« Julemorgen paa Stranden. Kommandøren lod øjeblikkelig affyre seks Kanonskud og der blev givet Blaalyssignaler til Admiralskibet, for at man dér kunde vide, at »Defence« nu var hjælpeløst fortabt.

Masterne blev kappet for at lette Skibet og for at give Mandskabet en Mulighed for Redning, men Stormen var nu Orkan, og Søerne styrtede med frygtelig Kraft ind over det dødsdømte Skib, hvor de 600 Mennesker panikslagne løb mellem hinanden paa Dækket.

»Defence« var et gammelt Fartøj, formentlig 45 Aar. Hver Sø, der ramte det, gjorde sit til den endelige Ødelæggelse. Baadene knustes, og det eneste Redningsmateriel var Vragstumper og Rundholter, hvortil man surrede sig og sprang i Havet. Der var fem Kvinder om Bord, en af dem gift med en af Skibets Officerer. Ægteparrets Søn var Kadet om Bord. Han blev af sin Fader surret til et Vragstykke, og da det lysnede, blev Drengen af Bølgerne kastet op paa Stranden, hvor hundredvis af Kystboere var samlet. Han blev reddet — men hans Forældre omkom.

Kommandør Atkins havde med fem Mand surret sig til en Læsejslbom, men de var alle seks døde, da de blev slynget op paa Sandet. Foruden Drengen kom kun fem Mand fra »Defence« levende i Land, og Stranden bød paa et forfærdeligt Syn.

Det var en Katastrofe saa voldsom og gribende — og saa var det dog kun Optakten til noget endnu værre.

*

For hvad var der blevet af Admiralskibet »St. George« med dets 538 Mand og 200 Marinere?

Linieskibet grundstødte lidt Syd for »Defence«. Signalerne fra Kommandør Atkins havde ikke kunnet redde »St. George«, der hurtigt drev mod den totale Ødelæggelse.

Admiral Reynolds lod alle Ankre falde, men Kættingerne sprængtes som Silketraade. Kort efter at Skibet havde ramt Grunden, lod Admiralen en Baad med 14 Mand sætte ud, men den kæntrade umiddelbart efter, og alle omkom. Linieskibets Bund blev knust af Søerne, og Bølgerne fossede ind, men Skroget holdt sammen endnu. Selvom Skibet lagde sig halvt paa Siden, mente man fra Land at kunne se, at der herskede forholdsvist Ro og Orden om Bord, og endnu selve Julenat skinnede Lysene i Kahytterne.

Men da en stor Menneskemængde Julemorgen igen samlede paa Stranden, kunde man se, at »St. George« var slaaet uhjælpeligt til Vrag.

En Klynge Mennesker havde samlet sig paa Skibets luv Side. Der saa ud til at være ca. 400. Men da en mægtig Bølge havde væltet sig henover det ulykkelige Skib, var ikke eet eneste tilbage. Deres Lig kastedes snart efter op paa Stranden, mens man var ude af Stand til at hjælpe hverken dem eller deres næsten lige saa mange Kammerater ude paa Skibet.

Bølgen gav Skibet Naadestødet, og der gjordes Masseforsøg paa at naa Land. Admiral Reynolds og Marinekaptajn Cold sprang fulgt af mange Mand over Bord samtidig, men ingen af dem naaede Land i Live.

Nogle af dem, der endnu var tilbage, klatrede op i Riggingen af den sidste Mast for ikke at skylles over Bord, men kort efter brækkede Masten, og de fandt Døden i Brændingen eller mellem de hvirvlende Vragstykker. Paa Skibets Hytte og høje Agterstavn havde de sidste 150 Mand søgt Tilflugt. Deres Raab om Hjælp blev baaret til Land af Stormen.

2. Juledagsmorgen afslørede Lysningen et mennesketomt Vrag. Kun syv Matroser havde Held til at naa Land i Live.

Admiral Reynolds fandt man aldrig, men Kommandør Atkins blev bisat i Fjæltring Kirke. Herfra førtes han senere til Husby — og endelig længe efter hjem til England. De mange andre Omkomne blev visse Steder begravet paa Kirkegaarden, men i adskillige Egne satte Befolkningen sig mod det, fordi de døde var Fjender. De blev i Stedet begravet i Klitter, som siden har heddet »Dødemandsbjerg«.

Mange »Dødemandsbjerg« paavises endnu langs Kysten, og i de fleste Tilfælde er det virkelig saadanne. Helt op til vor Tid har man af og til faaet Beviser for, hvad de indeholder.

De faa Mænd, der overlevede »St. George« og »Defence«, blev sendt hjem til England. For dem fik vi dobbelt saa mange danske Krigsfanger frigivet. En af de engelske Overlevende ønskede dog ikke at komme til England. Han hævdede, han var blevet shanghaiet til Tjenesten og ønskede at blive i Danmark. Man kender hans Breve til Myndighederne derom — men om han fik sit Ønske opfyldt, ved man ikke.

*

»St. George« stod 400 Favne fra Land, »Defence« lidt nærmere. Ved Lavvande kunde man i lang Tid se Resterne af Admiralskibet. — Paa Afstand ligner det en Kirke ... skrev en Korrespondent til Berlingske Tidende i Januar 1812.

Af de to Linieskibes Artatur fandt man kun seks Kanoner og nogle Krudtfade, men senere er hævet flere Kanoner, hvoraf den største vejede 3500 kg. Det tredje Skib, »Cressy«, reddede sig gennem Stormen hjem til England, hvor dets Besætning fik at vide, at den havde været heldig. Endnu en Række baade

Krigs- og Handelsskibe fra Konvoyaen var forlist langs den hollandske Kyst.

Selve Vragene borede efterhaanden ned i Havbunden, og i Aarenes Løb kom Vragene til at staa længere fra Kysten, fordi Havet skar sig indad. I Dag kendes Vragenes nøjagtige Position formentlig kun af Vragfisker *Sigurd Damgaard*, der ikke røber den, selvom han gerne igen og igen vender tilbage til Beretningen om de to Engelskmænd.

Hvert Aar gaar han ned til Vragene i Dykkerdragt — og den Dag Strømmen har skyllet det meste af Sandet bort fra dem, haber han at finde Lønningskisten paa »St. George«. Den sagdes at indeholde Guldmønter for en Million Kroner.

Men den er foreløbig et Bytte for den mest krævende af alle Kapere — Havet.

— — —
Den Dag, Sigurd Damgaard faar Hold paa Vragene og starter Skattejagten, vil man spændt følge Begivenhedernes Gang fra Helsingør, — ligesom da Skipper Christensen gav Melding. Netop i Aar har Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg øget sin Samling fra Kaperkrigens Tid, bl. a. med en Gave fra Sigurd Damgaard: Nogle Lædersko fra et Vrag, et engelsk Forsyningsskib, der strandede ved Skagen.

**Frederiksværk Dampvaskeri
og kemiske Tøjrensning**

G. LARSEN

TELEFON 18

Den

RIGTIGE

Ur- og Guldsmedeforretning

S. P. Løkke & Søn

URMAGER OG GULDSMED
FREDERIKSVÆRK
TLF. 286

**SPAREKASSEN
FOR FREDERIKSVÆRK
OG OMEGN**

Frederiksværk Tlf. 340 . Hundested Tlf. 34 . Liseleje Tlf. 251
Indlaan ca. 20 Millioner

INDLAAN — UDLAAN

Boksanlæg . Sparebøsser . Døgnbox

ALLE SPAREKASSEFORRETNINGER UDFØRES

Vagn Nielsen

STATSAUT. SKIBSMÆGLER
FREDERIKSVÆRK

Telegram-Adresse: »Neslein« . Telefon 185

Osvald Kraft

Smedie og Maskinværksted
Nørregade 58 - Frederiksværk

Centralvarme og Olietyr

Telefon 422 og 366

CHR. PEDERSEN FREDERIKSVÆRK FLYTTE- OG VOGNMANDSFORRETNING

samt Brændselshandel

*

Strandvej 4

Telefon 520

- - Alt

elektrisk

**Smukke Bordlamper . Moderne Lampetter
Alt i El-Køkkenudstyr . Brødrister og Strygejern**

KNUD LØTH

aut. Installatør

Tlf. Frederiksværk 177 — Nørregade 20

Hotel Strandborg

FREDERIKSVÆRK . TLF. 293

✶

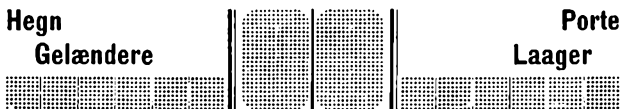
De smaa Haver med god og billig Mad
Hyggelige Værelser med Centralvarme

Einer Petersen

Den gamle Smedie

J. THISTEN-NIELSEN
Frederiksværk - Tlf. 556

Hegn
Gelændere

Porte
Laager

Alt i Kleinsmedearbejde

Fornuftige Julegaver!

Fikse Julegaver!

KORT SAGT: JULEGAVER FRA

JENS HOLTEGAARD

Frederiksværk . Tlf. 83

Vi hjælper Dem altid paa Gled, hvis De mangler Ideer

IFISK

er en god og sund Spise

Friske Varer - Billige Priser

*

Hans Rasmussen

Fiskehuset . Nørregade 5 . Frederiksværk . Telefon 855

MALERFIRMAET

Emilius Jensen & Søn

v/ POUL H. JENSEN

*

Nørregade 19, Frederiksværk

Telefon 377 og 476

CHR. OLSEN

Tømremester
Maskinsnedkeri
Nørregade 52
Frederiksværk
TELEFON 131

NØRREGADE 24

TLF. 64

H. ANDREASEN
FREDERIKSVÆRK

ISENKRAM-GLAS-PORCELEN-UDSTYR-SPORT

Stort Udvalg i Julegaver til hele Familien

Frederiksværk
Trælasthandel

TRÆLAST . BYGNINGSARTIKLER **MØRTEL . STØBEGODS . BRÆNDEL**
 HAVNEVEJ 7 — Tlf. 6 (3 Ledninger) og 12 — C. V. BERNTSEN

Holger R. Poulsen

- ★ **Møbler** SNEDKERMESTER
- ★ **Kontor- og** Nørregade 14, Frederiksværk
- Butiksinventar** Tlf. 232
- ★ **Bygningsarbejde**
- ★ **Gulvbelægning**
- ★ **Nyt og Reparationer**

Grimstrup

Andels-Kartoffelmelsfabrik

pr. Ølsted

TELEFON ØLSTED 15

Frederiksværk Turisttrafik

ERIK B. SCHMIDT
 Prambrovej 2 . Telefon 495

Nye moderne Turistbiler
 14 - 35 og 38 Personers

Al Kørsel i Ind- og Udland . Indhent Tilbud
Ny Personvogn udlejes uden Fører

Køb Manufakturvarer

hos

KNUD ANDERSEN

Nørregade 13 . Frederiksværk
 Telefon 107

BANKEN
 FOR
FREDERIKSVÆRK OG OMEGN

 AKTIESELSKAB

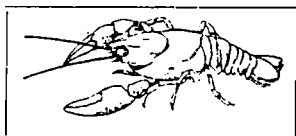
*Frederiksværk Savværk
 og Tømmerhandel*

Telefon 249
 MIKAEL ANDERSEN

VALD. SCHMIDT

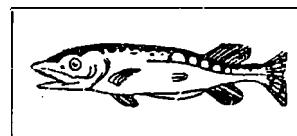
Fiskehandler

FREDERIKSVÆRK FISKEFORSYNING . JERNBANEGADE 14 . TELEFON 500

Alt i Fiskekonserves . Kvalitetsmærker

Altid Aarstidens fineste Fiskesorter

KOSMORAMA

FREDERIKSVÆRK

Telefon 455

Lukket Keglebane
Smaa, lette Retter
Madkurve
kan medbringes

Frederiksværk Kro

(Laur. Mathiesen)

Torvet

TELEFON 85

Gør Julen festlig --
Giv en Nyttégave fra

O. RAASCHOU-NIELSEN

Frederiksværk . Telefon 150*

Forretningen med det store Udvalg

HARALD KORSGAARD PETERSEN

Slagter- og Viktualieforretningen

Strandvej 96, Frederiksværk (ved
Staalvalseværket) - Telefon 626

*Prøv vor hjemmelavede Medister,
den er lavet af Flæsk og ikke af Klister.*

Alle vore Varer er gode, friske og delikate.

Een Gang Kunde — altid Kunde!

Harry Løkke

Optiker . Urmager . Guldsmed

NØRREGADE 29 . TELEFON 184 . FREDERIKSVÆRK

ARNE HENRIKSEN

Tømremester — Maskinsnedkeri

Karsemose

Telefon Frederiksværk 97

Ogsaa alt vedrørende Sommerhuse

Udsøgte Vine fra

**Den gamle
Røbmandsgaard**

P. BJØRNSBÆK-OLSENS VINHANDEL . FREDERIKSVÆRK

KØD, FLÆSK OG PAALÆG

Frederikssund Andels Svineslagteris Udsalg

Nørregade 19, Frederiksværk . Tlf. 208

E. Rudbæk Nielsen

Forretningen med det store Udvalg og den flinke og reelle Betjening

KNUD V. ERNERS

BAGERI OG CONDITORI

Nørregade 23 . Frederiksværk . Tlf. 62

TORVETS TAXA - FREDERIKSVÆRK

ERNST NIELSEN

Telefon 45

Dag og Nat

5 PERS. CHEVROLET — 8 PERS. MINI-BUS

Behagelige Vogne med Centralvarme

Poul
LIEBERKIND
Frederiksværk

Telefon *17

Gennem Generationer det rigtige Indkøbssted for gode
Manufakturvarer af enhver Art

STORT UDVALG I

Vine og Cigarer

Frederiksværk Materialhandel

CARL HANSEN

Tlf. 26

Julegaver — Nytaarsskæmt

Nogel har man altid glemt --

✕
✕
✕
✕
✕
✕
✕
✕
✕
✕
Se indenfor hos os

Vi har et stort Udvalg i Bordkort, Pynt og Sange
til festlige Lejligheder. Alt i Papirvarer og Legetøj

Forhandler af Tekno og Lego Legetøj

Frits Hansen . Nørregade 16

Telefon Frederiksværk 314

MIMOSA Jernbanegade 14

(WERNER JENSEN)

Frederiksværk . Telefon 234

Frugt . Grønt . Blomster

Premier IS

Aug. Højrup

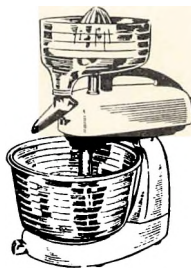
FREDERIKSVÆRK . TELEFON 269

Statsautoriseret Revisor

Carl Johansen

Gl. Kongevej 164 København V Telefon Hilda 250

træffes **stadigvæk** den første Fredag i hver Maaned
i Frederiksværk paa Frederiksværk Bogtrykkeri fra
Kl. 10-12 og efter Aftale. Telefon Frederiksværk 285

Tidens moderne, uundværlige
Husholdningsmaskiner

faas hos

Handelsfirmaet

AGENDA

Tlf. 515 . C. Frederiksen . Frederiksværk

Sendes overalt og kommer overalt i Nordsjælland

Tlf. Nr. 2 og 288

HOTEL FREDERIKSVÆRK

~ ~ Torvet ~ ~

Nye, moderne Værelser med varmt og koldt Vand hele Aaret. Telefon paa alle Værelserne
SMUKKE SELSKABSLOKALER

Have-Terrasse

Hver Dag Aaret rundt nystegte Frederiksværk-Aal

Bernh. Hansen

Frederiksværk Bogtrykkeri

Etableret 1924

ALF JENSEN
GODTHAABSVEJ 4
TELEFON 285*

Herreekvipering

Aage Løkke
FREDERIKSVÆRK

Telefon 345 — en god Forbindelse

Julegaver til hele Familien

Viggo Svendsen

Urmager — Guldsmed — Optiker
Frederiksværk Telefon 201

OIL-O-MATIC

Oliefyr

sejrer stort ude i Verden

Frederiksværk Smede- og Maskinværksted
W. Larsen . Tlf. Fr.værk 95 og 467 . Fredens Allé 7

ARKITEKT
JENS GILHOLTS
TEGNESTUE

SANDSKAARSVEJ 9 · FREDERIKSVÆRK · TLF. 800

Joh. Reitzel & Co.

MURERMESTRE
Frederiksværk
Telefon 49 & 587

GRAND HOTEL FREDERIKSVÆRK

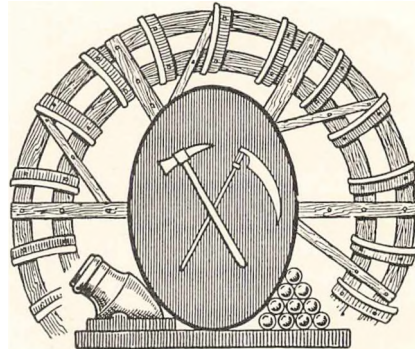
Telf. 8

V. HANSEN

HÆRENS KRUDTVÆRK FREDERIKSVÆRK

JAGTPATRONER

SIGURD HENRIKSEN TØMRERMESTER

St. Lyngby - Telefon Arresø 115

Alt vedrørende Tømrer- og Snedkerarbejde
Nyt saavel som Reparationer

:: Herunder ogsaa alt vedrørende Sommerhusbyggeri ::

Tilbud og Overslag uden Forbindende

Cykler - Radio - Fjernsyn

Støvsugere

Alle kendte Mærker

Symaskiner

★

Grammofon-Plader

Autocykle

Salg og Service

Hans Blom

HELSINGE . Tlf. 71

Begynd Dagen godt - begynd den med

Frederiksborg Amts Avis

— Nordsjællands store Morgenblad

Først med Nyhedsstoffet - størst paa Annoncemarkedet!

AKTIESELSKABET
HILLERØD OG OMEGNS BANK

Slotsgade 16 . Hillerød
Telefon 1300

Aktiekapital og Reserver Kr. 3.200.000
Stiftet 1898

Laan ydes mod Pant i saavel By- som Landejendomme
Indskud modtages paa Bankbog

Filialer: Fredensborg, Græsted, Skævinge

Gæstfrihed i en Nøddekal

Nøddebo Kro
og Slots-Hotel

Internationalt Bo- og Madsted, hvor Bordet altid fanger

Telefon: Fredensborg 746

Damesko . Herresko . Børnesko . Hjemmesko

HAUGE SKO

SLOTSGADE 34
HILLERØD

STJERNEGADE 19
HELSINGØR

HAUGE-Sko gaar overalt

HAUGE-Sko gaar overalt

JULEGAVEN til Vennerne
i Ind- og Udlandet

HILLERØDDUGEN

med FREDERIKSBORG SLOT

rosa	130 × 130	26,50
creme		
blaa	130 × 160	31,85

**SVEND
MARTENSEN**

HILLERØD 398-1890

Aagesen

Allerstørste Udvalg i Møbler og Tæpper — Gerne Afbetaling

M Ø B L E R

HELINGØRSGADE 28 . HILLERØD . TELEFON 1788

*Mandfolks
Julegaver*

KØBES HOS

Højdal SLOTSGADE 37 . HILLERØD

Hotel
„Leidersdorff“

HILLERØD

TELEFON 38

MANGE DAMER

broderer Stramaj til en Stilstol, og det er et fornøjeligt Arbejde; men det er ikke morsomt at opdage tilsidst, at der enten er broderet alt for meget eller for lidt! Vælg derfor Stolen FØRST!

Og se Modellen hos

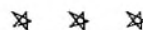
BORELLA-HANSEN & Co.

Telefon 598 . Hillerød

TAG OGSAA OM VINTEREN

med

Frederiksværkbanen

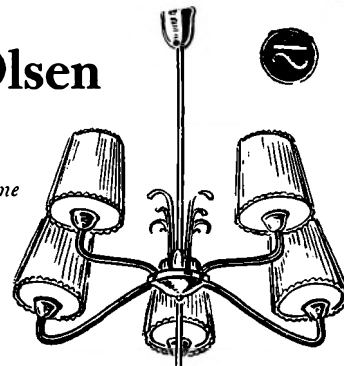
Henning Olsen

aut. Installatør

*Lys . Kraft . Varme . Hegn
Alt i Lamper, Kroner og Skærme*

**Køleskabe
Alt til elektrisk Køkken**

Frederiksværksgade 11 A
Hillerød . Telefon 481

Bøger — Regnskaber
Reklame-og Farvetryk
Blanketter - Visitkort
»Jul i Nordsjælland«

C. Nordlundes Bogtrykkeri

Oswald Terkelsen
Slotsgade 3 . Hillerød . Telefon 175 . Privat 1250

Alt Dansk Staal er

SIEMENS MARTIN *Staal!*

EFFO

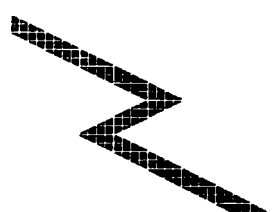
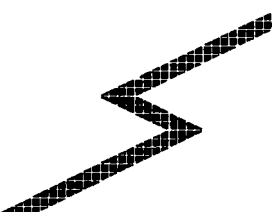
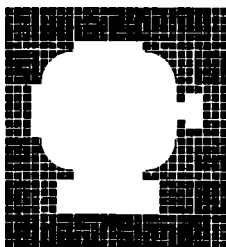
Andelselskabet
Elektricitetsforsyningen
for Frederiksværks Omegn

leverer Strøm til Lys, Kraft og Varme til følgende Sogne:

Torup, Melby, Kregme, Vinderød, Lille Lyngby, Strø, Græse, Sigerslevvester, en Del af Slangerup Landsogn og Tibirke og Ramløse Sand

OVER FØLGENDE TRANSFORMATORSTATIONER:

1. Hundested, 2. Lynæs, 3. Torpmagle, 4. Torup, 5. Melby,
6. Evetofte, 7. Vinderød, 8. Brederød, 9. Kregme, 10. Hundested
Havn, 11. Ullerup, 12. Strøllille, 13. Strø, 14. Sigerslevøster,
15. Sigerslevvester, 16. Græse, 17. Hørup, 18. Store Lyngby,
19. Meløse, 20. Hald, 21. Hundested Isværk, 22. Hundested
Motorfabrik, 23. Vinderød Enghave, 24. Støverled, 25. Hundested Vandværk, 26. Asserbo, 27. Liseleje, 28. Tollerup, 29. Kikhavn, 30. Nødebo Huse, 31. Sverkildstrup, 32. Lynæs Vandværk, 33. Søndergade, Lynæs. 34. Vinderød By, 35. Auderødlejren

*Tal om
Deres
pengesager...*

... med

**FREDERIKSBORG AMTS
SPARE- OG LAANEKASSE**

SLOTSGADE 46 . TELEFON 78 (5 ledninger)
Kontortid 9-15, lørdag 9-12,30, fredag tillige 17-18

Afdelinger over hele Nordsjælland